

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România •
• anul 62 (serie nouă) • noiembrie – decembrie 2025 • 5,00 lei •

*Sărbători fericite,
pentru toți cititorii
și colaboratorii noștri!
La mulți ani!*

Carmen MIHALACHE

*Tineretea fără bătrânețe
a unui festival*

pagina 9

Daniel-Ștefan POCOVNICU

E frumusețea uzată moral?

pagina 13

• sumar • sumar • sumar • sumar • sumar •

• **Alina PISTOL** – Conferința Internațională de Etno-Didactică, ediția a X-a (p. 2) • **Adrian JICU** – Memoria poeziei (p. 3) • **Violeta SAVU** – Victoria Milescu, o poetă autentică (p. 3) • **Cornel Simion GALBEN** – Pagini de jurnal pandemic (p. 4) • **Gheorghe DUMITRIU** – Fundamentare psihologică (p. 5) • **Christian W. SCHENK** – Muzică plumburie. George Bacovia, în câmpul de rezonanță european (p. 6) • **Marius MANTA** – Același Celibidache (p. 7) • **Carmen MIHALACHE** – Ne privește. Sursum corda! (p. 8) • **Ștefan RADU** – Infinitul personal (p. 10) • Poezii de **Calioptia TOCALĂ** și **Vasile IGNA** (pp. 10 - 11) • **Ioan DĂNILĂ** – Directorul de teatru Ion Coman, într-un prim document (p. 11) • Proză de **Dan PETRUȘCĂ** – Ceai de gălbenele (p. 12) • **Gheorghe IORGA** – Poezie și dogmă în câteva texte maniheiste (p. 13) • **Dumitru BONDALICI** – Andrei Șaguna - ființă providențială (p. 14) • **Cornel Simion GALBEN** – Personalități băcăuane: Petre Isachi (p. 15) • **Doina CERNICA** – Pământ al iubirii (p. 16) • **Violeta SAVU** – Seninătate, solidaritate și emoții de toamnă (p. 17) • **Liviu FRANGA** – Encolpius, Ascyrtos și Giton la han (p. 17) • Proză de **Constantin SEVERIN** – Orfeu și Euridice (p. 18) • **Marian Sorin RĂDULESCU** – Moartea domnului Lăzărescu. Sub semnul învierii (p. 19) • Interviu cu **Ovidiu Ungureanu**: „Intenționez să îmbogățim semnificativ la Centrul de Cultură George Apostu patrimoniul” (p. 20) • **Eugen URICARU** – Un autor norocos (p. 21) • **Ovidiu GENARU**: „Și hărnicia face parte din talent” (p. 21) • **Ion FERCU** – Singurătatea (p. 22) • **Daniel-Ștefan POCOVNICU** – Frați de cruce (p. 23) • Interviu cu **Mari BUCUR**: „În fața pânzei sunt, zilnic, într-un loc frumos” (p. 24) • **Constantin ȚINTEANU** – Pe o bancă, în Holland Park (p. 25) • **Violeta SAVU** – Un dicționar despre oneșteni de seamă (p. 26) • **Constantin GHERASIM** – Despre conservatorism și nu numai... (p. 27) • **Leo BUTNARU** – Vuieste Universul de interogații (p. 27) • **Gheorghe GRIGURCU** – „O idee dureroasă” (p. 28) • **Constantin GHERASIM** – Puterea sincerității și sărbătoarea Crăciunului (p. 28) • **Adrian JICU** – Cornel Simion Galben. Solomon Marcus – magistrul universal (p. 29) • **Leonard POPA** – Istории din Dulcele Târg... (p. 29) • **Ionel SAVITESCU** – Epoca marilor regi persani (p. 30) • **Vasile SPIRIDON** – Dincolo de Vămile Pustiei (p. 31) • **Stavros CHRISTODOULOU** (Cipru), intervievat de **Leonard POPA**: „O întrebare pe care aș pune-o scriitorului este ce i-a plăcut mai mult: călătoria sau destinația?” (p. 32) •

• **Cristina Ciobanu** – *Nowhere, nowbody, no time*

Fragmentarium

EMINESCU ȘI LABIȘ. Zece „similitudini ființiale” găsește Dumitru Brăneanu într-un exercițiu comparativ centrat pe viața și opera celor doi scriitori („Literatura și arta”, Chișinău, rubrica *Nimb de geniu*).

NELINIȘTE STATISTICĂ. Barometrul consumului cultural pe anul 2024 ne așază pe unul dintre ultimele locuri din Europa. Un institut de specialitate cere ca Ministerul Educației și Ministerul Culturii să se așeze la masă pentru a elabora strategii, fapt care a generat bune rezultate în alte țări.

PLURALUL SMERENIEI. Constantin Amăiei, arhitectul Catedralei Naționale, intervievat de Gabriel Pop, a evitat singularul „eu”, preferând colectivul „noi” (RRA, 26 oct. 2025, *Matinalii de weekend*, cu Dan Creța).

LA TESCANI ȘI ÎN BĂRĂGAN. Comuna Jilavele din județul Ialomița a inițiat un amplu „Omăgiu prințului aviației românești”, la 120 de la nașterea căpitanului aviator Constantin „Băzu” Cantacuzino, fiu al principelui Mihai Cantacuzino și al Mariei Cantacuzino (născută Rosetti). La Jilavele prințul și-a petrecut copilăria, pe moșia alor săi.

TURISM ȘI CULTURĂ ÎN SPAȚIUL RURAL. Este tema workshopului organizat de Asociația „Conexiuni pentru viitor”. Personalități ale județului Bacău (Eugen Uricaru, Dan Verona, Olga Tudorache, Letiția Opreșan ș.a.) au ilustrat filele unui calendar pentru anul 2026, prevăzut cu coduri QR.

O REAMINTIRE. „Din punctul de vedere al eficienței, învățarea nu trebuie să excludă rolul familiei” (Oana Moșoiu, *Puternici împreună*, TVR 2).

VICTORIE CINEMATOGRAFICĂ. Raluca Rădulescu a dialogat fructuos cu Ilinca Călugăreanu despre Yin Yugo, eroul filmului difuzat de Netflix (RRC, *Scena și ecranul*).

JURNALISM CULTURAL. „Dintre sute de reviste / Care pleacă din redacții, / Câte oare provoca-vor / Printre cititori senzații?” se întreabă „Bucureștiul literar și artistic”, parafrazând poezia eminesciană. Din vitrina publicațiilor noi face parte și revista băcăuană „Plumb”.

O VOCE MAI PUȚIN. Pe Pompilius Onofrei de la RRA l-am comemorat împreună cu studenții Facultății de Litere, regretând că nu vom mai beneficia de modelele sale de lectură a fabulelor (la *Pet-Club*) sau a literaturii clasice (la *Vatra luminoasă*).

MIZIL - XIX. Festivalul Internațional de Poezie, Epigramă și Umor „Romeo și Julieta la Mizil” vă așteaptă colaborările la www.romeojulietalamizil.ro.

DE PE ÎNALTE SOCLURI. Revista „Eroii neamului” (Iasi, nov. 2025) se deschide cu articolul „Regina Maria - regina care a iubit o țară” și se încheie cu „Odă ostașilor români”, de Vasile Alecsandri.

LITERE ȘI CIFRE BĂCĂUANE. A-ul (n. 1818)... și B-ul (n. 1881) • Constantin Juncu, „Elogiul cetății”: *Oraș condus de un trist Rege, / dar și de altul, vesel Bard, / pentru a României lege / să ocrotești sfântul stindard! // Oraș iubit de două ape, / de Domnul binecuvântat, / să-ți fie îngerii aproape / și să-nflorescă neîncetat!* (2019; subtitlul poeziei: *Bacău: V. Alecsandri - G. Bacovia*)

CENTENARE 2025. • 10 nov. 1925: Se pune piatra de temelie a clădirii Seminarului Teologic Buzău. • 29 nov. 1925: Apare la Bacău „Moldova”, ziar independent. • Dec. 1925: Apare lunarul de umor „Moinești de mâine”. • 28 dec. 1925: S-a născut la București Barutu Arghezi.

IN MEMORIAM. Mariana Codrescu, pr. Ioan Andrioaie, Ilie Ilașcu
AI. IOANID

Alina PISTOL

Conferința Internațională de Etno-Didactică, ediția a X-a

În zilele de 24-25 octombrie, Palatul Culturii din Iași a găzduit a X-a ediție a Conferinței Internaționale de Etno-Didactică. Ediția de față s-a definit drept una aniversară, stând sub semnul Zilei Internaționale a Patrimoniului Cultural Imaterial, celebrată pe 17 octombrie, prin decizia luată în cadrul celei de-a 42-a sesiuni a Conferinței Generale UNESCO, din noiembrie 2023. Organizatorii au fost Academia Română – filiala Iași, Asociația „ART – Meșesugurile Prutului”, Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” Iași și Primăria municipiului Iași. Cei prezenți au avut oportunitatea de a-și susține prelegerile atât fizic, cât și online, despre importanța moștenirii culturale în educația formală, nonformală și informală a tinerei generații: despre strategii didactice de succes în școală și în afara ei, despre soluții pedagogice pentru obstacolele instituționale și pentru cele inerente interacțiunii dintre generații, despre metode agreeate de populația școlară, dar și despre identitatea minorităților. Evenimentul și-a propus să inspire, printre altele, identificarea celor mai eficiente modalități de transmitere a culturii tradiționale locale și naționale.

Deschiderea conferinței a fost oficiată de dr. Gabriela Haja, directoare a Institutului de Filologie Română „Alexandru

Philippide”, Academia Română – filiala Iași, Andrei Apreotesei, managerul Complexului Muzeal Național „Moldova” Iași, și de Victor Munteanu, șef de secție al Muzeului Etnografic al Moldovei, din instituția menționată. La intervențiile acestora, s-a adăugat alocuțiunea doamnei academician Sabina Ispas, director al Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” din București. Moderatoarea evenimentului, dr. Adina Hulubaș, cercetătoare științifică a Institutului de Filologie Română „Alexandru Philippide” – Academia Română, filiala Iași, a adus în atenția participanților și lansarea proiectului UEFISCDI – *Facilitarea accesului la patrimoniul cultural imaterial din România și Republica Moldova: harta digitală interactivă a obiceiurilor de naștere*, prin care vor putea fi accesate on-line date etnologice și dialectologice, dar și materiale fotografice și audio, privitoare la obiceiurile de naștere din 60 de localități aparținând Moldovei istorice.

La manifestare, au participat peste 40 de cercetători științifici, muzeografi, consilieri, profesori din mediul universitar și preuniversitar, din țară și din străinătate (Grecia, Liban, Serbia, Moldova). Prezentările susținute au fost cuprinse în trei secțiuni: *Învățarea prin intermediul culturii tradiționale*,

Funcția pedagogică a îndeletnicirilor tradiționale și Educația formală și nonformală pentru cultura tradițională. Județul Bacău a fost reprezentat de conf. univ. dr. habil. Petronela Savin, de la Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, cu lucrarea *Resurse educaționale deschise pentru valorificarea patrimoniului cultural alimentar*, de muzeograf Iulian Bucur, de la Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”, cu lucrarea *Porțile cu cerdac din județul Bacău – simbol identitar*, și de dr. Alina Pistol, profesoară de limba și literatura română la Școala Gimnazială „George Enescu” Moinești, cu lucrarea *Importanța moștenirii culturale, reflectată în manualele de gimnaziu*.

Evenimentul a fost îmbogățit și de manifestarea culturală interactivă „Meșteri și meșesuguri tradiționale din Moldova”, aflată la ediția a XV-a, organizată de Asociația „ART – Meșesugurile Prutului”, acreditată în rețeaua UNESCO. Prezența meșterilor populari de pe ambele maluri ale Prutului a completat în mod remarcabil conferința, dincolo de granițe geografice, complimentând, prin autenticitate și măiestrie, intrarea în Palatul Culturii.

După două zile intense de prezentări, discuții și intervenții, având în centru patrimoniul cultural imaterial, concluziile care s-au impus de la sine au avut în vedere importanța salvagădării materialului de arhivă, a integrării și afirmării acestuia în mediul digital, a integrării culturilor locale în tezaurul cultural al umanității, a transmiterii culturii tradiționale locale și naționale în rândul noilor generații.

După plecare...

Mlădiță eminesciană

Până la apariția cărții lui Ion Roșu „Legendă și adevăr în biografia lui Eminescu, I, Originile” (1989), puțini dintre noi știam că Mariana Velisar-Codrescu (2 sept. 1939, satul Fundeni, com. Secuieni, jud. Bacău - 18 nov. 2025, Bacău) este descendentă din familia poetului, mai precis dintr-o ramură legată de Safta Iurașcu (trăitoare în satul Fundeni), soră a Ralucăi Eminovici din Ipotești, mama lui Mihai Eminescu. Înfrângându-și sfiala, a trebuit să răspundă curiozității adolescenților de la liceul băcăuan („George Bacovia”, acum „Ferdinand I”) unde a predat multă vreme literatura română, iar apoi să scrie „Povestea adevărată a străbunicilor Safta Iurașcu - Dumitrache Velisar” (2015). La inițiativa lui Grigore Codrescu, s-a ridicat la Fundeni un monument amintitor de locul vestiților Velisari, iar documente din arhiva familiei au fost donate Memorialului „Mihai Eminescu” de la Ipotești, menționate fiind în descrierile de istorie literară semnate de George Călinescu sau de Augustin Z.N. Pop. (La o analiză atentă, privitori avizați găseau că fizionomia sa e derivată din chipul poetului.) Mariana Velisar-Codrescu s-a dovedit și o bună memorialistă. (I.D.)

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Secretar general de redacție: Ștefan RADU

Redactori: Marius MANTA, Dan PERȘA, Violeta SAVU

Redactori asociați: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU

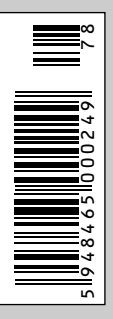
• Culegere texte și secretariat: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO42 TREZ 0612 1G33 5000 XXXX

Elogiul memoriei – așa ar putea fi descris elegantul *Elogiu alor mei* (Ararat, 2024), unde Varujan Vosganian se întoarce la problema originilor, într-un album poetic masiv, care impune nu doar prin ținuta grafică, cât mai ales prin încărcătura nostalgică și prin funcția sa recuperatorie. Asistăm la un volum echivalent cu o întoarcere către sine, care reia, la o altă temperatură, teme, idei, obsesii și imagini anterioare, topindu-le într-un dialog text-imagini care atinge relația (nicio-dată pe deplin lămurită) între amintire și uitare. Între aceste extreme se construiește, de altfel, întregul discurs poetic, înțesat cu trimiteri la lumea de odinioară. O lume pierdută, pe care autorul o reconstruiește din oameni și obiecte, evocându-i pe străbunicul David Melichian, pe bunicii Setrak și Garabet, pe bunica Arșaluis, pe mătușa Armeni, pe fratele Melik, dar și figuri ca părintele Ter, duhovnicul Zareh, călugărul Komitas, pictorul orb Ervant, profesoara de pian Marcela (zisă Păpușă), paznicul de cimitir Mircea sau clopotarul Arșag, personaje memorabile, care i-au marcat devenirea. Oamenii sunt dublați de obiecte, imaginarii lui Vosganian incluzând străzile, casele, castanii, păpușile, cimpoiul și valiza de lemn, elemente care configurează un univers care se sustrage eroziunii timpului.

Aceasta este, de fapt, teza cărții: convingerea că, atâta timp cât avem amintiri, suntem salvați. Și, foarte important, că literatura are capacitatea de a păstra viu trecutul. Varujan Vosganian face asta cu instrumentele poeziei, întorcându-se la anii copilăriei prin cuvinte: „*pentru o revoluție trebuiau cinci pietricele și o groapă cât căușul palmei destul pentru a-i răsturna pe împărat și pe prinț și noli turbare circulos meos cu o nuielușă mai lungă și alta mai scurtă închipuim țurca și lapte gros când ne cătăram unii pe alții și jocul de-a războiul când nemții pierdeau totdeauna și hoții și vardiștii când câștigau ba unii, ba alții, și castelul conservelor (destul de rare pe-atunci) țin-tite cu pietre și urmărita cu castane pe luatele și mațul de nuci și coada ursului care aducea pe pământ calea lactee într-o spirală buimacă și țară, țară vrem ostaș, unde săream pârleazul peste cortina de fier, și nu te supăra, frate și piticot cu rătăcirile din pădurea de-argint și am dam dez, ba dizi, mani frez și uresese rămânem prietene sărind coarda cu tălpile dezlipite de Mama Pământ și șeptic păcălici tabinet șaisase și zarurile zornăind în cutia de table și lumea împărțită în bine și rău, în pătrățele albe și negre pentru șah și țin-tar și colecția de șervețele, timbre, de fotbaliști, Pele, Bobby Charlton, Eusebio și Iașin, și miuța cu porți între doi bolovani pentru trei cornere hent careu și babele, spânzurătoarea, fazan, telefonul fără fir și mima și alte spirite într-ale ghicitului și insectarul cu caradaște și fluturii cap de mort și ierbarul cu ferigi și flori furate din cimitir...*” Odată mașinăria textuală pornită, cuvintele se cheamă unele pe alte, se organizează parcă de la sine, luminându-se unele pe altele, într-un joc a cărui finalitate o constituie aducerea la viață a unei lumi apuse, întrupată din amintiri purtătoare de sens.

Cum ne raportăm la aceste amintiri și, implicit, la trecut, constituie provocarea majoră a acestui volum, situabil între vocea bunicului Setrak, adept al ideii că trebuie să uiți pentru a putea merge mai departe, și cea a bunicului Garabet, care susține că, dimpotrivă, omul este dator să ierte, dar să nu uite,

fiindcă uitarea l-ar anula. Între acești poli se profilează o meditație cu ramificații multiple, care face din *Elogiu alor mei* un testament poetic despre datoria de a nu-i uita pe cei dinaintea noastră. Asta fiindcă Vosganian crede, cu nesmintită candoare, în puterile scrisului. La care se întoarce periodic, ca la un izvor proaspăt, din care-și trage puterile. Cum o spune și textul liminar, *Letopiseș*, unde, prin imaginea funiei cu noduri, ne propune o coborâre pe verticala istoriei personale pentru a-i elogia pe bătrânii familiei, într-un gest semnificativ: „Strâns și bolovănos ca un pumn, / am făcut nod funiei câte un nod pentru fiecare. / Funia legată de turlă e, de fapt, un șirag / de pumni încheștați. / Nodul cel mai de sus, înnegrit de vânt, / îl numără pe Melic, rătăcitorul prinț. / E atât de aproape de clopot încât bătaia lui / sună ca ropotul unui armăsar în galop. // Mai apoi e străbunicul meu din Erzurum, / ucis cu pietre. / Iată-i și pe

bunicii mei, Garabet și Setrak: / din veacul vieții lor au înțeles doar cât e de greu / să mori în același pământ / din care te-ai născut. / Iar acesta, pe marginea spălată de ploii, / deci vie și proaspătă încă, / e părintele meu, născut, decât mine, / cu un mormânt mai devreme”.

Din istoria mică Varujan Vosganian trece în istoria mare, pe care o citește cu mijloacele poeziei, conștient că cifrele se dovedesc neputincioase în fața emoției. Sunt pagini cutremurătoare: drama unei mame care, în lagăr, își vinde băiatul pentru doi săculeți de făină, cazul unei femei care își vede copiii morți de foame, fără să-i poată salva, privirea în gol a suferințelor sau aruncarea cadavrelor în apele mării sunt infinit mai grăitoare decât cifrele reci ale statisticilor. Autorul alege să scrie despre cei mici și nu despre cei mari, despre învinși, nu despre învingători, cu un acut sentiment al justiției, făcându-le dreptate postum: „ei scriu mai ales despre biruitorii / pe care îi apără purtătorii de rodii / în cartea lor nume nu poartă decât generalii și regii / (nimeni nu a dus flori la mormântul generalului necunoscut) / morții cei mulți nu sunt decât cifre cu multe zerouri. // eu scriu mai ales despre cei învinși / care au suferit istoria în loc s-o trăiască / e atât de ușor să vorbești despre ei cât timp doar îi numeri / și nu vă așteptați ca eu să hotărâsc în numele vostru / unde totul e limpede, poezia e doar un detaliu în plus // eu scriu mai ales despre învinși / în caietul meu de poezii fiecare moare doar către sine / fiecare mormânt poartă o singură cruce / fiecare cu suferințele lui, precum orbul cu băjbăilele sale // în caietul meu de poezii moartea nu are zerouri”. Poezia devine astfel o reparație făcută celor

uitați. Un *memento* necesar. O rugăciune tăcută și un tulburător omagiu, care vorbește despre recunoștință și memorie.

Cu toate astea, *Elogiu alor mei* nu este o carte întunecată, ci una tonică. A-i elogia pe ai noștri e o datorie de suflet, un gest firesc, lipsit de emfază, ieșit dintr-un apăsător sentiment al vinovăției: „Dulceața de trandafiri întinsă pe orezul cu lapte și eu copil, la masa de seară, fără să-mi pot scoate din minte florile vii de la capătul curții, cărora nu le-am putut cere iertare, am rămas vinovat pentru că trebuia să rămân vinovat, altfel viața mea ar fi de neînțeles, și ei, pe care i-am întâlnit și poate trăiesc undeva, sunt cei care mi-au oferit iertarea fără să am prilejul s-o cer și, mai ales, eu însumi, cel căruia îmi e cel mai greu să-i cer să mă ierte”. Când nostalgia riscă să sufoce evocarea, autorul detensionează discursul, imprimându-i note umoristice, care îl fac credibil. Vorbind despre cum se face cruce corect, Vosganian amintește sfaturile date de părintele Biberian, dar strecoară și versiunea clopotarului Arșag: „Iar Arșag, clopotarul, care era dracul gol, mi-a șoptit cu ochii sticlini: «Când faci crucea, oricum ar fi, ții degetele așa: degetul mare, arătătorul și degetul mijlociu le aduni, ca și cum ai strânge-ntr-o mână un sfârc de femeie»”.

Recuperând trecutul și convertindu-l într-o pledoarie pentru memorie, *Elogiu alor mei* se dovedește o carte testamentară, în care autorul plătește o triplă datorie: față de predecesori, față de cititori și față de el însuși. Scriind despre ai săi, Varujan Vosganian se scrie pe sine, realizând mici capsule de memorie, care, cândva, vor da mărturie despre o lume apusă.

Victoria Milescu, o poetă autentică

Titlul antologiei de autor Victoria Milescu, *Efemer și perpetuu* (București, Editura eLiteratura, 2024), este revelator pentru zbaterea intensă a eului liric, deopotrivă înspăimântat și vrăjit de senzația „și a eternității, și a vremelniceii”. Pentru cine nu o cunoaște, deși e o figură marcantă a literaturii contemporane, Victoria Milescu poate fi descoperită ca poetă în această carte elegantă atât în ceea ce privește conținutul, cât și ca obiect, beneficiind de o copertă frumoasă, hârtie de calitate, tehnoredactare îngrijită, o inspirată așezare în pagină. Din notele biobibliografice de la sfârșitul cărții aflăm, printre altele, că Victoria Milescu este poetă, jurnalistă, traducătoare, cronicar literar.

Pe alocuri calofilă (fără însă a deranja, iar efectul în acele cazuri este negreșit cathartic), poezia Victoriei Milescu este densă, analitică, directă, bogată vizual. Preponderent, viziunea este realistă, deși sunt prezente și ingenioase jocuri suprarrealiste. Impresionează numărul de poezii despre... poezie; *arte poetice* în care autoarea dedică puțin spațiu crezului poetic personal, lăsând cu generozitate să strălucească ideile despre rolurile estetice ale Poeziei.

Temele propuse sunt cele mari ale literaturii: iubirea, viața, moartea, natura, prietenia, lupta dintre bine și rău, supraviețuirea, condiția umană, relația cu divinitatea etc. Poeta pune sub lupă dileme existențiale. Un poem se intitulează chiar *Aplaudând existența*; un altul în care microuniversul, prin repetarea regulată a inefabilului, capătă dimensiuni metafizice impresionante, *Existențele fastuoase*: „Există o gâză / o piatră / cu care îngerul joacă șotron / el e din ce în ce mai copil / cu cât eu îmbătrânesc / vorbesc cu piatra / ea îmi răspunde / derutând polii / azi păsările au venit mai devreme / să ciugulească / picăturile de sânge din rana

veche / zborul lor e același de mii de ani / mă poartă în gheare peste lume / să te găsesc / uneori ești ploaia care inundă / soarele orbitor / alteori ești copilul ce aruncă o piatră în lună / și cioburile-mi cad pe față...” Autoarea este racordată la realitățile contemporane; fără să alunece în patetic, îi reușesc versurile cu accente de satiră socială. Evită excesul retoric; cultivă parafraza și parodia. În poemele-autoportrete, devine retractilă; se eschivează, inteligent, prin ludic și autoironie.

Cel care a alcătuit antologia (posibil, însăși autoarea; informație pe care nu am putut-o verifica) a optat să nu indice volumele din care fac parte poeziile, ci doar că sunt versuri scrise între 2008 și 2024. Din cauza temei abordate, cel mai ușor de identificat sunt cele care fac parte din volumul *Planeta stă acasă* (2022) – recomandarea făcută de Horia Gârbea este redată pe coperta a IV-a a prezentei antologii: „Poeta Victoria Milescu, autoare cu o bogată experiență literară, își surprinde acum cititorii cu un volum ocazionat de traumele suferite de omenire în ultimii doi ani. Modul elegant și precis, bogat în imagini și impregnat de emoție cu care poeta ne-a obișnuit în atâtea ocazii, se adaptează inspirat la tema adoptată”. Tot pe coperta din spate sunt redată alte opinii critice avizate, semnate de Aureliu Goci, Rodica Lăzărescu, Ana Dobrescu, Cezar Ivănescu, texte pe care le regăsim între paginile 170 și 173, cu indicațiile bibliografice. Astfel aflăm că prefața volumului *Inimă de iepure* (1998) a fost semnată de excepționalul poet Cezar Ivănescu.

Antologia *Efemer și perpetuu* confirmă că Victoria Milescu este o poetă cu voce distinctă. O poetă autentică.

Violeta SAVU

Cornel Simion GALBEN

Pagini de jurnal pandemic

41. Aproape că nu mai știu dacă duminica e duminică. Să dormi o oră pe noapte, să te chinuiești să recuperezi câte o fărâmbă, să rămâi continuu în această stare de oboseală e din ce în ce mai greu. Nu mă mai ajută nici prezența la Sfânta Liturghie, întrucât sunt buimac de nesomn.

42. Alt început de săptămână, cu același scenariu dezastruos. Nefiind în stare de nimic, m-am uitat la meciurile fetelor noastre prezente la Australian Open, însă nici aici în totalitate, întrucât am mai ațipit sau m-am chinuit să adorm. Integral am asistat doar la victoria Simonei Halep, care s-a impus fără probleme în fața australiencei Lizette Cabrera: 6-2, 6-1. Cu același scor a învins-o și Sorana Cîrstea pe Patricia Tîg, cea care s-a adăugat celorlalte românce eliminate de pe partea lor de tablou, Mihaela Buzărnescu și Irina Begu. Am consultat apoi calendarul cultural pe martie-aprilie, făcând o listă cu 25 de personalități despre care ar trebui să scriu, iar după ce, spre seară, m-a sunat criticul Adrian Jicu, am căutat prin fișiere să văd dacă am ceva despre Iosif Cocea. Ca și el, n-am găsit nimic și nici nu am habar cine a fost, deși o stradă din Bacău îi poartă numele.

43. Astă-noapte am schimbat un pic strategia și până la 5 am cules noul episod din jurnal pentru *Sportul băcăuan*, apoi, peste zi, am revizuit fișa lui Viorel Savin și i-am trimis-o lui Petre Isachi, care o va include în volumul aniversar și, posibil, în paginile revistei *13 Plus*. Am reluat, de asemenea, profilul actorului Florin Blănărescu, născut acum un secol, pe 1 martie, și, împreună cu recenzia la volumul lui Pavel Coroi, am completat 2/3 din sumarul paginii culturale pentru *Bacău Press*. Ana Bogdan a părăsit și ea AO, fiind învinsă de americanca Danielle Collins, cu 6-3, 6-1.

44. Arareori rețin ce visez, dar astă-noapte m-a făcut să urlu și să sară de pe pernă un... crocodil, care mi-a tăsnit dintre picioare, în timp ce încercam să ajung la o fetiță în pericol să se înece în mlaștina unde mă aflam și eu. O aiureală, după mai puțin de o oră de somn, așa că am luat-o de la capăt, ca și în celelalte zile. De prisos să mai spun că nu am fost în stare de mai nimic, dar spre seară am finalizat pagina pentru Onești, scriind două note. Ceva informații am adăugat și la fișele filatelistului Mihai Semenov și procurorului Gheorghe Stan, încă un băcăuan ajuns în vârf de carieră, dar pe filieră botoșăneană. La Melbourne, Simona Halep a fost ținută în șah două ore și 34 de minute de Ajla Tomljanovic, pe care a reușit în cele din urmă să o elimine (4-6, 6-4, 7-5), după ce în decisiv a recuperat de la 2-5 și minge de set pentru adversară. O surpriză a produs și Sorana Cîrstea, cea care a trimis-o acasă pe favorita nr. 9, Petra Kvitová: 6-4, 1-6, 6-1.

45. Deși am avut o noapte la fel de chinuită, azi a trebuit să merg la serviciu pentru a duce exemplarele din *Cadran cultural*, care au ajuns tot la mine. Până să plec reușisem să revăd și să trimit la Ateneu portretul scriitoarei Tatiana Scorțanu, acum monahie, ce va intra de duminică în rândul septuagenarilor. După-amiază am trecut încă o dată prin pdf-ul paginii culturale și am expediat-o la *Bacău Press*. Tot azi am fost nevoit să răscolesc prin cutii, până ce am dat peste un dispozitiv ce trebuia returnat firmei de cablu. Am recuperat, printre ferestre, și ceva din orele de somn, dar starea mea nu e deloc bună.

46. Atacul la somnul meu continuă noapte de noapte, fără să găsesc nicio explicație. M-aș duce la medic, dar n-am niciun chef să fac un test înainte de examinare. Mă las în continuare în voia Domnului și ce va ieși, aceea va fi. Din

păcate nu prea îmi iese nimic și pe la prânz, când tocmai mă pregăteam să scriu editorialul, Ioan Enache mi-a adus textele pentru noul număr al *Credinței ortodoxe*. Până la ora 20 am finalizat redactarea celor 16 pagini, așa că mă voi culca liniștit. Rămâne de văzut cât voi dormi. La openul de la Melbourne, Simona Halep a scăpat iute de rusoaica Veronika Kudermetova, pe care a învins-o cu 6-1, 6-3.

47. Am dormit mai mult de o grămadă, mai exact de la 23:54 la 0:54. O oră, în caz că am adormit instantaneu, apoi am scos erorile semnalate la corectură de pe cele 11 pagini câte mi-a adus Enache pe la 21:33. Ca să nu inhalez toxinele emanate de imprimantă, le-am tras pe calc după ora 7, iar până la 9 am avut gata toată revista. Am încheiat săptămâna de lucru cu lectura unor poeme din volumul trimis de Miron Țic, o mai veche cunoștință. Convorbire pe-ndelete cu Vasile Bardan, care m-a sunat să afle ce mai pun la cale cu tizul meu de la Galați, Corneliu Antoniu, și cu Dan Sandu, care mi-a dat vestea că a trecut la Domnul poetul Calistrat Costin. Dumnezeu să-l ierte! Tot pe seară am sunat-o pe Claudia Gurschi, fina de la Chișinău, pe care am felicitat-o de ziua ei și am aflat ce se mai întâmplă prin Republica Moldova. Era puțin speriată de virusul care circulă și face victime și acolo, dar și necăjită că nu mai are posturile românești de televiziune, pe care le urmărea cu interes.

48. Azi, după Sfânta Liturghie, am luat prânzul împreună cu Maria, Geanina, Sofia și Teo. Apoi am dormit 3 ore și jumătate, recuperând o parte din nesomnul de astă-noapte, când măcar am mai salvat câte ceva din cele duhovnicești. La Australian Open, Simona Halep și-a luat revanșa față de poloneza Iga Swiatek, pe care a învins-o cu 3-6, 6-1, 6-4. Discuții la telefon cu domni Grigore Codrescu și Dumitru V. Marin, primul anunțându-mă că a citit antologia folclorică alcătuită de Constantin Donea, iar cel de-al doilea invitându-mă încă o dată să-i trimit un text pentru volumul *D.V. Marin – 80*.

49. Încă un început de săptămână ratat. Singurele lucruri palpabile: coletul pentru Depozitul legal al Bibliotecii Naționale și alte 6 plicuri expediate către colaboratori. Somn în reprize, dar fără a recupera în totalitate orele pierdute astă-noapte. Spre seară, discuție telefonică cu Eugen Verman despre gazetarul Nichita Bistriceanu, care deși figurează prin unele culegeri literare băcăuane și a fost corespondentul ziarului *Steagul roșu*, a locuit la Piatra-Neamț. Adunam ceva date, însă de acum nu-i voi mai urmări activitatea.

50. Același scenariu înnebunitor și o zi irosită în totalitate. Capac i-a pus de această dată înfrângerea Simonei Halep la AO, eliminată de Serena Williams cu un dublu 6-3. A intrat cu destulă teamă și, în plus, a fost trădată de serviciu. Păcat!

51. Am dormit un pic mai bine și, deși afară erau minus 10 grade, am ieșit prin oraș, mai întâi la poștă, unde am dus plicurile făcute ieri, apoi la serviciu și, în cele din urmă, la Biblioteca Județeană, după ce în drum trecusem și pe la dom-

nul Grigore Codrescu. M-am ales cu o cronică și am scăpat de obligațiile legate de Depozitul legal.

52. A nins iar azi-noapte și fulgi mărunți au continuat să cadă și peste zi. Cum m-am luptat din nou cu somnul, abia în cursul după-amiezii am putut să trec la redactarea editorialului pentru *Bacău Press*, scăpând astfel de o obligație pe care singur mi-am astupat-o. Am încheiat totuși ziua cu bine și, pe fondul sonor al concertului oferit de orchestra Filarmonicii „Mihail Jora”, am pus punct lecturii volumului de poezie *Aer sacru din icoane* de Miron Țic (București, Editura Amurg sentimental, 2016, 100 pagini).

53. Pot spune, aidoma poetului Marcel Mureșeanu, *Azi voi afla câtă parte din somnul meu e odihnă!* Și asta pentru că, după aproape două săptămâni, am dormit vreo cinci ore în șir, trezindu-mă cu o dispoziție bună și fără dorința de a mă reaseza în pat. Am avut într-adevăr spor, consultând peste 500 de pagini de revistă, întregind cu încă una recenzia inițială la antologia lui Valentin Rădulescu și scriind dintr-o suflare cronică la volumul hunedoreanului. În plus, am completat referințele fișelor lui George Enescu, Nadia Comăneci, Constantin Popa, Bogdan Ulmu, Valeriu D. Cotea, Alexandru Tacu-Zeletin, Alina Tacu, Ion Chiriac și Al. I. Friduş.

54. Am dormit iar ca vai de mine, așa că prima parte a zilei s-a evaporat ca o picătură de apă, nereușind decât să adaug câteva informații și referințe în dreptul lui Ștefan Epure, Mariei Tacu, Sorin Preda și Elenei Petriman-Țărlungă. Ca să mă apuc, în sfârșit, de fișa ei, a trebuit să verific și să salvez toată corespondența, întinsă pe parcursul a trei ani, în care mai mult am promovat-o, în loc să o chestionez. A evoluat însă foarte bine, pentru că în acest răstimp a mai publicat două romane și numele i-a apărut și în alte reviste. M-am aplecat apoi spre fișa poetului Sorin Tiliță-Dolhești, dar și aici mai am nevoie de amănunte, astfel că m-am lăsat deocamdată păgubaș, dar nu am abandonat în totalitate lucrul, salvând această nouă sămbătă cu lectura volumului de poezie *Dirijorul de cuvinte* de Mihai Vintilă (Siliștea, Editura InfoEst, 2017, 64 pagini).

55. Una caldă, una rece. Am dormit până la 5:40, adică în jur de 6 ore și, după Sfânta Liturghie, încă una și jumătate. Seara, lectură și vizionarea unui nou episod al filmului dedicat reginei Victoria. Convorbire și schimb de mesaje cu Ion Fercu, care m-a întrebat dacă sunt interesat de o cronică la cartea sa, scrisă de Mihai Botez-Stâncaru. Am primit-o cu tot dragul, mai ales că restanțele mele în ce-l privesc se adănesc de la an la an.

56. Un chin e mai totdeauna ziua de luni. Ghinionul meu e că și noaptea a fost la fel. Am început, în consecință, un nou „tratament”, de data aceasta pentru curățirea vaselor de sânge. Poate de aici mi se trage, deși înclin să cred că păcatele mă ajung din urmă. Tot experimentez, însă dacă ar fi să țin cont de zicerile unui martir polonez contemporan, Sfântul Maximilian Kolbe, ar trebui să las în continuare totul la voia

Domnului: *Tot ceea ce facem, simțim și experimentăm nu satisface din plin dorințele noastre. Noi vrem mai mult, însă acest mai mult nu există. Vrem să dureze mai mult, însă aici, inevitabil și mereu, există finalul. În Paradis totul va fi contrar. Acolo este Binele, Frumusețea infinită: Dumnezeu fericirea fără sfârșit. Deci diferența este absolut infinită.*

57. Parcă e un făcut! Alternanța „deal-vale” continuă, azi trezindu-mă iarăși la 5:40. Părea să fie totul bine, dar tot ocolind să mă apuc de redactarea unei cronici, m-am împotmolit în fișa lui Ionică Tăutu și apoi în cea a doamnei Estera Nicolescu, fără să le duc la capăt. Nu-mi mai merge sau eu sunt prea delăsător. Am primit, în schimb, un eseu despre Viorel Savin, după mai multe mesaje pe e-mail și o convorbire cu Ion Tudor Iovian, contrariat și acum că revistele nu plătesc și dând exemplul lui Sadoveanu, care nu scria un rând până ce nu primea onorariul. Ehe! Alte vremuri... Pe atunci nu erau mii de scriitori care asaltează librăriile, și cititorii adevărați nu-i numărai pe degete! M-a chestionat și dacă e bine să trimită același articol la altă publicație. I-am spus că nu e deontologic; deși involuntar ori în criză de alternative, și eu am practicat metoda de câteva ori, însă fie am intervenit în text, fie l-am trimis la un ziar și nu la o revistă. Realitatea e că nu mai are nimeni niciun control al puzderiei de publicații literare și culturale, așa că ne cunoaștem și recunoaștem îndeosebi cu cei ce publică într-o anume zonă.

58. Am revenit la nopțile chinuite și cum de dimineată am ratat totul, m-am îndreptat către Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” unde a fost sărbătorit, de Dragobete, arhivistul Vilică Munteanu, care de azi a intrat și el în rândul septuagenarilor. I-am dăruit primul număr din acest an al *Cadranului cultural*, în care i-am consacrat un profil, un portret conturându-i și istoricul Anton Coșa. A primit diplome de la Muzeu și Fundația „Iulian Antonescu”, flori și doar cuvinte frumoase despre bogata-i activitate. M-am ales la rândul meu cu un braț de cărți, dar și cu gândul parsiv ce mi-a amintit că, la împlinirea aceleiași vârste, n-am beneficiat nici măcar de un cuvânt. Trist!

59. Trezit la 4:40, nu m-am repezit la calculator ca în alte dimineți, ci, după programul de dimineată, am continuat lectura povestirilor din cartea de buzunar a lui Ion Machidon, *Satul din zare* (București, Editura Destine, 1994, 68 pagini). Fiind o proză autobiografică, am reținut câteva informații pentru portretul lui, la care am început să lucrez chiar de azi. Acum rețin doar autograful: *D-lui Cornel Galben, cu sentimente și respect, București, 30.X.1994*.

60. Poticneli matinală, urmate de scormoneli prin fișierele Bibliotecii Naționale și, seara, prezența la un alt fel de spectacol al cărții, provocare prilejuită de lansarea volumului „Dac-aș fi fost Dumnezeu” de Ion Fercu. Precedată de conferința acestuia, *Despre Dumnezeu, incertitudini și cunoaștere*, întâlnirea cu romancierul buhusean a continuat cu o reprezentare teatrală în toată regula, în care principalul protagonist a fost Geo Popa, strident pe alocuri. Decupajele din text au fost completate de momentele muzicale susținute de soprana Andreea Simon, pianista Cornelia Zurita Villafranca și criticul Adrian Jicu, cel ce a intrat în scenariu cu un text propriu, interpretat actoricește, în ton cu jocul propus de directorul-regizor. A urmat o agapă restrânsă, la care am fost invitat de autor și-mi pare rău că nu am putut rămâne până la finalul acesteia.

(Fragment din volumul „Acceleratul 502”, în pregătire pentru tipar)

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (LXIX)

Gheorghe
DUMITRIUFundamentare
psihologică

Profilul specific al absolventului, filiera vocațională – profilul pedagogic, preconizat de actualul plan-cadru (Anexa nr. 1 la O.M.E.C. nr. 4350/20.06.2025, elaborată de M.E.C. și C.N.C.E.), cuprinde descriptorii ai competențelor de specialitate ale viitorului învățător, competențe structurate și dezvoltate prin integrarea cunoștințelor declarative cu cele procedurale și valorile cu rol de orientare, motivare și mobilizare în exercitarea profesiei didactice. De fapt, este o reafirmare a demersurilor de profesionalizare autentică a sistemelor de formare inițială a învățătorilor, educatoarelor, profesorilor, demersuri derulate în ultimele decenii în majoritatea sistemelor de învățământ. Accentul este comutat pe construirea unei noi identități profesionale, prin trecerea de la statutul de simplu executant al unor tehnici și proceduri asimilate la cel de profesionist, practician reflexiv autonom și responsabil pentru demersul didactic proiectat și derulat. Firesc, se naște întrebarea: cum se formează acest profesionist, astfel încât profilul său să integreze unitar competențe de comunicare și relaționare, cognitive și metacognitive, informatice și tehnologice, de management al carierei etc.? Ce pondere ar trebui să ocupe orele de limba română în acest plan-cadru pentru formarea învățătorilor?

Pornind de la aceste considerente, apreciem ca fiind oportune și fundamentate științific și praxiologic propunerile privind proiectul de plan-cadru pentru învățământul liceal cu frecvență zi, filiera vocațională, profilul pedagogic, propuneri înaintate recent Ministerului Educației și Cercetării de către Societatea Cultural-Științifică „Vasile Alecsandri” Bacău. Propunerile conțin atât ponderea orelor de limba română pe ani de studii, cât și succesiunea componentelor structurale ale limbii (teoria comu-

Cu siguranță orice manifestare umană se cere tratată înainte de toate prin orizontul sufletesc. Dintre toate însă, învățarea își revendică dreptul la prioritate, pentru ca din asocierea aceasta să rezulte psihopedagogia, disciplină complexă și dificilă, care trebuie să ajungă la educator în ipostaza ei de modelator profesional. Prof. univ. dr. Gheorghe Dumitriu, de la Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, deține un binemeritat loc în familia formatorilor naționali, cu argumente din sfera excelenței intelectuale. Cât privește rolul limbajului (și implicit al educatorului) în formarea viitorului cetățean, domnia-sa susține cu justete că prin comunicare dirijată competent, școlarul „își mărește posibilitățile generale de a învăța, de a acumula cât mai multă experiență socială și culturală, își formează personalitatea, conștiința de sine și de altul, se împlinește ca ființă umană” (Sistemul cognitiv și dezvoltarea competențelor, București, Editura Didactică și Pedagogică – R.A., 2004, p. 119).

nicării, fonetică și fonologie, vocabularul, gramatica), conform logicii interne a disciplinei, dar și legităților psihologice ale învățării. Aprețim că studierea limbii române este fundamentală în formarea viitorilor învățători atât din perspectiva dezvoltării personale, cât și din perspectiva socială, a profesionistului care transmite corect cunoștințele științifice elevilor, le cultivă gândirea critică, le dezvoltă capacitatea de exprimare personală și creativă atât oral, cât și în scris. Asimilarea și utilizarea corectă a limbii contribuie la structurarea și dezvoltarea proceselor logice, a gândirii analitice și creative, a memorării logice și de lungă durată, a decodificării corecte a sensului/semnificației dintr-un mesaj, discurs, univers lingvistic. Asemenea matematicii, gramatica modelează operativitatea gândirii, facilitează demersul abstracțizării și generalizării, limbajul având funcție nu doar comunicativă, ci și cognitivă și reglatorie în cadrul sistemului psihic uman.

Evidențierea importanței limbii române în formarea tinerilor pentru cariera didactică a constituit o preocupare permanentă pentru lingviști, psihologi, profesori, cercetători în domeniul științelor educației. Au fost realizate teze de doctorat în

domeniu, au fost publicate cărți, studii pe baza unor cercetări experimentale valoroase pentru practica educațională. Sunt numeroase studiile care au demonstrat că modelul de comunicare al învățătorului este preluat și interiorizat treptat de elevi; astfel, factorii ai comunicării expresive precum intonația, accentul, tempoul (lent, rapid, moderat), pauzele cu semnificație logică și psihologică contribuie la creșterea gradului de înțelegere a noilor cunoștințe, a discursului, textelor, definițiilor, la stimularea imaginației reproductive și creative a elevilor, la o mai bună fixare și reactualizare a acestor achiziții în contexte variate. Iar funcțiile pedagogice ale comunicării verbale de organizare a învățării, de management și control sunt realizabile atât prin comunicarea verbală, cât și prin elemente de comunicare nonverbală și paraverbală, care sporesc și conferă un sens suplimentar exprimării verbale. Rezultatele unor cercetări experimentale românești au demonstrat rolul comunicativității cadrelor didactice ca dimensiune centrală definitorie a sistemului pedagogic aptitudinal. Menționăm, de asemenea, datele, rezultatele evidențiate de practica educațională, conform cărora limba maternă are un impact determinant în dezvoltarea psihointelectuală a elevilor, precum și în dezvoltarea lor socioemoțională. Aceasta contribuie la creșterea stimei de sine, a interrelaționării și integrării sociale eficiente, la formarea identității naționale, a sentimentului de apartenență, de încredere, de siguranță, aspecte definitorii în structurarea și dezvoltarea personalității elevilor.

Ca elev al Liceului Pedagogic din Suceava (1965-1970), am beneficiat de profesori cu aleasă vocație, tact și talent pedagogic, măiestrie didactică în arta comunicării, simțul măsurii, al echilibrului între exigență și omenie, între cerințe și dăruire profesională. Au fost și au rămas pentru noi, absolvenții, modele paideutice pe care am încercat să le demonstrăm în cariera noastră didactică, inițial ca învățător, apoi ca profesor în cadrul Departamentului pentru Pregătirea Personalului Didactic, Colegiului de Institutori și al specializării Pedagogia învățământului primar și preșcolar, structuri instituționale la înființarea cărora am contribuit cu toată responsabilitatea, competența profesională și managerială. Din această perspectivă, consider că ponderea orelor de limba română în planul-cadru pentru filiera vocațională, profilul pedagogic, trebuie să fie una semnificativă; iar succesiunea structurilor componente ale limbii române pe cei patru ani de studii trebuie să respecte principiul învățării conștiente și active, al sistematizării și continuității în asimilarea noilor cunoștințe, în formarea deprinderilor, a competențelor de comunicare, al corelării eficiente a teoriei cu practica. O îmbinare echilibrată a competențelor de comunicare în limba română, dobândite de viitorii învățători prin filiera vocațional-pedagogică, cu achizițiile ulterioare, teoretice și practice în acest domeniu, prin formarea universitară (specializarea PIPP), va contribui la realizarea desideratului actual al reformei din învățământul românesc, de formare a profesorilor cu vocație și competențe temeinice pentru cariera didactică. S-ar reuși astfel ameliorarea motivației învățării la elevi, valorificarea eficientă și creativă a potențialului lor psihointelectual, diminuarea analfabetismului funcțional, creșterea performanțelor școlare. Îmi amintesc iar și iar cuvintele psihologului Paul Popescu-Neveanu (coordonatorul lucrării noastre pentru gradul didactic I): „Legătura dintre semnificativ și semnificație, funcția referențială a limbajului, nu poate fi realizată decât de subiectul conștient și întrucât acesta respectă normele sistemului lingvistic”.

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Teleșcoala „Ateneu”

Regulile silabației în limba
română - grupurile
biconsonantice

Comentarii (II)

b) Tot la subcapitolul „Despărțirea după pronunțare” din DOOM3 (2021), este precizat regimul literelor ajutoare/diacritice *e* și *i*, care „pot servi și ca simple semne grafice atât după digrafele *ch*, *gh*, cât și după *c*, *g*, în aceste cazuri ele necontând ca (semi)vocale” (p. 151). Ar fi trebuit adăugat un adjectiv pentru a delimita situațiile în discuție: digrafele/trigrafele nesilabice se comportă astfel, pe când cele silabice impun tratarea literelor *e* și *i* ca vocale, întrucât duc greul silabelor din care fac parte. Șirul exemplor date de DOOM3: *cea-ră*, *chea-mă*, *chia-bur*, *gea-muri*, *gean-tă*, *ghea-ră*, *ghia-ur*, *giar-dia*, *tul-cean* comportă două remarci. Prima se referă la poziția digrafelor/trigrafelelor: se poate crea impresia că doar la început de cuvânt este aplicabilă observația (până la *tul-cean*, ultimul din șir, cu digraf interior, deja cititorul - e drept, cel grăbit - și-a construit concluzia). A doua privește numărul silabelor, mereu două, din exemple (*giar-dia*, care se abate, ridică o altă problemă, pe care o vom discuta în ediția viitoare).

Conexiuni culturale
asăuane

Ediția din noiembrie a proiectului derulat de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău (manager, Florin Zăncescu) s-a ținut la Școala Gimnazială Asău (directoare, Violeta Papară; consilier educativ, Loredana Matei), partener fiind Primăria comunei (primar, Emilian Budacă). *Sadoveniana* 2025 a fost deschisă cu o secvență din filmul „Frații Jderi”, comentată de Amedeo Spătaru, ilustrată artistic de elevii și educatorii asăuani. Ca de obicei, au fost descrise și donate tipăriturile de sub egida C.J.C.P.C.T. („Meșteșugurile”, de Feodosia Rotaru, de pildă) și s-a configurat un tablou al personalităților locului: scriitori (Adrian Mierluscă, Violeta Lăcătușu, Nicu Vatavu), memorialiști (pr. Gh. Albu, Neculai Oprea), sociologi (Simion Botezatu), arhitecți (Simion Moisă), cercetători științifici (Elena-Ramona Potoroacă), publiciști (Maria Matei), promotori culturali (Nicolae Radu) ș.a. Un spectacol de calitate au prezentat grupurile folclorice „Brădățelul” și „Ca la noi”, coordonate de Marian Lungu, respectiv Camelia Roșu.

Pagină realizată de Ioan DĂNILĂ

Christian W. SCHENK

Muzică plumburie. George Bacovia, în câmpul de rezonanță european

Scriu această lucrare ca traducător și editor al unui autor care îmi este de zeci de ani familiar și care, lucru curios, a devenit în spațiul german mai audibil decât în propria sa patrie: George Bacovia. Cine îl citește aude o muzică ce nu e plăcută, ci stăruitoare, grea, minerală. Din poemele lui nu ieși; rămâi în ele ca într-un noiembrie fără sfârșit. Și totuși, tocmai această stăruiță, această „muzică plumburie” îl așază pe Bacovia în marele câmp de rezonanță al liricii europene, între simbolism și expresionism, între Baudelaire și Trakl, între decadentă și o sobrietate morală care nu cunoaște nicio poză.

Bacovia – pe numele civil Gheorghe (George) Vasiliu – s-a născut în 1881, la Bacău, a decedat în 1957, la București, a învățat devreme limbi străine, a desenat, a cântat la vioară, a studiat mai târziu dreptul fără să practice vreodată ca jurist. Sunt repere biografice care explică puțin și totuși luminează ceva: sensibilitatea timpurie pentru sunet și linie, atenția aproape notarială pentru cele mai mici oscilații ale vremii sufletului, distanța față de oficial și față de orice „carieră” în sens burghez. Numesc aceasta, cu grijă, o *poetică a dezlegării*: Bacovia desprinde poezia de sarcini reprezentative, de declamații publice, de programe naționale. La el nu plouă „peste națiune”; plouă pe stradă, în curte, în plămân. Lumea e aproape și tocmai de aceea iremediabil de departe.

Volumul de debut, *Plumb* (1916), e un punct de culminație nu pentru că ar oferi „cea mai bună” lectură – Bacovia nu are „poeme mai bune” și „mai slabe”, în sensul obișnuit –, ci fiindcă aici se naște pentru prima oară o tonalitate integrală, a cărei culoare de bază (gri-plumburie) determină nuanțele ulterioare: violet, galben, cenușiu, umed. Această sinestezie – culoarea ca temperatură, sunetul ca greutate – nu e ornament, ci schelet portant. Ai putea spune: la Bacovia culoarea devine gramatică. Cine îl citește pe Bacovia învață o figură gramaticală centrală: repetiția insistentă. Cuvinte și motive revin în variațiuni – *plumb, ploaie, frig, toamnă, oras*. Repetiția nu e lipsă de idei, ci metoda de a reduce lumea la seriozitatea ei monotonă. În această privință, Bacovia este mai aproape de un procedeu muzical decât de metafora clasică, condusă semantic. Strofa este un tact, poemul, o mică compoziție; „conținutul” lui e mai curând stare decât afirmație.

La aceasta se adaugă „căderea” – sintactică, semantică, existențială. Frazele se încheie frânte, conexiunile de sens alunecă, gravitația semantică trage în jos. Nu întâmplător se impune o topografie a joasei altitudini: *pivnițe, ulițe, bălți, ziduri de cimitir, ceață* – teritorii umilului. Ai putea spune: Bacovia scrie contrariul imnului. Imnul înalță, Bacovia nivelează, și chiar atunci când „cântă”, acest cânt e o rostire la marginea respirației.

Ar fi comod, cum fac mulți critici, să-l etichetăm pe Bacovia drept „simbolistul român” și să ne oprim aici. Desigur: arborele simbolist cu Baudelaire, Verlaine, Mallarmé, Maeterlinck e inconfundabil. Cultul stării, întâietatea tonului cromatic, frazarea muzicală, volatilizarea semantică, toate acestea sunt moștenire simbolistă. Dar Bacovia radicalizează simbolismul într-o asceză factică. Muzica stării la el renunță la lux; nu e catifea, ci șantier. În această reducere se întâlnește cu sobrietatea expresionistă de filiație germană, cu *xilografura neagră* a lui Georg Heym, cu *morbiditatea plină de imagini* a lui Georg Trakl, cu *lumina clinică, rece* a unui Gottfried Benn timpuriu. Trakl este, poate, cel mai apropiat vecin. La amândoi: toamnă, decădere, motivul surorii, curți interioare, tăcere. Trakl e

baroc în înmulțirea imaginilor; adună, năpădește, suprapune. Bacovia sărăcește. Aceasta e forța lui: spune puțin și lasă acel puțin să cadă... ca plumbul. De aceea are o prezență a tăcerii pe care la Trakl n-o găsești. Cu Rilke împarte gravitatea lucrului, însă fără mijlocitorii metafizici ai acestuia (înger, „*Tu*”). Rilke transcende, Bacovia coboară – în sens tehnic: readuce lucrurile la punctul zero. Iar cu Else Lasker-Schüler îl leagă obsesia culorii, numai că la ea culoarea e explozie de imaginație, în vreme ce la el este amortizor, filtru.

Un cuvânt despre provincie, care la Bacovia nu e peisaj, ci o ordine: un cerc de colțuri de stradă, săli de clasă, săli de așteptare, saloane înăbușite. Această provincie nu e „românească”; e europeană. Continentul a produs în jurul anului 1900 nenumărate astfel de provincii: alei de platan la Halle, foaiere de gară în Galiția, curți băcăuane. Modernizarea lucrurilor (telegraf, gaz, apoi neon) se întâlnește cu indiferența inimilor; rezultatul e un curent de aer emoțional în care trăiește Bacovia. Când critica românească l-a respins uneori drept „provincial”, a confundat mărimea cu capitala. Poemul nu are capitală.

Textele lui Bacovia sunt străbătute de simptome: *frig, tremur, tuse, oboseală*. A face din acestea o etică romantică a bolii ar fi greșit. Inventarul „patologic” al lui Bacovia nu cochetează; nu moralizează; nici măcar nu se plânge. Înregistrează! Aceasta îi este forța: o sobrietate medicală tradusă în limbaj. Ca medic, nu citesc aici un certificat, ci o atitudine semantică: poemul ca raport clinic al vremii din suflet. În acest punct limpede se atinge Bacovia de Gottfried Benn din *Morgue*; nu în imagistică, ci în temperatură: rece, aproape de laborator. Bacovia este, în pofida monotoniei, un truditor răbdător al formei. Poemele sunt adesea scurte, strofe pătrate, rime clare sau asonanțe interioare, un ritm care rareori se prăbușește. Forma nu e podoabă, ci zidire la propriu: informul stăruie și constrâns într-un cadru, ceea ce conferă textelor o demnitate discretă. Nu o dată ele amintesc de „*cânturi tăcute*” – mici corale severe fără biserică. În vecinătatea europeană, acesta e un fir care duce la Hölderlin (în versurile târzii, bine închegate), la poemul-lucru rilkean și la blocurile stricte ale lui Trakl, dar și la minimalismul sever pe care mai târziu îl practică Celan.

Când sunt întrebat de poeți germani „de aceeași factură”, nu mă gândesc la o linie genealogică, ci la vecinătăți de procedeu; la Georg Trakl – toamna, decăderea, pigmentii întunecați: violet, brun, negru. La Trakl, catedralitatea imaginii; la Bacovia, orizontalitatea suprafeței. Trakl ridică, Bacovia nivelează – amândoi produc greutate; la Georg Heym – apocaliptica orașului: poduri, râuri, iarnă. Heym e eruptiv, catastrofic; Bacovia e discret, meteorologic, și totuși amândoi sunt topografi ai lipsei de alinare și, astfel, cronicari ai unei modernități fără mângâiere; la Gottfried Benn (timpuriu) – răceala, privirea de laborator, tonul nepatetic. Benn arată, secționează, distruge; Bacovia arată, îndură, conservă. „*Recți*” sunt amândoi; la Else Lasker-Schüler – culoarea ca marcaj existențial. Culorile ei sunt

însemne ale auto-inventării; ale lui sunt pigmentii unei aerisități plumburii. Sau la Rainer Maria Rilke – gravitatea lucrurilor, disciplina strofei, aplecarea la ascultare. Rilke află transcendență ca ecou suprem; Bacovia confirmă imanența ca ultimă greutate. Invoc aceste paralele fiindcă ele ajută la ancorarea lui Bacovia în urechea germană. El nu vine „din România” spre noi; vine dintr-o experiență europeană cu multe voci germane. Traducerea nu este aici atât o punte între limbi, cât una între temperaturi. Bacovia aparține aceluia curent de poezie europeană care a născut secolul XX contrazicând secolul XIX. În locul persoanei empatice a venit starea tonală; în locul metaforei exaltante, răbdarea culorii; în locul peisajelor mântuitoare, microclimatul orașului. În Franța, aceasta se împlinește cu simbolismul târziu; în Germania, cu expresionismul; în Rusia, cu Ahmatova și Mandelștam (nu prin poetică, ci prin gravitate); în Polonia, cu Leconte de Lisle și Tuwim pe traiectorii proprii. Bacovia stă în această serie ca maestru al reducerii. Spun voit simplu: este unul dintre cei mai consecvenți minimaliști ai simbolismului/expresionismului european. Iar minimalismul, când nu e modă, produce durată.

Faptul că Bacovia e astăzi mai prezent în spațiul german decât în România nu e un reproș, ci o constatare personală. Cine îi caută cărțile în traducere germană le găsește în comerț, în biblioteci, în cataloagele librăriilor, în cronici ale presei mici și mari. Propriile mele versiuni, *Poezii – Gedichte: Blei und andere Gedichte*, au atins, după cum văd din lecturi, corespondențe și comenzi, un public pe care nu l-ai aștepta neapărat pentru „poezia mică”. Pentru acest lucru există câteva motive clare; mai întâi: *cultura rezonanței*; cititorul german e școlit cu Trakl, Heym, Benn, Rilke și astfel cu tonalitatea în care scrie Bacovia. El întâlnește disponibilitate. Apoi *practica bibliotecară*: infrastructura spațiului de carte germană, de la DNB (*Bibliothek National Germană*) și ÖNB (*Bibliothek Natională Austriacă*) până la bibliotecile de landuri, conservă și distribuie fiabil. Lirica trăiește aici, în afara modei, o viață liniștită. În al treilea rând *politica traducerii*: l-am tradus pe Bacovia, în mai multe ediții, astfel încât răbdarea formei, rigoarea tonală, muzica rece să nu fie „înfrumusețate”. Germana, cu posibilitatea ei de silabe scurte și grele, permite o apropiere care poartă. Colegii poeți germani îmi scriu că „simt plumbul” acustic. Acesta e cel mai mare compliment pentru un traducător și, în fine, *hiatul receptării românești*: în România, ca mulți clasici, Bacovia este în anumite perioade „predat” școlar și astfel dezamorsat. Lectura obligatorie domolește pofta. La aceasta se adaugă chestiuni de ediție, programe școlare schimbătoare, mode culturale. Nu e dramatic, dar se simte: acasă Bacovia e „așezat”; în afară e o descoperire. Spun asta fără supărare. În fond, această asimetrie povestește doar că Europa, când funcționează, pune autorii în circulație până când ajung acolo unde sunt necesari. Locul în care ești necesar nu e întotdeauna locul în care te-ai născut.

Trei virtuți cere traducerea lui Bacovia: *măsură, culoare, greutate!* *Măsură* înseamnă să ții fraza scurtă, versul neîncărcat, respirația neprelungită. Germana adoră fraza în cascadă; Bacovia nu. Așadar: să tai, fără a amputa. *Culoare* înseamnă să iei cuvintele-culoare ad litteram – *violet, galben, plumburie, cenușiu*. Nu sunt „nuanțe poetice”, ci pigmenti exacti care poartă tonul. Dacă *violet* alunecă spre „*albastru de viorele*”, noiembrie s-a pierdut. *Greutate* înseamnă să faci cuvintele grele. Niciun ritm nu are voie să fâlăie, nicio rimă să sune ca un clopoțel. Consoanele ajută; terminările germane – *-t, -b, -g* – sunt aliați. M-am ținut consecvent de aceste trei virtuți. Acolo unde româna sună pe mai multe straturi, încerc să produc plurivocitatea germană; nu semantic, ci prozodic, prin rimă interioară, asonanțe, așezarea accentului. Aici traducerea nu e „redare”, ci reluarea unui ton pe un alt instrument.

De ce merită să fie citit Bacovia, azi, în supraplinul stimulilor? Pentru că poemele lui învață o etică a atenției. Nu sunt zgomotoase, nu sunt „actuale”, nu se impun. Dar cine le dă timp află un adevăr care nu se învechește: viața nu se descifrează în „momentele mari”, ci în vremea cotidianului. Bacovia e un meteorolog al sufletului, cu instrumente de măsură exacte: culoare, ton, repetiție, frig. Ceea ce indică el nu este „România” sau „modernitatea”, ci minimalul uman sub care nu avem voie să coborâm fără să ne pierdem. Astfel, el stă – liniștit, nepatetic – de-a curmezișul oricărei istorii vesele a progresului. Dar nu predică deznădejdea. Poemele lui consemnează, și tocmai prin aceasta mângâie. Nimic nu mângâie mai mult decât exactitatea. Un noiembrie numit cu precizie este mai ușor de îndurat decât un *april* încețoșat.

Europa suferă, cultural, până azi de nerăbdarea față de ceea ce e liniștit. Celebrăm „evenimentele”, decorăm zgomotul, confundăm rangul cu raza de acțiune. Bacovia n-are rază de acțiune; are rang. Nu se află pe podiumuri, ci în biblioteci sau, ceea ce îmi este mai drag, pe birouri, mese de scris. Este nevoie de acea oră liniștită, tot mai rară, pentru a-i auzi poemele. Acolo, în acea oră, Europa se întâmplă în felul ei cel mai discret: ca o înțelegere asupra unei culori, asupra unui curent de aer, asupra unei fraze care se frânge. Faptul că spațiul german încă are astfel de ore de dăruit mă face încrezător că și România va avea.

Cine îl citește pe Bacovia nu câștigă „informație”, ci ținută: capacitatea de a lua micile lucruri în serios. Aceasta este, în sensul cel mai adânc al cuvântului, democratică. Te apără de poezia ideologică la fel ca de ideologia poetică și naște, paradoxal, solidaritate: căci cel care își cunoaște propria răceală nu o va ignora pe a ceilalți.

Revin la început. *Plumb* nu e doar un titlu de carte; e o categorie, o etică fizică. Bacovia a făcut audibilă gravitația existenței. Fără moralizare, a scris o morală a exactității. Este, dincolo de România, în Europa, un maestru al măsurii. Că astăzi cărțile lui sunt mai prezente în spațiul german decât în România e o notă de subsol de sociologie a culturii; mai important e că sunt prezente. Cine are nevoie de el îl găsește, și cine îl găsește nu-l mai pierde. Eu, ca traducător și poet, am încercat să amplific această prezență. Nu pentru a-l „explica” pe Bacovia, ci pentru a-l face audibil în germană, cu greutate germană, dar fără patos german. *Muzică plumburie*, așadar. Nu e modă. Rămâne!

Mărturisit prin intermediul a două limbaje artistice diferite, o personalitate puternică ce a vrăjit lumea muzicii prin felul inedit de a gândi actul muzical. Luna noiembrie mi-a prilejuit deopotrivă bucuria de a participa la proiecția de gală a filmului „Cravata galbenă”, cât și lectura unei cărți dedicate vieții dirijorului, „Spațiul Celibidache”. Le vom lua pe rând. În paranteză fie spus, despre Sergiu Celibidache s-a scris enorm, din păcate străinătatea a făcut-o în lungul anilor mult mai consistent, mult mai aplicat. Cel puțin până la Revoluția din Decembrie, numele lui Sergiu Celibidache a apărut în doar câteva locuri, figura sa fiind mai degrabă inaccesibilă marilei public.

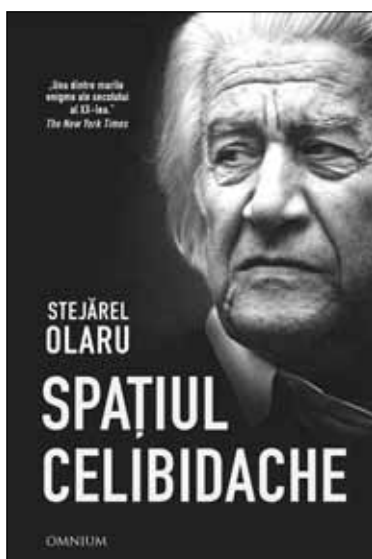
Sergiu Celibidache a lăsat sub forma unei moșteniri bine închegate câteva idei de referință pentru felul în care muzica ar trebui considerată. A insistat (în pagini cu caracter teoretic, în interviurile pe care le-a îngăduit, dar mai ales în discuțiile pe care le purta la repetiții cu membrii orchestrei) asupra faptului că muzica nu este o entitate statică pe hârtie, ci un fenomen perceput, o realitate care se naște și moare în dinamica efemeră a percepției. Se cunoaște că a dus un război total împotriva actului de a înregistra, această strictețe aducându-i dușmani după dușmani și, evident, pierderi în plan financiar. Refuzul său categoric de a îngădui ca înregistrările să reprezinte propria artă subliniază convingerea că experiența vie a concertului, cu întreaga ei complexitate acustică și irepetabilitate, este singura formă autentică a muzicii create. Tempourile sale adesea deliberate nu erau un moft stilistic, ci o metodă riguroasă de a acorda structurii muzicale răgazul necesar pentru a-și dezvălui întreaga densitate armonică și nuanță timbrală, actul interpretativ fiind prefigurat după o atentă analiză a partiturii. Deși pentru o privire grăbită lucrurile s-ar putea situa la polul opus, totuși într-un final se poate considera că prin smerenia sa artistică, el a redefinit rolul dirijorului, transformându-l dintr-un ego dominant într-un slujitor umil al partiturii și al actului interpretativ. Adevărata măiestrie a lui Celibidache constă în capacitatea de a încărca tăcerea cu semnificație, transformând pauzele și intervalele dintre sunete în puncte focale de tensiune expresivă. Sub bagheta sa, orchestra funcționa ca un organism senzorial unitar, fiecare secțiune contribuind la o respirație frazeologică comună, departe de simpla sincronizare mecanică.

„Cravata galbenă” transcende formatul clasic al biografiei, oferind o incursiune profundă în matricea psihologică a dirijorului, explorând

Marius MANTA

Același Celibidache

originile perfecționismului său neînduplecat. Fiind regizat de fiul său, filmul oferă o perspectivă rară și intimă, umanizând figura aproape mitică a maestrului, scoțând la lumină luptele interioare din spatele podiumului. De altfel, nu pot să nu amintesc, cu ceva ani în urmă am scris o întâmpinare a peliculei „Octav”, apreciind că „acesta este filmul care a găsit un echilibru viabil între valorile clasice, general umane, și posibilitățile tehnice contemporane ce au ridicat spre superlativ miza estetică. Un tot unitar care și-a întâlnit imediat publicul, oferindu-i acestuia multiple posibilități de interpretare. Regizorul, scenariștii nu au fost interesați de a devoala înțelesurile de profunzime până la ultima consecință, ci de a oferi înseși tăcerii un rol paradoxal dinamic. Pentru că da, este un discurs despre interioarele ființei umane, aflată într-o căutare nedisimulată în raport cu experiențele avute și, la început, doar în parte conștientizate”. „Cravata galbenă” e din aceeași categorie, lăsându-mă să concluzionez că Serge-Ioan Celebidachi e un poet al discursului cinematografic. Un film dens, minunat, o adevărată bijuterie, o „Floare a darurilor” cinematografică, despre care Serge Celebidachi declara într-un interviu publicat în mediul online: „E o poveste a unui om cu un vis, care a plecat de acasă și nu a mai revăzut pe nimeni. E o poveste care ar putea cumva să rezoneze cu fiecare dintre noi. Apoi este relația complexă dintre tată și fiu. Această poveste personală e foarte complexă și o veți regăsi în film”. Prezența unor actori de calibrul internațional sugerează o recunoaștere a staturii lui Celibidache ca fenomen cultural universal, nu doar ca o personalitate locală,

deși, trebuie să o zic, nu m-a entuziasmat peste măsură rolul pe care îl face John Malkovich. Poate nu am dreptate; mi s-a părut cumva diluat, prea moale în raport cu titanica exprimare a unui caracter plin de forță. Dar mi-a plăcut Ben Schnetzer! El surprinde mult mai bine febra și pasiunea nestăvilită a tânărului artist, ilustrând momentul de ruptură în care intrinsiga s-a artistică s-a format ca răspuns la presiunile familiei (mai ales ale tatălui) și ale războiului. Chiar titlul în sine, „Cravata galbenă”, funcționează ca un simbol al non-conformismului și al deciziei sale timpurii de a urma muzica, sfidând, cum afirmam, așteptările familiei și convențiile sociale. Prin „Cravata galbenă”, Serge-Ioan Celebidachi își afirmă viziunea regizorală nu doar ca o cronică afectivă, ci ca un act de catharsis estetic, reușind să traducă intransigența fenomenologică a tatălui său într-un limbaj vizual structurat, explorând moștenirea artistică nu ca pe o simplă laudă, ci ca pe o meditație universală asupra prețului plătit pentru geniu și integritate absolută.

Același drum, dintr-o altă perspectivă – mă refer la volumul abia ieșit de sub tipar la Editura Omnium, „Spațiul Celibidache” de Stejărel Olaru. Cartea este rezultatul unei cercetări de aproape doi ani și se dorește a fi o biografie riguroasă, bogată în informații în premieră. Academiciana Georgeta Filitti a menționat că monografia „ne familiarizează cu personalitatea excepțională a unui spirit neîncătușat, care a încercat să se apropie de țară, dar s-a lovit de universul controlat de Securitate prin informatorii ei”, în timp ce Andrei Pleșu a descris lucrarea ca fiind o combinație „de sobrietate și umor, de soliditate studioasă și cordialitate, de acribie academică și reflecție liberă”, o lectură fertilă. Cele opt părți distincte ale cuprinsului („Celibidache, tânărul”, „Musik ohne Denken”, „«Va fi mare, rege va fi»”, „Cazul Kolb”, „Dindărașul Cortinei de Fier”, „Între muzică, orgolii și intrigi politice”, „Acum totul va fi bine”, „Spațiul Celibidache”) dezvăluie o structură narativă meticuloasă ce urmărește întreaga traiectorie a dirijorului încă de la primii ani, trecând mai apoi prin formarea sa filo-

zică și artistică în Germania interbelică și cea de după Al Doilea Război Mondial, punctând traseul internațional spectaculos, culminând cu investigația detaliată a dosarelor de Securitate care au urmărit și, uneori, au încercat să saboteze destinul maestrului, spațiul său de creație.

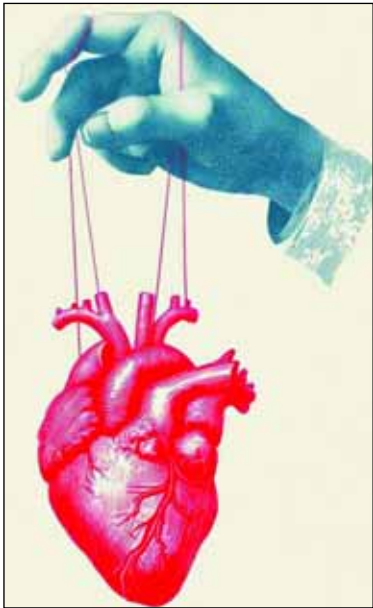
Cartea lui Stejărel Olaru e o lectură necesară pentru orice îndrăgostit al muzicii care se respectă, pentru cel care ține să înțeleagă cumva din interior elementele unei biografii cu numeroase elemente de unicatitate. Tablourile se succedă într-o logică discursivă cronologic-tematică, echilibrând evoluția artistică cu intruziunea mediului politic – cum să nu citești cu sufletul la gură despre bucuria pe care o încerca tânărul Celibidache când... juca fotbal, despre aventura pe care avea să o înceapă într-un București necunoscut, apoi într-un Berlin neprietenos, măcinat de probleme politice; despre legăturile pe care le-a avut cu Filarmonica din Berlin – în anii tinereții, cu Filarmonica din München – în ultima perioadă, dar și cu celelalte orchestre mari ale lumii, cu Filarmonica „George Enescu”, atunci când legăturile au fost reluate; deloc în ultimul rând, despre Sergiu și oamenii din jurul său, iubiri mai mult sau mai puțin trecătoare, despre membrii familiei, despre infuzia politicului și a elementelor represive care s-au intersectat cu viața sa. De excepție cu adevărat este ultimul capitol, intitulat sugestiv „Spațiul Celibidache”, un eseu de sine stătător despre arta dirijorală și despre felul în care maestrul înțelegea esența muzicii. În fapt, construcția pleacă de la considerațiile matematicianului Mihai Botez, care aprecia că „în Spațiul Celibidache – CEL(x) în limbaj matematic – se poate constitui o nouă geometrie a vieții sociale, în care configurațiile s-ar putea defini cu ajutorul rezonanțelor, partitura va juca rolul de proiect, iar conducerea socială, întocmai ca dirijorul, este chemată să descopere ce nu trebuie pentru a ajunge, în final, la adevăr: *Un nou tip de conducere și proiectare socială, prin critică și negație*”. De luat aminte!...

La București, pe covorul galben, la proiecția de gală, lumea a pășit cu entuziasmul recunoașterii târzii și a fascinației nealterate pentru un geniu al cărui spațiu de creație a rămas, în cele din urmă, neatins de micimea istoriei. Entuziasmul publicului pentru „Cravata galbenă” și eventualul interes pentru „Spațiul Celibidache” nu fac decât să confirme că moștenirea lui Sergiu Celibidache depășește cu mult arta muzicală. Un nume, un simbol, un reper, același Celibidache.

Festivalul Național de Teatru – 35

Ne privește. Sursum corda!

Festivalul Național de Teatru (17 – 26 octombrie) a ajuns la ediția cu numărul treizeci și cinci, toți atâția ani cât are și Uniunea Teatrală din România, organizatorul evenimentului. O aniversare frumoasă și plină de sensuri majore. Minunatul, atât de expresivul afiș, cu mâna care ține de fire o inimă mare, creat de scenografa Irina Moscu, surprinde esența acestei ample manifestări de teatru, minte și suflet. Cu multe alte evenimente conexe, conferințe, dezbateri, spectacole-lectură, întâlniri cu publicul, expoziții, lansări de carte etc.

Am o bogată paletă de impresii, în diferite grade de intensitate, în diverse culori și nuanțe, din cele câteva zile petrecute la festival; încă le desoliez, le decantez. Și, ajunsă acasă, mi-am făcut timp să parcurg pe îndelete numărul special din revista *Teatrul azi*, dedicată evenimentului, un adevărat document foarte prețios pentru memoria culturală.

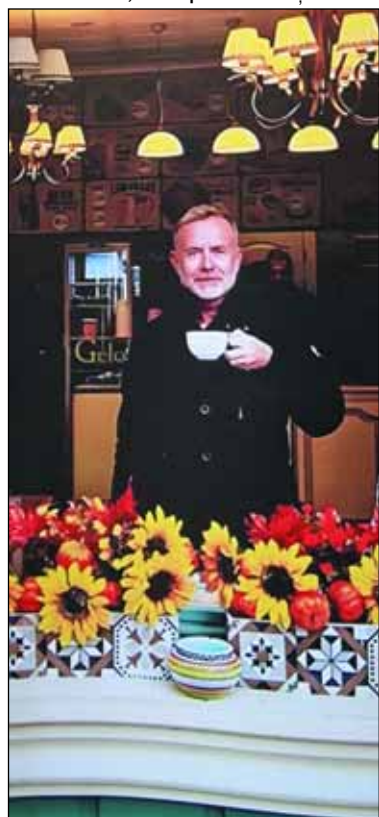
Pe coperta interioară este menționat faptul că ideea acestui festival i-a aparținut criticul Valentin Silvestru, fiind amintiți apoi toți selecționerii și curatorii fostelor ediții. Iar în deschidere, Oana Borș, redactorul-șef al publicației, o invită la un dialog pe Aura Corbeanu, vicepreședinte executiv al UNITER, un om totalmente dedicat teatrului, cu o experiență îndelungată în practici, politici, strategii culturale, mereu dornică de noi deschideri, oportunități, împliniri. Vorbind despre cum s-a dezvoltat, a crescut festivalul, despre cum a învățat multe lucruri împreună cu alții, Aura Corbeanu subliniază aspecte semnificative din evoluția acestei importante manifestări teatrale menite să promoveze, să sprijine și să protejeze creația românească, în context național, la toate nivelurile, dar și în plan internațional. Se înțelege din această convorbire că au fost și sunt mereu discuții profesionale, pentru a se face evaluări concrete și corecte despre fenomenul cultural, în toate articulațiile, particularitățile și interferențele sale cu alte domenii de activitate. Ca platformă de promovare a teatrului românesc, ca barometru valoric al realizărilor instituțiilor publice de spectacol, FNT-ul „este asumat,

la nivel guvernamental, ca un proiect strategic național”, a ținut să precizeze vicepreședintele UNITER. Și, nu în ultimul rând, Aura Corbeanu menționează noutatea acestei ediții și anume prezența unui artist asociat festivalului, invitat cu mai multe spectacole de-ale sale, prezentate publicului, care a avut și câteva ocazii de a se întâlni și discuta cu el.

Regizorul Radu Afrim, artistul asociat

Foarte comunicativ, volubil, cu verva lui spirituală cunoscută, direct, sincer, fără poză, așa este artistul și în convorbirea cu Oana Borș, în care și-a spus părerea despre rolul unui artist asociat, pe care-l vede „întors pe toate părțile în festival, nu să întoarcă el FNT-ul pe dos”. Pune exact degetul pe rană (într-o lume ca a noastră, în care domnește arbitrarul, cu multe probleme de coerență și continuitate a programelor culturale și nu numai), scoțând în față nevoia de-a avea un buget clar, cu doi ani înainte. Așa ar fi ideal! Și chiar dacă nu a avut condițiile ideale, Afrim a reușit să realizeze un încântător spectacol, plin de o energie extraordinară, în deschiderea festivalului, *Gro(o)ve*. Un spectacol-concert exploziv, ca un „party într-o duminică”, cu câteva tinere artiste cu voci excepționale, cu dansatori talentați.

Despre preocupările și căutările lui actuale, regizorul recunoaște, cu vădită și savuroasă auroironie, că-i place să-și com-

• Radu Afrim

• Scenă din *Teatro Lucido la malul infinitului*

plice masochist existența, așa că adaptează în continuare romane, narațiuni, pentru că i se pare mai ofertant universul epic pentru estetica spectacolelor sale. Povești, situații, personaje, forme multe, totul topindu-se într-o vesel tristă afrimiadă. Dezvăluie și câteva dintre temele, motivele care-l umăresc în crearea propriilor texte, cum îl inspiră talentul actorilor și declară, cu franchețe și simplitate: *Nu pot spune că „respir teatru” sau că „mănânc teatru pe pâine”. Nu am o viață teatrală. Nu consider arta teatrală un mod de a trăi. Însă nu pot să fac abstracție de timpul petrecut în teatre. Și care e o felle consistentă din timpul primit pentru consum personal. Nu e un bonus pe lângă timpul viețuirii mele. Atâta timp cât timpul teatrului intră pe teritoriul timpului personal, ca o vacă ce paște cu nesimțire iarba de pe tarlăua vecinului, risc să intru sub incidența teatrului ca mod de a trăi involuntar. Cum am zis mai sus, îmi place să-mi complic existența artistică, deci e clar că e nevoie și de ore suplimentare pe care teatrul nu mi le cere, ci mi le fură.*

Descoperim, citind răspunsurile regizorului la întrebări, un artist profund, care-și pune serioase probleme de conștiință, probleme morale, într-un context social-politic din ce în ce mai tensionat. Așa că umorul său, ludicul eclatant din spectacolele sale, îmi readuce în minte o butadă a lui Beaumarchais: „râd ca să nu plâng”.

Regizorul, care a început ca un *enfant terrible* (maverick-ul teatrului românesc), a ajuns acum la un punct extrem de luminos, din ce în ce mai vizibil în spectacolele sale, care aduc multă bucurie unui public larg. Universul său extrem de eteroclit, stilul total dezinhbat, de o libertate care te ia pe sus și te încântă, luxurianta imagistică, muzica din spectacole sunt „armele” de seducție ale unui artist complex, realist și fantast, calofil și kitschos (deliberat, cu

schepsis) în același timp, care jonglează dezinvolt cu o varietate de estetici teatrale.

Are batalioane de fani care aleargă peste tot prin țară, ca să-i vadă montările, și sunt fericiți când izbutesc să prindă bilete. Îi vezi făcând cozi lungi la intrările de la teatre, nerăbdători să trăiască un vârtej policolor de emoții.

La malul infinitului, teatrul lucid

Focusul pe regizor a cuprins trei spectacole de-ale sale: *Casa dintre blocuri* (Teatrul Național Târgu-Mureș, Compania „Tompá Mičlós”), *Zi de bucurie* (Teatrul Național „Vasile Alecsandri” Iași) și *Teatro Lucido la malul infinitului* (Teatrul de Stat Constanța) și mai multe dialoguri, întâlniri cu publicul, cele cu tinerii fiind foarte vii, deosebit de interesante, cu o temperatură aparte.

Mă voi opri, în puține rânduri, la spectacolul văzut de mine, în ultima zi a festivalului, producție a teatrului constănțean, în care Radu Afrim, după propria-i mărturisire, a mizat pe energia unei trupe tinere, extraordinare: „Când ajungi la o trupă ca asta e păcat să tai din energia lor și să vii cu alt tip de discurs. Eu chiar mă bucur că la vârsta mea mai pot să țin pasul cu acești actori extrem de tineri. Ei nu sunt toți tineri biologic, dar și cei mai maturi sunt extrem de implicați în ceea ce fac”.

Este o trupă formidabilă acum la Constanța, meritul fiind al directorului teatrului, regizorul Erwin Simsensohn, care a creat-o (chapeau!). În *Teatro Lucido la malul infinitului* fiecare actor are momente de strălucire, întregul distribuției funcționând cu brio.

Andrei Bibire și Theodor Șoptelea (Massimo & Dutti) joacă un cuplu excentric de gay, niște escroci care organizează

un casting și o tabără de creație la malul mării și „al infinitului”. Cei doi sunt absolut cuceritori, au o vervă fosforică! La workshop se perindă tot soiul de indivizi cu veleități artistice, prilej de savuroase scene și replici comice, de înălțări de gaguri, de melanj șampanizat de felurite întâmplări tragi-comice. Personajele (care de care mai ciudate, printre ele fiind și o sirenă care citește Dostoievski!) sunt întruchipate de Ștefan Mihai, Cristiana Luca, Ecaterina Lupu (foarte expresivă și în scenele non-verbale), Lana Moscaliuc, Cătălin Bucur, Anais Agi-Ali, Liliana Cazan, Iulian Enache, Dana Dumitrescu, Costinel Antone, Nina Udrescu, într-o mare formă, individual și în echipă.

Teatro Lucido este un scenariu al lui Radu Afrim, cu inserții din prozele Adrianei Bittel, Doinei Ruști și Bogdan Răileanu. Are multe teme care se intersectează fecund, trimiteri spre cele mai acute realități dintr-o lume care a luat-o razna, din ce în ce mai neliniștitoare, nesigură, supusă pericolelor care vin din toate părțile. Lumea pare a se fi obișnuit să coabiteze cu dezastrele. O navă de război apare mereu și întunecă orizontul, morsele se sinucid, aruncându-se, de pe stânci, în mare. Textul și spectacolul dau în clocot de umor, ironie, autoderiziune, brusc străbătute de câte o undă de melancolie sau un fior de anxietate. Pentru ca, în finalul surprinzător, să înțelegem că am asistat la o farsă polițistă.

Irina Moscu a imaginat, în culori acvatiche, o scenografie scăldată în lumină, cu mari hublouri ovale, prin care se vede nesfârșitul mării, a creat costume extravagante, de inspirație flower-power, Flavia Giurgiu a semnat coregrafia (excelentă), ceilalți membri ai echipei de creație fiind Alexandru Suci (muzica originală), Cristian Niculescu (lighting design), Andrei Dermengiu (video design).

Ediția de sărbătoare a FNT-ului, curatoriă de Alina Epîngeac, Raluca Cîrciumaru și Ionuț Sociu, a ales ca temă îndemnul *Te privește!*, cu o largă plajă de semnificații, începând cu solidaritatea și responsabilizarea civică, cu permanentul dialog și schimb de energii dintre creatori și public. Privim teatrul, dar și el ne privește și ridică întrebări despre rostul nostru, ca ființe gânditoare, în lume. Tot ce este omenesc ne privește, ne atinge, ne transformă, iar ce este frumos și bun ne înalță nivelul sufletesc. Inima noastră simte și înțelege totodată, devine inteligentă, curajoasă. Fiecare spectacol bun, eveniment artistic reușit intensifică gustul vieții noastre, îi adaugă sens și ne transmite încredere, entuziasm, poftă de bine și frumos. Sursum corda!

Carmen MIHALACHE

Actorul a fost dintru început elementul fundamental al teatrului și va rămâne, nu mă îndoiesc de acest lucru. Singur, pe o scenă, el poate crea un spectacol. Regizorul, în accepția de astăzi, a apărut mai târziu și a devenit chiar dictator în teatru, dar important mi se pare ca între el și actor să fie o perfectă comunicare, simbiotică, creativă, pentru ca miracolul deplin al spectacolului să se împlinească. Am făcut acest scurt preambul ca să ajung la tema ediției 2025 a Festivalului de la Piatra-Neamț, „Actorul sau prezența invizibilului”, un poetic paradox ca formulare, la prima vedere, dar lăsând loc unor interesante interpretări, cu sensuri multiple. Paul Chiribută, directorul și selecționarul Festivalului ne oferă o cheie, spunând despre actor că „el face vizibil invizibilul gândului, al straturilor profunde ale trăirilor noastre, având curajul să pună la dispoziția spectatorilor ființa sa prin care putem vedea măreția, dar și abisul condiției umane”.

Teatrul Tineretului, cu un nou director – actorul Andrei Merchea, tânăr și el – și cu un program estetic atent gândit, ambițios, a marcat, în ultimul timp, mai multe evenimente semnificative. Are acum și un logo nou, foarte inspirat. În octombrie s-a sărbătorit *Ziua TT*, în amintirea spectacolului inaugural, din 1958, cu *Vicleniile lui Scapin*, în regia lui David Esrig, a fost deschisă o expoziție, *Cum a început povestea...*, referitoare la anii de început, și l-au omagiat pe Ion Coman, ctitorul teatrului, la 100 de ani de la naștere. Despre omul cu o personalitate carismatică, inventiv, deschizător temerar de drumuri, care a fost Ion Coman, regizorul Andrei Șerban (care și-a început cariera la Piatra-Neamț) spunea că „era un producător de teatru cum nu sunt mulți nici măcar la New York”, pentru că avea abilitatea ieșită din comun de a găsi soluții practice în orice situație, făcând ca lucrurile să meargă când te așteptai cel mai puțin.

Frumoase sărbători și amintiri, continuate, într-o seară a Festivalului (ediția a 36-a s-a desfășurat între 31 octombrie și 9 noiembrie) pe scena Teatrului, la „Gala actorilor”, moderată cu eleganță de Tamara Constantinescu, actriță și cronicar teatral, care a coordonat și bogata secțiune a lansărilor de carte. Au venit la această întâlnire de suflet artiști care au debutat pe scena Teatrului Tineretului: Ana Ciontea, Simona Măicănescu, Ioana Pavelescu, Oana Pellea, Virginia Rogin, Paul Chiribută, Horațiu Mălăele și Mircea Rusu. Momente emoționante, calde, spirituale, în care s-au povestit întâmplări din trecut, s-au spus și anecdote, a fost și dialog cu

Piatra-Neamț

Tinerețea fără bătrânețe a unui festival

• Gala actorilor TT

spectatorii; în totul, o seara plăcută! Pe ecranul din fundal curgeau imagini din spectacolele vestite de odinioară, fotografii de grup, în timp ce se auzea vocea lui Nicu Alifantis cântând nostalgic „Baladă a blondelor iubiri”. Maia Morgenstern a fost și ea la Piatra, jucându-l pe Shylock din „Neguțătorul din Veneția”, și a primit o stea de pe *Aleea personalităților* din fata Teatrului, unde acum sunt mai multe, dezvelite în timpul Festivalului.

În cele zece zile de sărbătoare a teatrului, sălile au fost pline, publicul luându-le cu asalt. S-a jucat și la Casa de Cultură a Sindicatelor, în alte locuri și orașe din județ, curatorul Paul Chiribută alegând, cu exactă știință, producții de succes: *Frumos e în septembrie la Veneția* și *Dineu cu proști* (Naționalul bucureștean), *Pietonul aerului* (Cluj-Napoca), *Trei piese triste* (Naționalul ieșean), *Trilogia minelor* (Teatrul Dramaturgilor Români), *The Night Alive* (Teatrul „Toma Caragiu” Ploiești), *Părinți*, *Club 27* (Metropolis), *Pietre în buzunar* (Râmnicu Vâlcea), *Leonce și Lena* (Teatrul „Bacovia” Bacău), *Don Quijote* (ACT), *Neguțătorul din Veneția* (TES), *Mândrie și prejudecată (un fel de)*, *Tomcat* (Excelsior).

Teatrul-gazdă a avut o consistentă prezență, cu trei spectacole: *Pre pe leak*, *Orașul nostru* de Thornton Wilder și *Nuntă însângărată*. Primul este o creație foarte ludică a lui Mihai Gruia Sandu, o mică

bijuterie în care actorii joacă admirabil, cu vădită plăcere. Prelucrarea originală după povestea „Dănilă Prepeleac” de Ion Creangă este o înșiruire de peripecii și năzbâtii, având un rol inițiativ, cu un final fericit pentru eroul principal și multe învățături de viață, profitabile pentru cei dispuși să le primească. „Îmblânzirea și victoria asupra propriilor demoni e lupta pe care o dăm zilnic fiecare dintre noi. Creangă ne spune că putem învinge”, afirmă regizorul. E o convingere stenică, deși mă îndoiesc că, în realitate, fiecare se luptă cu proprii demoni, pentru că unii oameni mai degrabă îi hrănesc, de unde atâta rău în lume.

Cert este că *Pre pe leak* este un spectacol încântător, care te prinde într-un vârtej prin ineditul său, prin energia debordantă, contagioasă, prin hazul lui enorm. Actorii dansează, când cu foc, hore, călușarul, când grațios, menuet (direcția de mișcare,

Teodora Velescu), pe muzica năstrușnic mixată și creată de Paul-Ovidiu Cosovanu, interpretul lui Păcală, care cântă și live într-un spectacol (cu o scenografie de Alexandra Budianu) vesel ca un iarmaroc, pe unde se perindă multe personaje, măști și păpuși (Ana Crăciun-Lambru & Puppet Master): Emanuel Becheru, Cristina Ciulei, Paul-Ovidiu Cosovanu, Dan Grigoraș, Ecaterina Hâțu, Maria Hibovski, Florin Hrițcu, Dragoș Ionescu, Smaranda Mihalache, Iulia-Paula Niculescu, Elena Popa, Mircea Postelnicu. Pentru Maria Hibovski și Elena Popa (șturlubatică amândouă) am cuvinte speciale de laudă, dar întreaga distribuție a meritat din plin ropotele de aplauze ale publicului. Care se amuza copios la abracadabranțele invenții lingvistice (în spectacol se mimează vorbirea într-o anumită limbă, una pur fan-tezistă, fără niciun înțeles), la onomatopeele și gesturile interpreților. Nu cunoșteam

• Scenă din spectacolul *Pre pe leak*

această tehnică verbală despre care am aflat că se numește grammelot, un fel de limbaj gag, și pot să vă spun acum, după ce am ascultat acele sunete caraghioase, că are un garantat efect ilariant.

Am văzut și *Nunta însângărată* de Federico Garcia Lorca, în regia lui Vlad Trifaș, un spectacol cu o concepție personală, propunându-și „o căutare sinceră a umanului în formele lui cele mai fragile și mai puternice”, după mărturia directorului de scenă. Îi înțeleg intențiile, dar transpunerea lor scenică nu este una fericită. Spectacolul este încărcat (are și o scenografie greoaie, rebarbativă), muzica, adecvată, dar prea intensă, acoperă vocile actorilor, elementele de mitologie populară, inserturile onirice nu se integrează armonios, organic în țesătura spectacolului. La Garcia Lorca, e adevărat, există un folclorism, dar el este „criptic, ermetic” și foarte rafinat, un senzualism mistic. Iar „Nunta însângărată” este o tragedie foarte spaniolă, pentru că acolo este vorba despre un sentiment specific, onoarea, *la honra, pundonor*, care cere sânge, răzbunare. Nu există apoi un stil unitar de joc, pentru că sunt scene de comedie rupte din context, deși ele sunt bine interpretate de doi talentați actori (Maria Hibovski și Tudor Tăbăcaru) și au priză (evident!) la public. În rest, am apreciat interpretarea sobră a Cătălinei Eșanu (Mama) și pe Mircea Postelnicu și Emanuel Becheru, foarte potriviți în rolurile celor doi rivali, Leonardo și Logodnicul. Antonia Scutaru este Logodnica, reușind să exprime sfâșierea, tumultul sufletesc, revolta unei tinere femei cu simțuri vii, care se zbate și refuză închistarea, supunerea la o ordine artificială, la tradiții învechite.

Închei spunând că a fost frumos la început de noiembrie la Piatra-Neamț, la cel mai vechi (din anul 1969, vechimea fiind un blazon cultural) festival de teatru din România, unul care rămâne tânăr pentru că se îmbospătează mereu, are teme noi și interesante și un public fidel.

Carmen MIHALACHE

Centrul de Cultură „George Apostu” Bacău

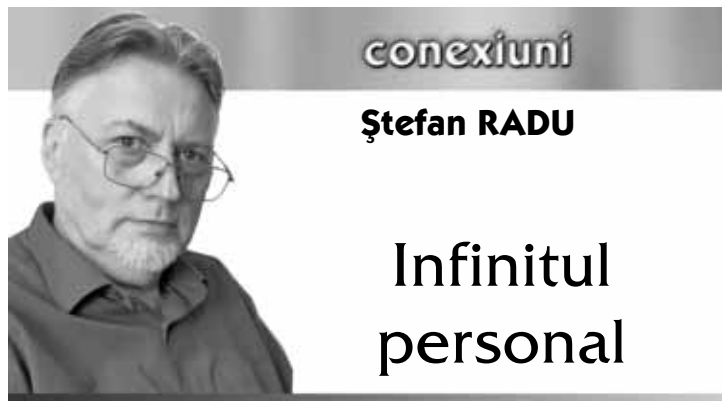
Lansare de carte de Ziua Dramaturgiei Românești

Pe 13 noiembrie, Ziua Dramaturgiei Românești a fost celebrată la Centrul de Cultură „George Apostu” din Bacău printr-un eveniment care a cuprins lansarea cărții actorului Ștefan Hagimă, *Două iubiri*, prezentată de Carmen Mihalache și Val Mănescu, și un recital poetic. Acesta a fost susținut de Ștefan Hagimă și Firuța Apetrei, pe un fond muzical datorat violonistei Andreea Occeană, de la Filarmonica băcăuană.

Ștefan Hagimă s-a făcut cunoscut drept actor de teatru și film, dar și ca regizor și adaptor radiofonic. A jucat pe mai multe scene din țară (Teatrul Național, Teatrul Nottara, la teatrele din Galați, Bacău, Brăila), interpretând personaje ca Ștefăniță Vodă sau Polonius. A făcut parte și din distribuția unor filme: „Burebista”, „Mircea”, „La răscrucea marilor furtuni”, „Imposibila iubire”, „Saltimbancii”. A avut și o carieră de pedagog, predând arta vorbirii la I.A.T.C. București.

Volumul lansat, masiv, elegant, cu ilustrații, a apărut la Editura Babel (Bacău), cu o copertă de Ioan Viorel Cojan și o prefață aparținând criticului și eseistului Ion Vartic, care remarcă talentul de povestitor al autorului, de portretist, de observator acut al mediului artistic și social din ultimele decenii ale secolului trecut.

Ștefan Hagimă (un rebel cu cauză) scrie un „memorial al iubirii”, pe un ton confesiv, direct, sincer, reconstituind două istorii de dragoste (una stând sub semnul excepționalului) și numeroase momente dintr-o viață trăită frumos, interesant, cu pasiune pentru artă, cultură și pentru prietenii constante cu oameni de spirit. O carte a cărei lectură este captivantă! (A.)

Cum reacționezi când un copil de șapte ani te întreabă: „Care este numărul de dinaintea infinitului?” Eu am fost surprins. Amalia, o fetiță din clasa pregătitoare, se uita la mine senină și nerăbdătoare să afle răspunsul pe care eu – adult cu experiență! – trebuia să-l știu. Am încercat o „șmecherie”: „Infinit minus unu!” Surprinsă doar pentru o secundă, a revenit: „Și numărul de dinaintea numărului de dinaintea infinitului?” Mi-am dat seama că am căzut într-o „capcană... infinită”! Atunci mi-am amintit de paradoxurile matematice legate de noțiunea de infinit și am însălat o explicație dezamăgitoare: „Infinitul rămâne infinit oricât am scădea din el; așa că înainte de infinit este tot infinit!” Neîncrezătoare, a pus discuția pe standby: „Bine! Îmi explici altă dată...”

Faptul că mintea curată a unui copil a generat o interogație la care matematicienii, filozofii, poeții și mari gânditori se chinuiesc de secole să afle „un ciot de răspuns” m-a fascinat. Într-un fel, explică profunzimea înțelepciunii ancestrale generate de experiența cotidiană și de trăirile conștiente în unitate cu Universul Absolut. „Infinitul! Nicio altă întrebare nu a mișcat vreodată atât de profund spiritul uman!” – exclama în urmă cu un secol David Hilbert. Încercarea mea de a găsi „soluția palpabilă și rapidă” – științifică (infinit minus unu!) – este tipul de reacție pe care suntem „educați” de actuala societate să o alegem. Totul este explicat de o rutină sau de un algoritm! Nu mai există mister, ci doar lucruri și fenomene care încă n-au fost îndeajuns cercetate... Din când în când, Socrate ne trage de mânecă: „Știu că nu știu nimic și nici măcar asta nu știu!” Dar cine mai are timp să-l asculte acum, în era inteligenței artificiale și a zborurilor cosmice?

În decursul istoriei, matematicienii au demitizat noțiunea, încercând să încadreze infinitul în sisteme de reguli, leme și teoreme referitoare la mulțimi, limite și serii. Bertrand Russell, după ce decenii la rând a studiat infinitul, abordând cercetarea ca matematician, logician, filozof și istoric, a concluzionat: „Știința poate stabili limitele cunoașterii, dar nu trebuie să limiteze imaginația”. Un copil, când te întreabă „Până unde ajunge Infinitul?”, nu-ți solicită rezolvarea „paradoxului mulțimii mulțimilor”, ci îți cere să-l înveți cum să îmbrățișeze Infinitul ca metaforă a misterului. Te îndeamnă să fii din nou copil și să accepți nemărginirea ca pe o condiție a fericirii. „Copilăria e o stare fără vârstă, ea ține de infinit, este singura felie care topește întregul univers înconjurător” – spunea Petre Sălcudeanu.

Probabil că mai aproape de esența noțiunii sunt teologii și scriitorii. În filozofie și teologie, Infinitul a generat concepte precum „Absolutul” și „Dumnezeu”. În poezie, infinitul este iubire, dor și cer. Am citit undeva o definiție minunată: „Iubirea ne învață că infinitul este întotdeauna egal cu cifra doi”. Cred că chiar și matematicienii sunt de acord cu asta! Pentru că Infinitul nu este un număr; este oricare număr, fără a fi cantitate comensurabilă! Nu există „cel mai mare număr” din care să poți „ciupi” ceva; toate numerele sunt „de dinainte de Infinit” așa cum fiecare clipă trăită este „de dinainte de moarte”. Și pentru că „neștiința noastră este infinit mai mare decât știința” (de la Isaac Newton zicere!), tot încercând să reducem Absolutul unitate cu unitate, în final vom descoperi misticul Nimic budist (*sunyata* – care nu înseamnă neant, ci vidul sau viduitatea, starea în care toate fenomenele, inclusiv eul, sunt lipsite de o existență intrinsecă, independentă). Infinitul este viața în forma ei pură, nemărginită, așa cum „Universul este un rotund infinit care are centrul peste tot și circumferința nicaieri” (după definiția lui Blaise Pascal). Vom înțelege cine suntem abia atunci când vom accepta că fiecare dintre noi avem Infinitul nostru personal (fără de care nu am cunoaște nici fericirea, nici suferința), parte a Infinitului Absolut.

Rămân senină în fața tornadelor

Rămân senină în fața tornadelor, nu micșorată. E atât de colorat și variat tot ce trăiesc azi... o brumă de toamnă însorită pe lângă gerul polar ce-ar fi putut să fie sau ce-ar putea urma. Și sunt senină.

Câtă naivitate!
Am fost trimisă în lume
plină de dorințe și înflăcărare.
O palmă nemiloasă mi-a tăiat
elanul gândului inocent
de a crede că ceva poate fi al meu
și am constatat matematic că
totul e al Lui.

Picioarele și brațele mele,
și ochii, cerul, tâmpla și gândul,
și zâmbetul, și lacrima, și sărutul,
și ziua de azi, și cea de mâine,
și nașterea mea, și moartea cu înmormântare
cu tot,
nimic nu-mi aparține, toate sunt ale Lui,
eu doar semnificantul lor.

Am înțeles regulile jocului absurd,
iluzia îmi vinde trucuri ieftine,
numite abject fericire, bucurie, creștere spirituală,
dar există ceva mai real decât suferința,
durerea, umilinta, sărăcia și minciuna?
Și nu trebuie să le aștept, vin singure.

Dacă-mi propun să găsesc fericirea,
nu vine, se ascunde-n subteranele nefirescului
și uit de suferință visând că mă afund
în valurile bucuriei.

Nu mai caut fericirea, mi-am învățat lecția,
caut absența suferinței
și cel mai important pentru mine este
clipa prezentă trăită senin.

Nu mă aventurez nici în ape limpezi,
marele păpușar îmi ține frâiele destinului
în propriile chingi.
Fericire, plăcere... râvniri negative.
Și am văzut.

Căutând fericirea, am găsit suferința,
boala, mizeria umană, trădarea.
Doar suferința, crucea purtată fără scrâșnet,
mersul pe lama de katană,
doar ele sunt daruri divine,
semnul mării iubiri...

Nu-mi fac iluzii,
firul crud de iarbă
crescut în grădină sub cerul înalt
îmi este egal sau cine știe...
omul doar împlinind un destin tragic e măreț,
viața nu ne e dată să fim fericiți,
ci s-o scoatem, cumva, la capăt,
și fericiți doar... dincolo.

Fericit cel sărac cu duhul
nici frământări, nici efort, la ce bun?
De ce să mănânci în fiecare zi,
ca să ai motivația muncii?
Și dacă tot mănânci și-ți este foame mereu...
un perpetuum mobile,
de ce să muncești, ca să mănânci?
de ce să mai mănânci... dacă tot mori într-o zi!?

Vecinul meu e fericit,
oferă șampania Armand de Brignac cu roaba
și stă cocotat pe un morman de lingouri,
dar iluzia fericirii alimentează invidia
și ajung și bogații să plângă
că nu sunt suficient... de putred de bogați.

Nu mai vreau să fiu fericită,
vreau să nu mai sufăr și
nu mai am așteptări,

sunt fericită pentru că nu sufăr
și mă unesc cu mine însămi
în cea mai crucială îmbrățișare.
Mi-am învățat lecția,
nu mai alerg după fantome
confundându-le cu imagini reale,
dispar cu tot cu promisiuni,
un labirint nebun de iluzii și fericiri ratate.
Cursul vieții mele, o luptă crudă între două forțe
care trag în sensuri diferite,
dar depinde în totalitate de mine?
Doar clipa prezentă e certitudine,
dacă nu ți-o fură cineva.

Restul, supoziții pline de o fantezie jenantă.

Știu ce-i omenia și nu mă mai joc

Port în mine povara atâtor vieți,
intrate-ntr-o beznă sticloasă,
și vecinătățile lor,
mai alb, mai roz,
mai negru
și asta mă face puternică și uneori cremene,
mai ales în sămburele negru al poverilor,
noaptea.

Port în mine toate lucrurile
bune și rele, albe și negre,
de pretutindeni și de nicaieri,
începuturile de ieri în mugurii de mâine,
alfa și omega.
Față în față cu mine,
totul începe și sfârșește în tăcere, în mine,
fiindcă
sunt începutul și sfârșitul tuturor lucrurilor,
într-o perpetuă reconfigurare,
mai noi, mai puternice, mai aproape de mine,
mereu egale cu mine însămi,
pe cele de mâine nu le voi mai întâlni,
vor fi uitare.

Unesc în mine sângele trecut și viitor
altul, mereu altul și mereu același
și unul în toate precum toate în unul,
mereu altul, niciodată același,
niciodată singură, niciodată împreună.

Sunt despuiată, golită
cu fiecare poveste pe care
o trimit în lume,
unii o văd întreagă, alții pe jumătate, alții nimic.
Amintirile ard fascinant în ochiul schilod și
suntem suma poveștilor răspândite
cu happy-end.

Tragediile sunt în lucruri, în nimicuri,
nu vreau să mă risipesc
în patimi și îndoială.
E inutil.
Mă retrag în matca izvorului
celebrând în sine
propria pagină a firului de apă nepătat de lună,
știu ce-i omenia și nu mă joc.
Dacă inima mea încetează și eu încetez
și pentru tine, dar mai ales pentru restul.

Poeta empiricus

Taie frunză la câini cum
ar tăia felii
dintr-un dicționar
cu un picior în Fayyum
și cu altu-n Fanar.

Apoi
plânge cu fața în pumni
stinge lampa
și lacrimile
se strecoară ca vampa
în așternutul abia părăsit
de amintirea unei morți recente.

Ca o monadă cu subterfugii decente
e casa lui cu pereți transparenți
prin care trece Candide călărind
ca Terente pe catărul
rațiunii suficiente.

Ehei, *gravitas gravitas*
scanda mai acum un ceas
și *poeta empiricus*
tulburând poemului unda
dimpreună cu Cunigunda.

Și-n vreme ce mărul putred
cade de-a dura
de-a dreptul în gura
cu dinți de cenușă ai șarpelui
norul cu grindina cât un dovieac
își risipește sămânța de leac
peste hotarele unei grădini
de mult oarbe
acum suspendate
cu ogoarele demult nearate.

Semne

(pe o ladă de zestre)

Pe cine să întrebe?
Gramatica-i somnambulă
cu foalele pline de vechi aderențe
cu predicate și atribute în zdrențe
cu verbele de mișcare oloage
domnind peste molituri și pârloage.
Totul e nimic ori deloc.
Iar dumnealui
e un vânător cu pușca de soc
ochind nașteri morți învieri
ori bufnițe îmbrăcate în mângâieri
ori mai degrabă în presimțiri.

Apoi cu aripi subțiri
împovărate de nume ciudate
sosesc văduve vergure
cu părul ascuns sub
podoabă
abia transparentă
de ștergure.

Și-ntr-un târziu ori cam într-o doară
vine-o domniță ori domnișoară
cu ochii de cer deschis înspre vară
cu un pumn de petale
și cu altul de rouă
și le închide pe amândouă
cu tot felul de chei și lăcate
într-o tainiță fără păcate.

Pe cine să-ntrebe pe cine?
E tare târziu și i-e tare rușine.

Ar fi așteptat

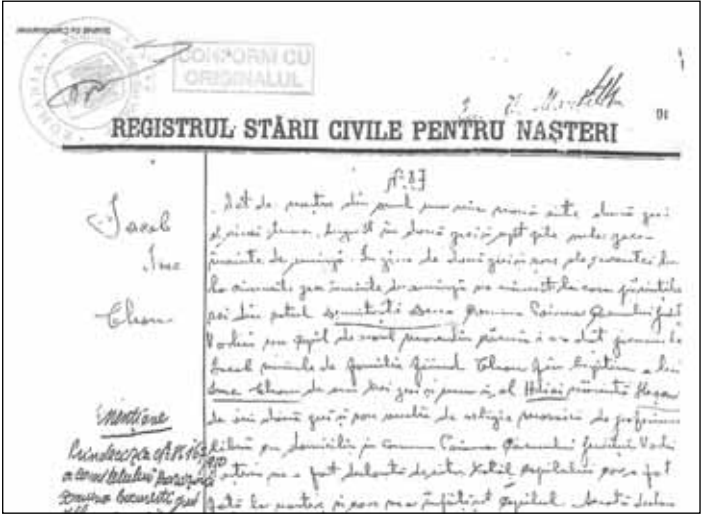
Ar fi așteptat să i se spună că nu știe
că adevărurile sale sunt rumeguș de hârtie
nonsensuri articulate vremelnice
precum puful de păpădie
pe care îl risipește o rază de lună tehuie
desprinsă dintr-o catapeteasmă
până mai ieri bătută în cuie
acum cu stelele acoperite de-o plasmă
plină de licurici și raze filiforme de smoală.
Ghebos cum era și plin de îndoială
scriind în chineză germană sau provenсалă
ar fi vrut taman
să-l păcălească pe bătrânul logician
care greșea mereu tabla înmulțirii
confundând nuntașii cu mirii.
Doar că iarăși spunea numai vorbe-n doi peri
precum că azi e ieri mâine alaltăieri
săpând un tunel de oglinzi paralele
prin care se strecurau leopardzi și gazele
dintr-un continent abia inventat
unde aria cercului (oare *pi er pătrat*?)
era totuna cu rotunjimea unei vocale
intrată în coliziune discretă
cu ecoul de albinuță anahoretă
al vocii Dumneaei cu unduiri de petale.
Și la urmă crezând iarăși că vede și știe
înghesuie temeiul într-un colț de chilie.
O și da amăgindu-se c-o să rămână
scrie doar în limba română.

Peisaj

Aici toate casele au pereți de catran
pluguri de funingine trag brazde pe care
caii le calcă-n picioare
și copitele lor
spălate până mai ieri în rece izvor
se afundă în disperare.
O pădure înnegurată e țara lor
în care păsările țipă și mor
glorioase cu pliscul despicat de durere
și numele înscris pe tăblițe de miere
pe fagurii înțesați cu mătcă de albine
ca mine ca el și ca tine.
O fizică nouă e limba lor de pe urmă
în care doar întunericul scurmă.

Popas

Ochi triști ca niște moriști
încremenite sub oarbă pupilă
de așteptare de cumințenie de silă.
Brotaci șerpi de apă pești-fierăstrău
înotau în al bălților și al mărilor hău
precum în ziua a cincea a soiurilor
ori în cea de a șasea
a zburătoarelor și a roiurilor.
Arhebacteriile inundau țesuturile fir cu fir
precum în Darwin sau în Ernst Mayr
din greșeală-n greșeală spre victoria finală.
Băjbâială? Învățătură? Accident?
Parcă e a lui Poseidon trident
o Sfântă Treime în miniatură
cărora Mutații îi adăugară o gură
ce atunci când nu înfulecă vorbește
cu Noe cu Pruncul cu plasa de Pește
a unui Ocean fără amiază ori inserare
cu calamarii ce luminează cu lampadare
de fosfor deghizate în porți triumfale
pe care se strecoară spre Deal ori la Vale
o pulbere infinită de particule elementare
timorate cuante ori coarde aleatoare.
Apoi câteva valuri de vaporii fierbinți
cu ai curcubeului de purpură dinți
mușcând din țărâna Câmpiilor Elizee.
Bărbat sau femeie?
Alb negru mulatru credincios idolatru?
O scenă pustie ca la teatru
o fundătură un pact
un popas un ambiguu antract
al unei piese neterminate
cu cortina ridicată pe jumătate.

Centenar Directorul de teatru Ion Coman, într-un prim document

Istoria Teatrului Municipal „Bacovia“ Bacău, dar îndeosebi cea a Teatrului Tineretului Piatra-Neamț îl înregistrează pe Ion Coman (născut la 26 aug. 1925, în satul Dumitreștii Duca, com. Schitu Duca, jud. Iași) printre întemeietori. Că acesta este adevărul o dovedesc calificatele primite de la cei cu care a conlucrat: „A fost un unicat în istoria teatrului din această țară“ (Cornel Nicoară), ca „formator de trupe artistice și Director de instituție“ (Dionisie Vitcu). Gheorghe Bunghez, istoric al TT-ului, nu-și poate reprima o vultură: „CTITOR INSTI-TUȚIONAL AL TEATRULUI TINERETULUI, ION COMAN!“ (majusculele îi aparțin), iar Eduard Covali sintetizează: „Lui Ion Coman merită să i se ridice o statuie. Nu un bust ca pentru li-terați și savanți, ci o statuie ca pentru un soldat care și-a făcut cinstit datoria“.

În ziua centenarului am ținut să fiu în arealul profesional al lui Ion Coman (trei ore am petrecut la 26 august în incinta TT-ului), iar pe 30 octombrie am mers în satul natal. Acesta nu e Pocreaca, cum s-a spus/scris mereu (deși vrednicul primar Grigore Corciovă m-a condus și în această așezare), ci alt sat al comunei Schitu Duca, la circa 30 de km de Iași. Actul de naștere, pe care l-am cercetat la Primărie, aduce informații strict necesare în conturarea portretului. Așadar:

Act de naștere din anul una mie nouă sute două zeci și cinci luna August în două zeci și opt zile orele zece înainte de amia-ză. În ziua de două zeci și șase ale curentei luni la ciasurile zece înainte de amiază s-a născut la casa părintilor sei din satul Dumitrești Duca comuna Poiana Cârnelui județul Vaslui un copil de sexul masculin căruia i s-a dat prenumele Iacob numele de familie fiind Chon fiu legitim a lui Isac Chon de ani trei zeci și unu și al /neclar/ născută /neclar/ de ani două zeci și șase ambii de religie mosaică de profesiune liberă cu domi-ciliu în comuna Poiana Cârnelui județul Vaslui. Nașterea a fost declarată de către tatăl copilului care a fost față la naștere și care ne-a înfățișat copilul. Această declarație ne-a fost făcută în prezența martorilor Ioan Th. Ghiciuc de ani cinci zeci și Costache Ghiciuc de ani cinci zeci și opt ambii de profesie agricultori din comuna Poiana Cârnelui județul Vaslui care după ce li s-a citit actul l-au subscris declarantele și martorii împreună cu noi Nistor Manea Președintele Comisiei Interimare și ofiter al Stărei Civile al comunei Poiana Cârnelui județul Vaslui. Martorii ne știind carte s-au subscris de noi...

*Declarante Isac Chon
Martorii Ioan Th. Ghiciuc
Costache Ghiciuc
Ofiter al Stărei Civile (ss indescifrabil)
Notar (ss indescifrabil)
(Primăria comunei Schitu Duca, județul Iași, Registrul stării civile pentru nașteri, nr. 87, f. 91)
Lateral sunt înscrise două mențiuni:
Prin decizia Nr. 86167/950 a Comitetului Provizoriu comuna București județul Ilfov se rectifică numele de Iacob Cohn în Coman Ioan urmând ca în viitor să se numească Ioan Coman. Făcută astăzi 26 Noiembrie 1950
Presedinte (ss indescifrabil)
Referent (ss indescifrabil), respectiv
14 April 1951
Conform adresei Nr. 7470 din 29 Mart 1951 a Sfatului Popular Raionul Neculai Bălcescu București Nr. 880 din 14 April 1951 a înaintat certificatul naștere Seria N.A. Nr. 123271/1951*

*Referent (ss indescifrabil)
CĂSĂTORIT (ștampilă) cu Strugariu Veronica în București Raion T. Vladimirescu la 8 iunie 1954 act nr. 1021
Ref. St. Civile (ss indescifrabil)
De menționat că în documentele emise de Teatrul Tineretului Piatra-Neamț și parafate de conducerea instituției, numele directorului (însoțit de semnătura acestuia) apare în forma Ion (și nu Ioan) Coman.*

Ioan DĂNILĂ

Dan PETRUȘCĂ

Ceai de gălbenele

– Astăzi e vineri, spune bărbatul, privind prin sticla care-l desparte de farmacistă. E sticlă sau plexiglas, gândeste el. Încăperea are cel puțin patru metri înălțime, iar pereții sunt acoperiți de rafturi cu sticle și sticlute cu pomezi, elixire și siropuri, punguțe cu tot felul de semințe, cutiute de carton cu ceaiuri, toate acestea fiind menite să înlocuiască medicamentele obținute prin procese chimice. E și o scară dublă lipită de raftul din spatele ei.

Tânăra femeie nu răspunde imediat. Așa cum e, adică destul de înaltă, cu părul castaniu-roșcat strâns cu un elastic într-o coadă la ceafă și îmbrăcată cu un halat bleumarin, pe căldura asta aproape nefirească de-afară, e de presupus că pe dedesubt ascunde desuuri minime. Asta crede el. Ea face ordine într-unul dintre sertarele pe care clientul n-are cum să le vadă. La niște hârtii și dispăre în spațiul care e un fel de birou, ferit de ochiul cumpărătorului. Între timp, bărbatul întoarce capul spre bătrânul șchiop care cumpăraseră ceva înaintea lui și care tocmai iese din farmacie, încercând să nu se sprijine în baston. Observă pantalonii lustruiți de atâtea călcat ai bătrânului, pantofii și cămașa din alte vremuri. Asta îl face pe bărbat să se privească pe sine, de jos în sus: teniși albi, pantaloni albi de in și bluză albă, cu pătrățele albastre, lăsată să atârne peste curea. Un ochi atent și-ar da seama că bărbatul care tocmai își trece degetele prin părul tuns foarte scurt are peste șazece de ani, însă vrea să pară mai tânăr. Și, desigur, modern. Bicicleta care-l cam încurcase la intrare e a bătrânului șchiop. Cu siguranță că era pusă acolo ca s-o vadă prin sticla ușii, să nu i-o fure cineva. Iar la câțiva pași de bicicletă, este mica terasă acoperită a unei cârcimioare de cartier. E una dintre cele patru terase de pe străduța paralelă cu Piața Sud a orașului, împrejmuită cu garduț și o folie de plastic semitransparentă, prin care cineva poate să vadă, cam în ceață, trei-patru mese și ocupanții celor câteva scaune. De dincolo de folie se aud glasuri vagi ale băutorilor de bere, transformate parcă în vapori de căldura aproape toridă a începutului de iunie.

Aude cum bătrânul șchiop închide ușa în urma lui. Acum e singur în încăperea pe care o are. Farmacista revine după câteva clipe din spațiul pe care bărbatul îl consideră un fel de birou și în care cumpărătorul n-are acces cu privirea. O cântărise din ochi pe femeie în timp ce-l servea pe bătrânul șchiop. I s-a părut că ea îi aduce aminte de cineva. O mai văzuse, asta e sigur. Și, dintr-odată, e chiar convins că și-a amintit.

– Da, e vineri, zice ea, închizând sertarul care nu putea fi văzut de cumpărător și dându-și după ureche, cu o mișcare reflexă a mâinii, cele câteva fire rebele de păr de pe tâmpla stângă. Apoi îl întreabă ce dorește să cumpere. Iar bărbatul tocmai își dă seama că n-a mai intrat de câțiva ani buni în farmacia asta, că pe-atunci era tot un început de iunie și peste măsură de cald. „Și parcă era tot vineri. Iar farmacista îmi pare tot frumoasă, își zice. Cu siguranță, e aceeași, doar că și-a pierdut din strălucire. Într-adevăr, își repetă el în minte, parcă și-a pierdut din strălucire.” Bărbatul nu vrea să înțeleagă în ce fel se poate întâmpla așa ceva. Și în momentul acela o privește cu teamă. Nu poate hotărî dacă ea s-a schimbat sau dacă el nu mai știe s-o privească.

– Vineri, în limba noastră, vine de la Venus. Sau, mai bine, de la Venera. În sfârșit, nu știu ce mi-a venit să zic asta. Dați-mi o cutie cu pliculețe de ceai de gălbenele, adaugă el. I se pare că, pen-

tru câteva clipe, femeia ori nu aude ce i se spune, ori nu e interesată de evoluția cuvintelor din latină în română.

– Avem cutii de ceai de gălbenele de două feluri, precizează ea, cu o voce neutră: una obișnuită, mai ieftină, și una Bio, ceva mai scumpă.

Bărbatul zâmbește. Își aduce aminte că într-o carte pe care o citise nu chiar de mult, ceva despre tipologiile umane, se vorbea despre un experiment pus la cale de o universitate în cadrul unei întâlniri pentru o strângere de fonduri. Pentru o cauză oarecare, nu mai contează. Când unii dintre donatorii bărbăți aveau în preajmă o femeie frumoasă, sumele anunțate erau mult mai generoase. Și asta în măsura în care femeia trimisă special în preajma donatorului nu spunea niciun cuvânt, nici măcar nu-l privea. În timp ce se gândește la carte și la experimentul strănerii de fonduri, bărbatul știe că are pe chip un zâmbet, despre care el crede că e un zâmbet tâmp.

– O iau pe asta Bio, hotărăște el. Beau ceai de gălbenele foarte rar. Și fără zahăr, desigur. Știe că nu e nicio legătură între strângerea de fonduri din carte și hotărârea lui de a cumpăra ceai de gălbenele mai scump. Își dă seama că farmacista nu e interesată nici de faptul că el bea sau nu ceaiul cu zahăr. Simte nevoia să adauge totuși câteva amănunte din viața lui.

– De câteva ori pe lună, când ajung cu amicii la cârciumă, întotdeauna mănânc câte ceva. Beau și câteva pahare de vin. Însă, oricât de puține, am constatat că întotdeauna beau măcar un pahar în plus. Dar înclin să cred că nu vinul, ci țigările îmi fac rău, mai mult ca sigur. Iar a doua zi, dimineața, am o stare pufoasă, un disconfort stomacal sau biliar, n-am prea reușit să înțeleg. Atunci beau cu înghițituri mici o cană de ceai cald de gălbenele. Mai aduceți-mi o cutie.

– Păi nu mai fumați, zice ea, îndreptându-se spre raft.

– Ușor de spus, adaugă el. Cred că fumez, din păcate, cu mult înainte de nașterea dumneavoastră. Cât despre vin, nu-l beau simplu, cum s-ar cădea, ci șpriț. Iar asta e o blasfemie. Dacă aș fi francez, aș avea probleme: cred că guvernul francez mi-ar ridica cetățenia dacă ar afla cum beau eu vinul.

• Geanina Ivu

Farmacista caută o pungă de hârtie în care să-i pună cutiile cu pliculețe de ceai. Una dintre pungi i se pare mică, o alta, prea mare. Între timp, se aude din ce în ce mai tare sirena unei mașini de poliție, apoi din ce în ce mai încet. Bărbatul e cuprins brusc de o agitație interioară. Nu chiar mare, dar tot agitație se poate numi. Dacă ar fi să-i spună că și-a amintit, ar trebui să treacă sub tăcere sentimentul că ea, din motive ininteligibile azi, parcă și-a pierdut din strălucire. Poate că s-ar supăra. Și ar mai trebui să-i spună totul repede, pe nerăsuflăte, ca nu cumva, nemulțumită, să-l întrerupă.

– Stimată doamnă, spune el, privind-o repede, apoi coborându-și privirea spre tenișii săi albi. Acum câteva minute, când v-am recunoscut, mi-am zis: „Dacă am curaj, numai dacă am curaj, am să-i povestesc”. Fiindcă era tot iunie. Și era vineri, cu siguranță. Iar dacă nu era vineri, cred că trebuia să fie. Și era tot cald. La începutul anului următor, prin februarie, au năvălit rușii în Ucraina. De aia zic ce zic. Îmi amintesc întâmplarea din ce în ce mai clar. Am intrat atunci în farmacie cu același gând: să cumpăr o cutie cu pliculețe de ceai de gălbenele. Și eram singurul cumpărător, cum se întâmplă să fiu și acum. Iar dumneavoastră, știu sigur că erați dumneavoastră, ați apărut după câteva clipe din același separeu din stânga, fără uși, unde aveți, cred (fiindcă noi, cumpărătorii, nu vedem înăuntrul), un mic birou, nu mă îndoiesc, cu fișe, dosărele, facturi, un cuier, în sfârșit, și unde vă schimbați, desigur, hainele de acasă cu halatul. Iertați-mi exuberanța, dar astăzi pot să recunosc faptul că acum câțiva ani, când v-am văzut, pentru câteva clipe, mi s-a tăiat respirația. Scuzați-mă, vă rog, că-mi amintesc atât de clar, zice el pe nerăsuflăte, dar atunci erați gravidă. În cinci luni, mi-am zis. Pot afirma asta pentru că știu câte ceva, am o oarecare experiență cu nevestele și iubitele mele de până mai ieri. Și erați blondă, iar culoarea părului era foarte reușită, dacă nu cumva aceea era culoarea dumneavoastră naturală. N-am de unde să știu. Și recunosc că n-am prea fost atras de blonde în viața mea. Spun asta știind sigur că nu vă interesează preferințele mele la femei și că vă plictisesc. Dar în momentul ăla, când v-am văzut, mi s-au muiat genunchii. Și aveți părul prins la ceafă cu un elastic, ca astăzi. Iar câteva fire rebele vă atârnau pe tâmpla stângă și, din când în când, cu un gest reflex al mâinii, le dădeți după ureche, cum ați făcut și azi de câteva ori. Și irișii ochilor dumneavoastră, căprui închis, erau ca două măslina scoase din ulei, adică vreau să spun că erau, cum să zic, lipicioși. Nu cred că e bună comparația, doar că imaginea lor s-a lipit de memoria mea din moment ce-mi aduc aminte senzația. N-aveam cum să știu cum arătați înainte, când nu erați gravidă, dar, cu siguranță, grație situației în care vă aflați atunci, fața trebuia să se fi rotunjit, măcar puțin, iar buzele, rujate cu un ruj care vi se potrivea de minune, trebuie să fi fost mult mai cărnoase. Vreau să spun că, privindu-vă buzele, atunci, m-am simțit vinovat. În momentul acela purtați un halat bleu, nu ca astăzi, probabil nou, călcat impecabil, puțin mai larg în zona pântecului, din pricina situației, ce să

zic. Și mi s-a părut că, din pricina privirii mele, recunosc, obraznice, coapsele dumneavoastră s-au ascuns, rușinate, sub poalele halatului. Și am mai bănuț în clipele acelea că ați omis să vă cumpărați un sutien cu o cupă mai mare, că acela pe care îl purtați era dintre cele pe care le aveți înainte. Strânși, așa cum erau, sânii dumneavoastră erau în expansiune. Sper din tot sufletul să mă iertați că îndrăznesc, dar întreg trupul dumneavoastră era în situația laptelui pus la fiert într-o cratiță, un lapte care e pe punctul de a da în foc, dar nu încă. Mă simt vinovat, desigur, deoarece am avut senzația că văd, mai precis că simt și stratul subțire de aer dintre halat și trupul dumneavoastră. Poate că funcționa aerul condiționat, poate că nu, dar îmi aduc aminte bine că m-a izbit o senzație simultană de fierbințeală și răcoare, mi-e greu să vă explic astăzi. Și mai știu că dacă cineva mi-ar fi dat voie, Dumnezeu să zicem, v-aș fi ținut în brațe câteva clipe. Fără niciun gând mizerabil, sper să mă credeți. Ca să vă apăr, cine mai știe. Poate chiar de mine. Deși cred că nu vă interesează, mărturisesc faptul că în ziua aceea, ajungând acasă, mi-am dat seama că am uitat să cumpăr ceaiul de gălbenele...

Bărbatului i se pare că a spus toate astea prea repede, ca nu cumva să fie întrerupt și să nu termine ce are de spus. Își ridică cu teamă privirea spre ea, care tocmai reușește să așeze cutiile de ceai în pungă. Apoi își coboară iarăși privirea, încurcat, aranjându-și cămașa albă cu pătrățele albastre. E aproape convins că aude ceva, un reproș, ceva de care se temea încă de la început:

– Domnule, dumneavoastră chiar nu aveți altceva de făcut? N-aveți altă treabă?

Fără să spună o vorbă, bărbatul plătește, ia punga de hârtie cu cele două cutii de ceai și se îndreaptă spre ieșire. Și se gândește că ar fi fost ceva de capul lui dacă ar fi avut curajul să i se mărturisească. Însă când apasă clanta ușii, aude glasul ei:

– Băiețelul meu, la sfârșitul lui septembrie, va împlini patru ani.

Bărbatul se oprește, întoarce capul și observă că femeia nu-l privește, că așază iarăși ceva în sertarul pe care clientul nu are cum să-l vadă. Și când face primul pas afară, în fața ușii îl izbește căldura. Își dă seama că n-a surprins momentul când bătrânul șchiop și-a luat bicicleta. Glasurile băutorilor de bere răzbat de dincolo de folia de plastic a terasei, vaporizate parcă de căldură. Simte pe față niște picături, poate de sudoare. Sau are mai degrabă senzația că niște fulgi de zăpadă i se topesc pe obraz. „Te pomenești că începe să ningă”, își zice, închizând ușa în urma lui.

atelier de lectură experimentală

Daniel-Ștefan POCOVNICU

E frumusețea uzată moral?

Dacă mă întrebați pe mine, între adevăr și frumos îl prefer pe primul. Cât de complicat, tulburător, ar fi de ales. Nu de alta, dar toată viața de până acum m-am întâlnit cu o frumusețe, naturală sau estetică, artistică, creată de om, mai mereu amestecată cu urât, suferință, amărăciune. Mai mult aș îndrăzni a spune chiar. Frumosul iscat astfel din însăși natura umană e cel mai adevărat sofisticat rezultat și din suferință, privațiune, sacrificiu. Așadar, își oferă întreaga lui energie ce ne pune fundamental în mișcare printr-o vie conlucrare în cadrul unei experiențe întortocheate, ce nu se poate feri cu folos de rău, josnic, urât. Eu asta am zărit consistent în poezia de la Baudelaire, ca și proza de la Flaubert, încoace. Nu că înainte era altcum. Însă dogma estetică forte atenua, încerca să atrofieze olimpiu, suveran, camuflând umbra asta de firesc ce însoțește arta precum automatismul unui reflex.

Cât despre adepții camușorii ai frumosului cu orice preț, băutorii elixirului distilat în „partea plină a paharului”, ei nu fac acum decât să-mi irite organul suprafiresc de detecție a utopiilor improvizate artistic, personale, la purtător. Ce oricând și-ar găsi iute serarul cel mai potrivit și comod, confortabil, în dulapul standardizat de o industrie ideologică a euforiei mai mult decât obligatorii. Branșă de mare

zgomot, zarvă dinspre nimicul frumos ambalat să lucească ameteitor, cu care se îndârjește a ne dresa șamanismul de marketing. Într-o piață a ideilor mici, minuscule, neînsemnate, ce trebuie să ne indice scurt pe doi cum se trăiește fericit. Și frumos. Deși primprejur, parcă tot mai mult defilează rinoceri ai progresului, pe cât de fanatic convingi că viitorul va fi minunat, pe atât de frustrați, violenți, că prezentul nu-l confirmă prin mai nimic și aproape deloc. Nu se ridică, adică, la înălțimea așteptărilor tratate cu botox, plastificate.

Pentru un dialog pe asemenea temă controversată, e nevoie de nuanțe, pe când climatul mai curând crepuscular trage tot mai disperat înspre gri, cenușiu. Fiindcă, acum, până și decența acestor vremuri aduce a paradoxală prosperitate, belșug foarte pestriț, carnavalesc, ornat cu precar.

Să luăm, de pildă, modul în care se manifestă „uzura morală”. Cea mai sigură metodă de a ne ține permanent

preocupați să nu cumva să ratăm curentul actualității, al modei ca vârf de lance străpungând neobosit cea mai bogată și relevantă pradă. Ca pe niște obleți perpetuu speriați, îngrijorați să nu fi pierdut șirul, ieșiți din rând, ratând astfel logica numerelor mari ce expediază cu necesitate bancul de pești într-un paradis incasabil al posesiunii absolute.

Aici se găsește marea forță, încă secretă, poate discretă, mascată sigur, a postmodernității. Ea ne arată primul pas al unei izbăvitoare evadări din capcana timpului pentru ființa mediocră, poate cam prea simplă, dar și așa tot spirituală. Desprinderea salvatoare a cozii șarpelui neîntrerupt al inerteiei, instituindu-se ca temporalitate, dintre colții inevitabilului ei fundamentând o psihologie a eului în cascadă. Ruperea din cercul anotimpurilor unei modernități perpetuu reinventate și reinstalate de chiar obsesia ei pentru absolutizarea prezentului celui

mai efemer cu puțință. Iluzia golirii constante și fără succes de metafizicul rezistent din punctul de singularitate unde actualitatea e tocmai fiziunea în lanț a eternului.

Postmodernul, o lansare oarecum neașteptată de pe orbita modernității, supune toată sensibilitatea epocii ce ne împresoară, de mixaj între estetic, social, economic și politic, la această grea întrebare de neoprit: să se fi uzat moral frumusețea? Sau e doar efectul necruțător al discreditației competenței ce afectează întreg spectrul practicilor omenești? Erzațul de eclectism oportunist ce se scuză de la sine prin subtilul alibi al supraviețuirii, pe care mediile academice-universitare o rezumau în atât de celebra formulă a lui „publish or perish”?

Poate răspunsul corect, adecvat, și relativ măsurat, ar fi unul afirmativ. Da, în măsura în care, la un punct de ruptură mentală, frumosul omenesc a început a fi perceput drept criteriu al unei departajări în-

toarse subtil în tendință de (des)calificare individuală a persoanei, cea dotată cu multiplă, diversă valoare. Mecanism psihologic relativ uzual, foarte frecvent, de care absolut nimeni nu poate scăpa definitiv și complet. L-am resimțit acut fiindcă, încă de foarte devreme, fiica mea afirma răsplată că ea nu vede niciun om urât. Toți îi păreau frumoși după chipul lor. Oare, în căutarea stării aceleia de grație, marea țintă a rugăciunii nu se referă tocmai la redobândirea unei asemenea nevinovății cuibărite în privirea copilului?

Altcumva, acum, s-ar zice că, înaintea urâtului, bătrânețea pare a se fi instalat drept criteriu implacabil al discriminării. De unde o cultură și civilizație întreagă a fugii din calea ei. Precum și o senectute maimuțărindu-se în căutarea unui caraghios aer tineresc, câteodată de-a dreptul adolescentin. Din alt unghi considerând, iată altă „campanie” ideologică mai potrivită, ce ar trebui dusă pentru recăștigarea dreptului la bătrânețe. Care, apropo, poate fi și frumoasă, pe cât de semnificativă, adică dăruită, vizitată de sensuri ale altei ordini a trăirii, la care n-are decât foarte rar și puțin acces orice altă vârstă. Spre calea magnifică ce duce senin, prin împăcare și liniște, la primordiala frumusețe. Cea cu neputință de uzat moral.

Gheorghe IORGA

Poezie și dogmă în câteva texte maniheiste (2)

Din câte știm, cele cinci texte au apărut într-o culegere, „Imnuri ale Eului viu”. Noi le-am citit în revista „Dédale”, într-un număr consacrat poeziei. Nădăjduim că le vom traduce cândva și le vom publica într-o revistă românească de literatură și cultură (probabil, în „Ateneu”). Bănuim că titlurile psalmilor sunt opera lui Emile Bénévise (le redăm în română): „Destin al sufletului”, „Infernul”, „Zarathustra și sufletul”, „Imn la nașterea lui Isus” și „Dialogul lui Isus cu un copil”. Lacunele sunt mărturia dureroasă a suferințelor îndurate de astfel de texte *îngropate* de o istorie ostilă.

Dar fragmentele descoperite – conservate, se pare, destul de bine – ne permit să schițăm conținutul credinței maniheiste, să punem în lumină orizontul pe care o lungă așteptare, nostalgică, sfâșietoare și încrezătoare, l-a proiectat în legătură cu ea. O așteptare ce avea toate șansele să rămână până mai ieri o frumoasă iluzie... O sarcină culturală devenită o veritabilă misiune istorică. Insolitul efortului s-a dovedit viabil: misiunea descoperirii și studierii textelor maniheiste scapă, cu siguranță, categoriilor facile cu care ne-am obișnuit să gândim cu... satisfacție: opoziția dintre „a crede” și „a ști”, dintre „religie” și „filozofie” valorează, în acest caz, cât o reflecție asupra ființelor raționale, asupra reziduurilor abstracte. Pe scurt, nu există „date” cosmologice, roade ale unei dialectici a judecății. Cosmologia nu este „adevărată” decât în reinventarea credinței, în experiența individuală autentică. Iată de ce soteriologia – salvarea, istoria finală a lumii – nu este un capitol succedând constituirii, creării sale primordiale. „Creația”

este *în același timp* „escatologie”; imixtiunea Tenebrelor înseamnă un *acum* al „salvării” finale; nu istoria lumii o produce, ci chiar această *decizie* primitivă că lumea *este* o istorie. Istoria ființelor de lumini „născute din zei” („Destin al sufletului”), dintre care unii au știut și știu chiar de acum că salvarea lor s-a împlinit, că „mesagerul și-a asumat întreaga moarte” („Infernul”) și pentru care această recunoștință, credința lor, *este* ea însăși *Salvarea* – în timp ce toți ceilalți nu au recunoscut și nu recunosc ca *posibilă* despărțirea de Tenebre, iar prin asta au prejudiciat și s-au pronunțat în legătură cu destinul lor final.

Voință *sau* resemnare, salvare *sau* blestem. „[...] Hai, suflete! De nimic teamă nu-ți fie! / Sunt al tău Manuhmed (alt nume al zeului suprem, împrumutat din vechea mitologie avestică, n.n.) [...] / și sunt lumina ta, făclia primordială [...]” („Infernul”). Dialogul nu este o închipuire, ci manifestarea Eului față de el însuși, adică manifestarea conștiinței raționale, capabilă de investigare și cunoaștere a realității (*nous*), față de suflet, captiv el însuși al Tenebrelor: al angoasei și al morții. În acest „față în față” al *Tu*-ului etern (*Eul* autentic) și al eului căzut în Tenebre constă orientarea efectivă a credinței maniheiste; în psalm se manifestă esențial această orientare: psalmul este așadar adevărul

efectiv al cosmogoniei. Iar cosmogonia este totodată *epopee* (povestire la persoana întâi) și *dramă* (dialog, acțiune).

Ne frământă totuși o întrebare: cum se face că oriunde a pătruns, religia lui Mani a fost persecutată cu o neînchipuită cruzime? Vedem doar câteva principate turce orientale (uiguri, în secolul al VIII-lea) adnotând „oficial” religia Luminii pentru scurtă vreme. O explicație ar putea fi aceasta: oroarea de idoli profesată de credincioșii maniheiști nu pare a ascunde în sine un element de formare sociologică; tuturor cuceritorilor tulburați de ideea de imperiu, acest popor de exilați le-au vestit moartea imperiilor și idoliilor imperiali. N-a fost niciodată lingușitorul umanității când aceasta a „mărturisit” că adorația pentru ea însăși era un produs satanic. De fapt, maniheiștii au împărțit soarta primelor generații de creștini, care au avut curajul să treacă ei înșiși drept „atei”. Într-o astfel de luptă ce nu are decât o ieșire, va trebui să rememorăm situația misticului arab al-Halladj: identificându-se cu Allah, a fost condamnat la moarte și executat de autoritățile abbaside, pentru erezie, în 922.

Cele cinci texte poetice au fost exhumate, împreună cu multe alte fragmente, din nisipurile Turkestanului oriental și au fost editate în colecțiile

Academiei din Berlin (Waldschmidt-Lentz, 1926; Andreas-Henning, 1934). Șansa face ca aceste fragmente, alese dintre cele mai puțin mutilate, să conțină cea mai bogată substanță dogmatică și lirică. Din câte ne dăm seama, traducerea lui Émile Bénévise face accesibile formulări aparținând originalelor (redactate între secolele al IV-lea și al VII-lea), însă, fatalmente, nu restituie decât incomplet densitatea aluzivă. Chiar și așa, putem identifica sumar principalele lor teme.

Sunt psalmi/imnuri, texte consacrate Sufletului, evocând diverse faze ale marii drame cosmice și umane, pe care mesajul lui Mani o revelează lumii. Sufletul luminos, captiv al Materiei cu care este „amestecat”, decăzut din privilegiile sale celeste, suferă torturile infernului („Destin al sufletului” și „Infernul”). Lipsit de *nous*, de conștiința naturii și destinul său, el zace amorțit în tenebre. Dar *nous*-ul lui îl delegează pe Zarathustra (*Zaradast*, în persană) spre a-i aminti patria originară și a-l incita să se elibereze de prejudecăți („Zarathustra și sufletul”). Acest *nous* este chiar o emanație a lui Isus-Ziva (Isus-Strălucirea), ce are doar numele comun cu Isus Hristos și personifică, în sânul Paradisului Luminos, *nous*-ul sufletului („Imn la nașterea lui Isus”). În ultimul text, cel mai dificil, Isus-Ziva se întreține cu un Copil, care încarnează sub același nume a treia emanație: ei amintesc, într-un dialog al strofelor, destinul Copilului, prizonier al Materiei, pe care îl spijină succesiv mai mulți predicatori (Zarathustra, Buddha etc.) și care va primi de la Mani eliberarea definitivă („Dialogul lui Isus cu un copil”).

Centenarul Patriarhiei Române

Andrei Șaguna - ființă providențială

Europa pierde în anul 1873 trei oameni de excepție: împăratul Napoleon al III-lea, domnitorul Alexandru Ioan Cuza, respectiv mitropolitul Andrei Șaguna. În cele ce urmează, cuvântul nostru se va îndrepta asupra acestui om providențial, un reformator de geniu pe care ni l-a dăruit Bunul Dumnezeu spre slava Sa.

S-a ivit la 20 dec. 1808, ca al treilea copil al familiei de negustori Naum și Anastasia Șaguna din orașul Mișcolț (Ungaria). Părinții aparțineau unei puternice comunități aromâne de acolo, așezată temeinic încă de la începutul sec. al XVIII-lea. La 1800, comunitatea „greco-valahă” din orașul Mișcolț număra peste 2000 de suflete. Pruncul a fost botezat la 28 dec. de preotul ortodox Constantin Vulc, în biserica din Mișcolț, ctitorită de comunitatea aromână, dar cu aportul deosebit al bunicii atâ după tată, cât și după mamă: Evreta Șaguna și Mihai Muciu. Cei trei copii ai familiei Șaguna: Evreta, Ecaterina și Anastasiu (Andrei, la călugărie) au crescut sub atenta supraveghere a tinerei lor mame. La scurtă vreme de la nașterea lui Anastasiu, tatăl Naum a dat faliment, pierzând toată averea lui, dar și toată zestrea soției Anastasia. Tânăra mamă (avea 25 de ani) a părăsit casa pierdută, ca să locuiască în casa tatălui ei, tot în orașul Mișcolț.

Lipsit de mijloace materiale când copilul Anastasiu împlinise 6 ani, Naum tatăl trece la catolicism. În 1815, plin de mari remușcări și suferințe, se va muta la Domnul. Autoritățile judecătorești vor decide ca cei trei copii să fie încredințați protopopului romano-catolic, ca să se ocupe de educarea lor. Cu toate acestea, vrednica de pomenire Anastasia Șaguna (în 2025, Sinodul Bisericii Ortodoxe Române, pe baza cercetării canonice, o va trece în rândul sfinților neamului nostru), prin darurile ei, a știut să depășească toate obstacolele ivite, reușind ca cei atât de dragi inimii sale, copiii ei, să nu fie nicio clipă înstrăinați de credința străbună ortodoxă.

Anastasiu a fost dat la școala „greco-valahă”, apoi la Gimnaziul inferior de patru clase din Mișcolț. La 14 ani va părăsi acest oraș pentru a urma cursurile Gimnaziului superior din Pesta. Este primit cu dragoste în casa unchiului său, negustorul Atanasie Grabovsky, frate cu bunica sa dinspre mamă. La 18 ani (1826), încheie cursurile gimnaziale și se înscrie la Universitatea din Pesta, făcând studii profunde de filozofie și drept. În 1828, autoritățile i-au acceptat, după doi ani de tergiversări, să revină la ortodoxie, lucru pe care-l făcuseră fratele Evreta și sora Ecaterina ceva mai înainte. Anastasia Șaguna se va stinge din viață în 1836, la numai 51 de ani, fiind înmormântată în Cimitirul *Kerepesi* din Budapesta, în cripta familiei Grabovsky, prohodită de preotul cărturar Ioan Teodorovici, parohul comunității ortodoxe din Pesta. În timpul revoluției din 1848-1849, vor fi depuse aici și trupurile lui Evreta și Ecaterinei. La insistențele preotului Ioan Teodorovici, tânărul Anastasiu este îndemnat să meargă la episcopul Maxim Manuilovici al Vârșetului, rudă apropiată cu familia Grabovsky. Uimit de calitățile și frumusețea rubedeniei sale, îl va înscrie la Facultatea Teologică. Încheie cursurile cu rezultate excepționale în 1833, învățând la perfecție limbile sârbă și slavonă. În același timp, se va înscrie la doctorat. Ocrotitorul său, episcopul Maxim Manuilovici, a fost trimis să ocupe scaunul episcopal de la Timișoara,

unde se aflau credincioși români și sârbi. (Nu se cunosc motivele pentru care episcopul nu l-a dorit să fie alături de el.)

La puțină vreme, mitropolitul Ștefan Stratimirovici de la Carloviț îl va chema spre a-și îndrepta pașii spre Mănăstirea Hopovo. Înainte de a împlini vârsta de 25 de ani, este tuns în monahism, dându-i-se, așa cum dorise el, numele de Andrei, după al celui întâi apostol chemat la marea demnitate al apostoliei (cca 27 d.H.). Apreciat pentru calitățile lui de ierarhi, cu toții sârbi, tânărul monah Andrei cunoaște o ascensiune rapidă. Mitropolitul Raiacici îl hirotonisește arhimandrit în 1842, dispunând să fie egumenul Mănăstirii Hopovo. În această perioadă a funcționat și ca profesor la Seminarul din Vârșet, la secția de limbă română. Punctul culminant din viața tânărului arhimandrit Andrei va începe cu anul 1846. Cu un an în urmă, murise primul ierarh ortodox român, Vasile Moga, episcop cu sediu în Sibiu, încât mitropolitul Iosif Raiacici îl va numi pe arhimandritul Andrei vicar general al eparhiei sibiene vacante. În predica de după hirotonie, a rostit un legământ în limba sârbă: „Pe românii ardeleni din adâncul lor somn să-i deștept și către tot ce e adevărat, plăcut să-i trag”. Sâmbătă, 7 mai 1848, la Sibiu, a fost primit de o mare de oameni, care l-au ovaționat. În numele lor a vorbit marele cărturar Simion Bărnuțiu. La câteva zile a plecat la Blaj, unde fusese convocată Adunarea Națională a românilor, pentru 3/15 mai 1848. Înainte de aceasta, avusese loc la Sibiu o consfătuire la care au participat intelectuali, meseriași, țărani din tot Ardealul. Printre ei s-a numărat un grup de intelectuali din Moldova care în drumul lor spre Blaj s-au oprit să-l cunoască pe noul episcop al Transilvaniei. Din grup făceau parte Costache Negri, Alecu Russo, Lascăr Rosetti, Gheorghe Sion, Costache Epureanu, Z. Moldovan, poetul Vasile Alecsandri și alți fruntași, toți cuprinși de un „extraordinar spirit de frățietate față de ardeleni”. Congresul național s-a deschis în dimineața zilei de 15 mai, la o margine a Blajului, numită la puțină vreme Câmpia Libertății, unde se adunaseră ca la 40 de mii de oameni. Printre ei se aflau intelectuali din cele două provincii, Moldova și Țara

Românească: Alexandru Ioan Cuza (viitorul domn), poetul Vasile Alecsandri, Petrache Cazimir, munteanul Dimitrie Brătianu etc.

Prin septembrie 1848, situația din Transilvania și Imperiul habsburgic s-a înrăutățit din cauza conflictelor tot mai dese dintre unguri și austrieci. Generalul maghiar Józef Bem obținuse unele victorii într-un timp rapid, încât ocuparea întregii Transilvanii devenise o chestiune de câteva zile. La finalul lui 1848, feldmareșalul Alfred de Windisch-Graetz, comandantul tuturor armatelor imperiale angajate în Ungaria, cere imperios ajutorul armatelor rusești, staționate în Țara Românească. În această situație complicată, Șaguna și prof. Gottfried Müller de la Academia de Drept din Sibiu au fost delegați pentru a duce tratative cu Alexander Lüders, generalul trupelor rusești din București. Călăuzit de ciobanii din Mărginimea Sibiului, peste munți, ajunge în București, la 5 ianuarie 1849. Urmează o lungă întrevedere cu obtuzul general Lüders. După câteva zile, Șaguna părăsește Bucureștiul, îndreptându-se spre Moldova, Bucovina și Galiția, ajungând la Viena. În drumul său spre Viena, va contacta floarea intelectualilor din Bucovina (familia Hurmuzachi) și pe cea din Banat (familia Mocioni). Se întoarce în Transilvania spre sfârșitul lui 1849, după ce trupele austriece și cele rusești zdrobiseră rezistența armată condusă de Avram Iancu (craiul Munților Apuseni) și armatele maghiare, conduse de fostul ministru de finanțe Ludovic Kossuth.

Traversând principatul Transilvaniei, Andrei Șaguna, la sfârșitul lui august 1849, îndreptându-se spre Sibiu, a văzut cu ochii săi tot dezastrul produs de maghiari și ruși: sate întregi pustiite, biserici arse și jefuite. Un număr de 12 preoți au fost uciși fără milă, iar reședința episcopală de la Sibiu era o ruină. Biblioteca episcopului Șaguna, care număra mai bine de 3 000 de cărți, arhiva Bisericii Ortodoxe, actele sale personale au fost arse ori furate. Andrei Șaguna va cere sprijin la Curtea imperială de la Viena și la prietenii săi din Moldova și Țara Românească. Generosul cărturar Constantin Hurmuzachi va face o colecție de bani și cărți, iar starețul Neonil de la Mănăstirea Neamț îi va trimite lui Șaguna 251 de cărți „teologhisești, părințești și bisericesti, de tot soiul”. Urmează o îndelungă corespondență cu mai toți ierarhii din principate: Calinic al Râmnicului, Melchisedec Ștefănescu, Filaret Scriban, Nifon, Dionisie Romano, Sofronie Miclescu, Neofit Scriban și alții. După revoluția din Ungaria și Ardeal, Andrei Șaguna va deveni unul dintre cei mai importanți consilieri și intim sfătuitoare al împăratului Francisc Iosif. A fost acoperit de onoruri și i s-a conferit titlul „Andrei baron de Șaguna”.

Printre cele mai mari griji ale marelui ierarh a fost retipărirea cărților de cult, a căror lipsă se resimțea în tot Ardealul. În prefața Compendiului său de drept

canonic din 1868, Șaguna numește 37 de cărți tipărite sub directă sa îndrumare și supraveghere: *Apostolul*, *Catehismul*, *Octoiul mic*, *Ceaslovul mare*, *Euchologionul bogat*, cele 12 mineie, *Acatistier bogat*, *Liturghierul*, *Chiriadodromionul*, *Teologia ortodoxă*, *Mărturisirea ortodoxă* și *Micul acatistier*, *Teologia pastorală*, *Biblia ilustrată* în 94 de icoane, *Ceaslovul mare*, *Penticostar*, *Triodul*, *Tâlcuirea Evangheliei*, *Psaltirea bogată*, *Octoiul mare*, *Noul Testament*, *Ceaslovul mare*. S-a preocupat și de cărțile de cult destinate ierarhilor, tipărind *Hirotezierul* și *Hirotenierul*, dar și *Rânduiala* ce se face la sfințirea bisericii și *Rânduiala* hirotonirii noului episcop de religie ortodoxă răsăriteană.

Nemuritorul Șaguna era conștient că neamul nostru oprimat de cei de alt neam nu putea progresa decât prin cultură și perseverență. Alături de George Barițiu, Timotei Cipariu, Ioan Pușcariu și alți cărturari, la 9/12 martie 1861, sub conducerea sa, a inițiat o adunare consultativă, în clădirea Institutului teologic - pedagogic din Sibiu, prin care s-a decis întemeierea „Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român” – ASTRA. Primul președinte a fost ales episcopul Andrei Șaguna, vicepreședinte Timotei Cipariu, iar secretar, George Barițiu. Mandatul de președinte i-a fost reînnoit vreme de 6 ani.

Cea mai mare realizare a lui Andrei Șaguna, după o luptă titanică dusă mai bine de 15 ani, a fost separarea ierarhică a celor două biserici, sârbă și română. Noua și vechea mitropolie urmau să aibă două episcopii sufragane: Aradul și Caransebeșul. În anul 1868, un congres național bisericesc a dezbătut proiectul, cu participarea preoților și credincioșilor din cele trei eparhii, pentru a aproba Statutul Organic al Bisericii Române din Transilvania, alcătuit de însuși marele Șaguna. Aceasta s-a condus după Statutul șagunian până după 1925, când s-a înființat Patriarhia Română.

Andrei Șaguna a fost considerat cel mai mare legiuitor și organizator bisericesc din întreaga Ortodoxie. La venirea sa la Sibiu, în 1846, în fruntea Bisericii Ortodoxe a Transilvaniei, aceasta avea aproximativ 400 de școli „poporale”. Printr-o muncă enormă, numărul școlilor s-a dublat, păstrând limba și credința ortodoxă, formând cărturari luminați, țărani gospodari și adevărați creștini, cu dragoste de patrie și neam.

Ziarul „Telegraful român”, înființat de Șaguna în 1853, funcționează până astăzi fără nicio întrerupere. Prietenul lui, renumitul avocat aromân Emanoil Gojdu, întemeiază, la îndemnul său, la Budapesta, Fundația „Emanuil Gojdu”. Acesta, prin testament, își va lăsa întreaga avere Mitropoliei Ortodoxe a Ardealului, acordând peste 5.500 de burse unor elevi, studenți, meseriași ortodocși, între 1870 și 1918. Datorită acestor burse s-a putut forma o întreagă elită intelectuală a Transilvaniei, care a avut rolul determi-

nant în pregătirea Marii Uniri din 1918. Începând cu anul 1857, Șaguna așază unele reguli pentru a strânge fondul necesar zidirii unei catedrale, oferind el însuși suma, consistentă, de 2000 de florini. Construcția s-a ridicat în anii 1902-1906, în vremea mitropolitului Ioan Mețianu.

Spre sfârșitul vieții, mitropolitul Șaguna, simțindu-și puterile scăzute, și-a întocmit testamentul. Întreaga sa avere, de 600 de mii de florini, urma să rămână Arhiepiscopiei Sibiului, prin crearea unei fundații de ordin filantropic, iar alte sume de bani au fost lăsate pentru oamenii care îi slujiseră cu devotament, dar și pentru săraci, orfani, ca și pentru Biserica „Sf. Parascheva” din Rășinari, unde slujise de sute de ori. Într-o zi de sâmbătă, 16/28 iunie 1873, după slujba vecerniei, sufletul său a fost chemat la Hristos, scăpând de toate ostenele și grijile purtate cu atâta demnitate pentru propășirea bisericii sale și a poporului român. Ultimele cuvinte rostite au fost către prietenul și fidelul colaborator, vicarul arhimandrit Nicolae Popea: „Cu mine e gata, Nicolae; ce va vrea Dumnezeu. Toate sânt în rânduală”. Apoi a mai rostit doar: „Fiți pe pace, aveți-vă bine, nu vă sfâdiți!” A dispus să fie îngropat lângă biserica cea mare din Rășinari și să fie prohodit doar de duhovnicul său, ieromonahul Gherman Bogdan, „fără pompă, fără muzică și fără predică”. Un ziar de limbă germană din Sibiu nota: „O înmormântare simplă și minunată, ca toate realizările sale, a fost înmormântarea lui”. În necrolog, episcopul luteran din Sibiu G.D. Teutsch, cu care adesea colaborase în diverse situații, concluzionează: „Prietenii și adversarii marelui bărbat [...] vor fi de aceeași părere că numele lui Șaguna înseamnă o nouă epocă în viața poporului român și a Bisericii Ortodoxe”. Cuvinte de mare apreciere vor fi scrise la scurtă vreme de biografii săi Nicolae Popea, Nicolae Iorga, preoții academicieni Ioan Lupaș și Mircea Păcurariu, istoricul american Keith Hitchins, preotul Gheorghe Tulbure și mulți alții. Numărul lucrărilor despre Andrei Șaguna, membru de onoare al Academiei Române, însumează peste 2000 de titluri.

Canonizarea Sfântului Ierarh Andrei, mitropolitul Transilvaniei, a fost stabilită în ședința de lucru a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din ziua de 21 iulie 2008. La Sfânta Liturghie, peste 500 de preoți i-au adus mulțumiri celui ce în cer îi va pomeni înaintea Sfântului Jertfelnic. Ion Simionescu nota în cartea sa „Oameni aleși”: Andrei Șaguna „a fost darul cel mai de preț” făcut Ardealului de frații noștri aromâni de la poalele Pindului.

La Mărgineni, județul Bacău, în biserica închinată Sfântului Mare Mucenic Gheorghe și Sfântului Proroc Ioan Botezătorul, se află o părticică din moaștele Sfântului Ierarh Andrei Șaguna, oferită de înaltpreasfințitul părinte dr. Laurențiu Streza, eminentul meu profesor de la Institutul Teologic de Grad Universitar din Sibiu, iar din 2005, mitropolitul Ardealului. Ca semn de prețuire și colaborare, în ziua de 26 decembrie 2010, mi-a dăruit „Crucea Șaguniană”, cea mai înaltă distincție a Mitropoliei Ardealului, iar după canonizarea mitropolitului nepereche, ne-a oferit la 14 sept. 2013 un fragment din sfintele moaște, ce se găsește în Sfânta Biserică spre închinare, sub grija părintelui Nicolae Bucovineanu, urmașul nostru la parohie.

Dumitru BONDALICI

N. 17 noiembrie 1939, în comuna Mihai Bravu, județul Giurgiu. *Profesor, critic literar, eseist, publicist, editor*. Ivit în familia Smaranda (casnică) și Milu Isachi (subofițer), a copilărit în comuna Porcești, plasa Siretul de Jos, județul Roman (azi, Moldoveni, județul Neamț), unde tatăl său se mutase după 1940, ocupând un post de contabil. A început studiile la Școala Generală din Porcești (1946-1953) și, după o scurtă pauză în care și-a ajutat părinții la treburile gospodărești, le-a continuat la Școala Medie Nr. 2 din Bacău (1955-1959, actualul Colegiu Național „Vasile Alecsandri”), iar apoi la Școala Postliceală de Topografie, Geodezie, Cartografie din Galați (1959-1961). După efectuarea stagiului militar obligatoriu, a lucrat o perioadă ca tehnician topograf, însă mai vechea „atracție către științele umane l-a acaparat definitiv”, astfel că și-a desăvârșit pregătirea urmând cursurile Facultății de Limba și Literatura Română a Universității București (1969-1973).

Proaspăt licențiat în filologie, cu dublă specializare (limba română – limba spaniolă), a început cariera didactică la Școala Generală Nr. 8 din Bacău, în 1973, predând limba română atât aici, cât și la Școala Generală Nr. 19 (actuala Școală Gimnazială „Al.I. Cuza”), iar până la pensie, la Liceul Teoretic „Lucrețiu Pătrășcanu” (1987-2000; în prezent, Colegiul Național „Gheorghe Vrânceanu”). S-a impus, încă de la început, ca „un excelent profesor, cu preocupări multiple în plan literar și revuistic”, cunoscut atât în cercurile didactice, cât și în mediul cultural, unde a frecventat cenaclurile „Gaudeamus”, „Avangarda XXI”, „Club 13”, „Octavian Voicu”, „George Bacovia”, „Lira 21”, și s-a implicat în viața spirituală a Bacăului ca actant al principalelor manifestări literar-artistice inițiate de Filiala Bacău a Uniunii Scriitorilor ori de redacțiile publicațiilor *Convorbiri didactice*, *Plumb* și *Ateneu*.

Amintindu-și că în studenție a cochetat cu publicistica, debutând în paginile ziarului *Informația Bucureștiului* (1971), a reluat mai vechile preocupări gazetărești și literare, redebutând în pagina

Personalități băcăuane

Petre Isachi

publicitară a revistei *Ateneu* (octombrie 1986), cu articolul „Literatura extrașcolară, din perspectiva examenelor”, și publicând apoi cronici literare, recenzii, comentarii, eseuri, studii, atât în paginile acestuia, cât și în *Agora*, *Astra băcăuană*, *Baaadul literar*, *Bucovina literară*, *Cadran cultural*, *Caiete Silvane*, *Cartea*, *Catedra*, *Citadela*, *Clepsydra*, *Contemporanul*, *Convorbiri literare*, *Fântâna Blanduziei*, *Gaudeamus*, *Meridianul Cultural Românesc*, *Negru pe alb*, *Plumb*, *ProSaeculum*, *Salonul literar*, *Spații culturale*, *Tecuciul literar și artistic*, *Vatra*, *Viața băcăuană*, *Vitraliu*, *Zburătorul* etc. Și dacă până la sfârșitul anului 1989 a încredințat texte cu preponderență rubricii „Consultatii școlare” a revistei *Ateneu*, începând cu septembrie 1990 s-a alăturat proiectului inițiat de profesorul Mihai Semenov, devenind fondator și secretar de redacție al trimestrialului dedicat limbii și literaturii române pentru învățământul preuniversitar *Convorbiri didactice*; apoi, de la 1 iunie 1999, încă un deceniu, redactor-șef adjunct. Experiența căpătată l-a ajutat să pună bazele, la 1 noiembrie 1998, propriei publicații, *13 Plus*, și tot atunci, împreună cu fiica, Adriana Ocolasu, a Editurii Psihelp, în cadrul căroră a promovat numeroase talente și a deschis porțile creatorilor din toate generațiile.

Generos cu ceilalți, a amânat debutul editorial până în 1994, an în care, în tandem cu profesorul Ioan Lazăr, a încredințat tiparului primul volum din „Anotimpurile romanului. Origini, convergențe, poetică și poietică, proteism, interpretări” (Bacău, Editura Plumb), iar în 1997, tot împreună, la aceeași casă editorială, cel de-al doilea, „Anotimpurile romanului. Post-modernismul, paradoxurile interpretării, alternative interpretative”. Acestea au fost urmate de alte și alte cărți ce au stârnit interesul cititorilor și al criticilor, începând cu volumele de eseuri „Vasile Voiculescu, *Ultimele sonete*... sau cum se elimină Complexul Shakespeare” (Bacău, Editura Psihelp, 2001) și „Psalmii arghezieni și problema devenirii creștine” (idem, 2003), continuând cu volumele de critică „Romanul, încotro? Scriitură-experiment. Fals tratat de istorie a romanului” (idem, 2006), „*Zburătorul* – o revistă lovinesciano-optzecistă. Repere istorico-literare” (idem, 2007), cu cele de consemnări „Auto-

portret în oglindă: însemnări inutile” (idem, 2009), „Amanta de proximitate” (Bacău, Editura Corgal Press, 2011), „Despre mine și Dalila” (Râmnicu Sărat, Editura Valman, 2013), „Convorbiri imaginare cu Jorge Luis Borges” (Bacău, Rovimed Publishers, 2015), „La curțile aforistului Vasile Ghica. Glose critice” (București, Editura Andreas Print, 2018; prefată de A.G. Secară + CD), ciclul de „Docuficțiuni critice”, vol. I („Critica criticii. Exerciții de lectură hermeneutică”, Bacău, Editura Rovimed Publishers, 2018), vol. II („Critica poeziei. Exerciții de lectură hermeneutică”; idem, 2018), vol. III („Critica prozei. Exerciții de lectură hermeneutică”; idem, 2018), vol. IV („Miscellanea. Exerciții de lectură hermeneutică”; idem, 2018), cu „Cartea-sfinx și deriva hermetică. Alternative critice” (idem, 2019), „Jocul de-a adevărul: din poezia lui Ștefan Dinescu” (Bacău, Editura Amphion, 2020) și încheind, deocamdată, cu „Conversații în oglindă cu Mircea Eliade: roman polifonic pe care urmează să-l scrie Cititorul”, vol. I (Bacău, Editura Rovimed Publishers, 2021) și vol. II (idem, 2022), „Aut Cioran, aut nihil: digresiuni eseistice aleatorii” (idem, 2023), „Despre dramaturgia lui Viorel Savin” (Iași, Editura Rotipo, 2024), ediția îmbogățită din „Convorbiri imaginare cu Jorge Luis Borges” (Odobesti, Editura Salonul Literar, 2024) și „Splendorile poeziei lui Alexandru Dumitru” (Editura Rovimed Publishers, 2025).

La acestea a adăugat câteva zeci de prefete și postfete la cărți semnate de Viorel Savin, Mihai Vulpe, Eduard Ștraub, Codrin Antonovici, Horea Sibișteanu, Elena Bostan, Lia-Daria Grigoraș, Miriam Cihodariu, Dominic Diamant, Andrei Lucaci, Mara Paraschiv, Roxana Medvețki, Geta Stan-Palade, Ioan-Petru Viziteu, Corneliu Vasile, Ion Timaru, Tinca Tamaș-Pavel, Calistrat Costin, Eleonora Stamate, Dan Sandu, Marin Iancu, Anton Petrovșchi-Bacopiatra, Stanomir Petrovici, Mircea Dinutz, Cecilia Moldovan, Gheorghe-Jan Iscu, Anton Achitei, Alexandru Dumitru, Diana-Briseis Diaconu, Valeriu Coroce, Grigore Smeu, Elena Bostan-Delavicev, Ovidiu Bârsan, Liliana Paisa, Gabriela Anton, Constantin Boca, Adriana Ambrozie, Ioan Botezatu ș.a.; la unele dintre ele este editor, consultant științific sau redactor de carte.

Creația sa critică figurează, de asemenea, în volumele colective „Sub semnul lui Bacovia: antologie pentru «măine și mai mâine»” (Bacău, Editura Art Book, 2015), „«Bulevardul» Nicolae Gheran” (Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2020) și „Pelerin pe Everest – Lucian Strochi – 75” (Roman, Editura Papirus Media, 2025), precum și pe coperta a patra sau în sumarul unor volume ale autorilor despre care a scris de-a lungul anilor. La rândul său a îngrijit și editat volumele „Mihai Eminescu, Poezii. Antume-Ars amandi” (Editura Psihelp, 2000) și „Luceafărul” (idem, 2001; ediție bibliofilă).

O creație complexă, bine receptată de cititori și de criticii literari, care l-au răsplătit cu Premiul pentru publicistică literară al revistei *Cartea* (2002), Premiul „Octavian Voicu” al revistei *Plumb* (2008), Diploma de Favoare a filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor (2009), Premiul „Cartea anului 2018” al Festivalului „Toamna bacoviană a scriitorilor” (2019), Premiul pentru critică literară/eseu al Festivalului Național de Creație Literară „Avangarda XXII” (2019, 2023), Premiul „Opera omnia” al Festivalul Internațional de Creație „Vrancea literară” (2021), Premiul „Opera omnia” al filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor (2022) și Premiul pentru „întreaga activitate de critic literar, eseist și fondator al revistei 13 Plus”, acordat de revista *Ateneu*, în cadrul Festivalului Național „George Bacovia” (Bacău, 2024). Profesor de elită, îndrăgit atât de gimnaștiști și liceeni, cât și de studenții filialei Bacău a Universității Ecologice „Dimitrie Cantemir” din Iași (1993-2000; profesor asociat), a fost onorat cu Certificatul Fondului de Cunoștințe al Guvernului Marii Britanii (1995) și, pe final de carieră, cu Diploma de Excelență a Ministerului Educației și Cercetării, a Inspectoratului Școlar Județean Bacău și a revistei *Convorbiri didactice*, „pentru întreaga activitate didactică desfășurată, pentru cultivarea limbii române și pentru promovarea revistei *Convorbiri didactice*”. Tot pentru multiplele sale calități, a devenit membru al filialei Bacău a Societății de Științe Filologice (1978), Asociației Scriitorilor Profesioniști din România (2001) și al filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor (2012), iar aleșii locali i-au conferit titlul de *Cetățean de Onoare al municipiului Bacău* (2022). Integrat perfect în viața social-culturală a Bacăului, e încă departe de a spune stop prodigioasei sale opere, așa că ne așteptăm și la alte surprize, nu doar literare.

Cornel Simion GALBEN

Doina CERNICA

Pământ al iubirii

Cred că fiecare clipă trebuie trăită ca și cum am mai avea încă vreo sută de ani de viață. Savurată îndelung, absorbită de ochi și de suflet, nu înhățată cu lăcomie sau disperare. Convingerea aceasta, din ce în ce mai puternică, va fi fiind a vârstei? Conștientizarea și asumarea ei deplină aici au vreo legătură cu dramatismul acestui pământ sau este o simplă coincidență? Dacă într-adevăr aș mai avea vreo sută de ani de viață, câte din cărțile pe care mi-aș dori aș putea să le citesc, să le recitesc? În timp ce pe genunchi carnetul de însemnări își foșnește filele albe în bătaia brizei, cele scrise rămânând nemiscate, ca și cum ar fi mai grele, la Larnaca, pe una dintre băncile de pe podul din lemn care prelungeste țărmul în micul golf al vaselor de croazieră ca trupul unui fluture între mătasea albă a aripilor sale, cu ochii întredeschiși în lumina intensă a amiezii, în respirația sonoră a valurilor, când visez, când îmi amintesc, până văd insula de sus odată cu soarele și cu poetul Leonidas Malenis, „Frunză verde-aur / aruncată mării”.

Sunt pe insula venirii pe lume a Afroditei, zeița iubirii, zămislită din mlădița lui Uranus și din spuma mării, conform „Teogoniei” lui Hesiod (în tălmăcirea lui Dumitru T. Burtea): „Spumă-alburie fierbea în jurul cerestii mlădițe. / Mândră fecioară se-ncheagă din spuma dusă de ape. / Ea a plutit mai întâi spre țărmul cel sfânt al Citerei, / Iar de acolo plecat-a spre Ciprul cuprins între ape. [...] Parte avu de putere, fiind de ursită aleasă, / Printre nemuritori și printre vremelnicii oameni. / Astfel i-au fost hărăzite caldul surâs feciorelnic, / Farmecul dulce, viclean, dar plin de ispită-al femeii”. Însă insula trece ferm peste amănuntul Citerei, al Kythirei de azi, asumându-și-o în totalitate, ghidul editat (și tradus în mai multe limbi) de Marmatakis Brothers intitulându-se chiar astfel: „Cipru. Insula Afroditei”. „Cipru al iubirii și visului” îi întărește convingerea și Leonidas Malenis, cu forța dulce a poeziei.

Nu știu când Cipru s-a gravat în memoria mea. S-ar putea să fie înainte de lectura piesei lui Shakespeare, la vârsta mică a neuitatelor seri petrecute cu părinții în întinericul sălii din Vama Bucovinei, în care se proiectau filme o dată, de două ori pe săptămână, urmărind pe ecran încântătoare sau înfricoșătoare povești, repovestite și explicate apoi îmblânzit acasă de mama, între care și „Othello”, cu nobilul maur al Republicii Veneția, în ecranizarea lui Serghei Iutkevici la Mosfilm, în 1955, și în interpretarea marelui actor care a fost Serghei Bondarciuk. Însă glasul care rostește, în traducerea lui Ion Vineanu, „Bun venit la Cipru!” – „Frumos vei fi la Cipru-ntâmpinată, / Iubirea mea, că drag le-am fost nes-

pus; /... / Hai, Desdemona! Bun venit la Cipru!” –, este de mai târziu, are timbrul straniu și familiar totodată al cărții, al personajelor din cărți.

Dar tot așa de posibil este ca Cipru să-mi fi rămas în minte, cum se întâmplă cu împrejurările vieții, iar unora, ca mine, și cu întâmplări din literatură, aparte deci de buchetul de denumiri cu care ne îmbogățeau lecțiile de geografie ale școlii, din prima bucurie trăită în septembrie 1966, după pierderea tatei în vară: cartea pe care mi-am dăruit-o de la librăria din Câmpulung Moldovenesc, orașul evenimentelor esențiale ale vieții mele, „Oevres” de Rimbaud, Editions Baudelaire, 1966 (ce repede ajungeau cărțile de la Paris la Câmpulung!). O carte frumoasă, cu două ilustrații pe hârtie cretată și coperte cartonate. Una dintre ilustrații reproducând tabloul lui Fantin Latour, „Un colț de masă”, cu Verlaine și Rimbaud, *Les Poetes Maudits*, în unghiul ei. Eram în ultima clasă de liceu și o astfel de achiziție reprezentă de fapt o dublă bucurie, celei a cărții lui Rimbaud adăugându-i-se dragostea promoției noastre pentru Labiș. Îi recitam înduioșată pe scena serbărilor noastre liceene „Moartea căprioarei” și aplecată peste „Un colț de masă” îi auzeam evocarea frățească făcută cu glasul tare al condeiiului său, îndemnul adresat cu patosul vârstei: „Să-ți privesc obrazul palid, sub vâltoare de păr rebele [...] încâlcit ștrengar, Arthur”. Din cartea aceea am aflat că, plecat din magia scrisului poeziei chiar mai tânăr decât Labiș și

• Larnaca

despărțit definitiv, dar cred că nu și sentimental, de Verlaine, Rimbaud ajunsesse în Cipru la 24 de ani, șef de echipă într-o carieră de piatră pe litoral, aproape de Larnaca. Oare la câte minute, la câți pași de amiaza mea însorită de aproape un veac și jumătate mai târziu?

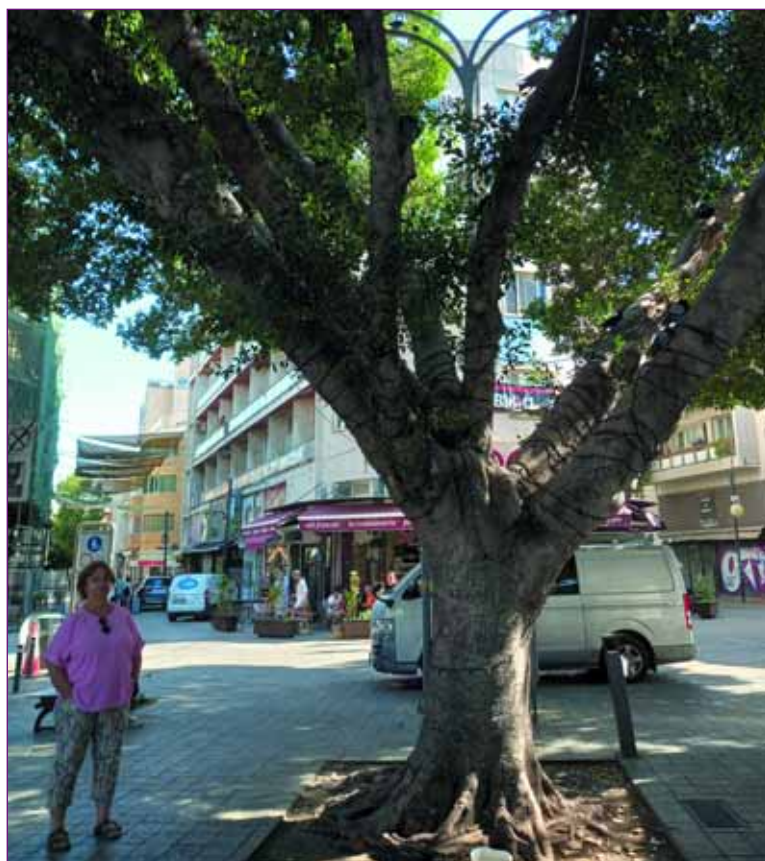
După vechile, dramaticele povești de iubire pe care le cheamă odată cu ei din memorie Othello și Rimbaud, iată-mă descoperind în drum spre Nicosia, stând de vorbă cu ghidul nostru, o alta. Cu Roxana, șefă de promoție la un liceu de Finanțe-Bănci, din București, repartizată la Banca Națională a României. Acolo, cu engleza sa de elevă premiantă, ajutându-și o colegă să i-o înțeleagă pe aceea a turistului cipriot care voia să-și schimbe banii în moneda noastră, și-a întâlnit prima dată destinul. Și Sofocle de asemenea, dar mai mult decât ea conștient de această întâlnire, când i-a trecut pragul locuinței din Rahova, i-a anunțat părinții: „Eu o iau pe Roxana cu mine!”

Roxana era foarte tânără. Nu! Îndată avea de susținut examenul de admitere la Academia de Studii Economice. Nu! Cum să plece departe de ei? Nu! În altă lume... Nu! Dar peste câteva luni, Roxana era mireasă în Cipru. Însă, dornică să ne împărtășească obiceiuri ale insulei, iar noi s-o ascultăm, deoarece avea o căldură a relatării care fermeca și obiceiurile se înrudeau până la un punct cu ale noastre, nu în Nicosia nunții avea să reînvie momentul, ci în Biserica Înălțării Sfintei Cruci din Lefkara, amuțită împreună cu părinții și de eveniment, și de prezența a vreo șapte sute de participanți și a 23 de perechi de nași, tradiția cerând asigurarea lor încă de la cununie pentru botezul unui posibil număr mare de urmași. Și iată-o acum, soție și mamă fericită, mamă, soție și noră iubită. Râde, cu emoția amintirii reînviată de povești și înveselită de întrebarea mea. Nu, nu au decât un singur băiat, acum e plecat la bunicul de la București și într-o călătorie prin țară, doritor să o cunoască, să o descopere cât mai bine, țara mamei lui și deci și a sa. Dar toți nașii de cununie le-au rămas apropiați, prieteni. Apoi Roxana a învățat limba greacă urmând la zi cursurile facultății de specialitate la Universitatea din Nicosia și în casa socrilor, zi de zi, pe cea vorbită curent în insulă – *cipriota*. Cu multe elemente din greaca veche, de neînțeles chiar și pentru destui greci. După care a absolvit și Facultatea de Turism, și iată-o, de 18 ani ghid autorizat al ministerului de resort. Puternic îndrăgostită de Cipru și bună cunoscătoare a istoriei și a realității sale. De ce nu scrie o carte, un ghid? În România, nici la anticariate nu mai sunt de găsit. A scris, scrie articole, semnează corespondențe pentru presa din România. Poate mai târziu.

„Frunză verde-aur / Pământ al lămâiului, al măslinului, / pământ al îmbrățișării și al bucuriei, / pământ al pinului, al chiparoșilor, / pământ cu tineri

eroi, pământ al iubirii”... Glasul faimosului poet cipriot Leonidas Malenis, deopotrivă jurnalist și actor, stins din viață la 85 de ani în decembrie 2022, avea într-un fel să se regăsească în cel tânăr al Roxanei Konstantinou în încântarea, entuziasmul cu care ne arăta fiecare copac, fiecare pom al Ciprului, bineveniți întotdeauna și nu o dată vitali pentru traiul ciprioților. Începând cu măslinii și lămâii și continuând cu roșcovii, smochinii și alți arbori roditori. Și în ciuda atâtor ani petrecuți aici, nesăturându-se să admire și îndemnându-ne să privim, cu sentimentul unicității, în Ciprul unicat al vieții sale de acum, splendoarea unor flori-arbuști crescând aici cu dimensiuni de copac: iasomia, buganvilia, luleaua-turcului, oleandru. Dar nicăieri Ciprul vegetal nefiind o prezență mai puternică, mai de neuitat ca în romanul lui Elif Shafak „Insula copacilor dispăruți”, publicat în anul 2021 și tradus în limba română de Ada Tanasă, pentru Polirom, în 2024. Carte a iubirii tragice și înălțătoare dintre turcoaica Defne și grecul Kostas, carte a iubirilor de neînvinș, dintre Yiorgos și Yusuf, dintre un copac și un om, carte a iubirii mai puternice decât geografii și timp, „Insula copacilor dispăruți” este mai ales povestea Ciprului sfâșiat de lupte interetnice, religioase, de confruntări ale extremismului și de războaie civile, cu rana liniei verzi, care de jumătate de secol desparte Republica Cipru de Republica Turcă a Ciprului de Nord, ca o tăietură în scoarță de copac din care s-a prelins rășină cât să acopere insula și care, „deși a prins crustă pe-afară, înăuntru e încă lichidă și curge ca sângele”. O poveste spusă când la Nicosia, când la Londra, când de oamenii autoarei-scriitoare, când de un smochin, Smochinița, când de o albină, într-o deplină, deși nu o dată tensionată până la țipăt, coexistență a viului și a glasurilor sale. Deopotrivă poveste a dramatismului despărțirilor de pământul natal, al limbii materne, marcă a epocii noastre: „[...] asta ne fac migrațiile și relocările: când îți lași casa și pleci pe țămuri necunoscute, n-ai cum să continui pur și simplu să trăiești; o parte din tine moare pe dinăuntru pentru ca alta să o poată lua de la capăt”. Dar mai presus de toate, poveste a dragostei izbăvitoare.

Pânzele albe se văluresc în bătaia brizei, ca și cum micuțele nave abia s-ar fi întors, ca și cum ar fi gata să plece, în același ritm cu paginile albe de pe genunchii mei, în timp ce savurez gustul de fiere și miere al acestei clipe în Cipru, dinaintea celor încă vreo sută de ani. „Cipru al iubirii și visului, frunză verde-aur aruncată mării”... Mării și tainei timpului care vine.

• În Nicosia (Lefkosia)

Cu anumite locuri se întâmplă neori să ai o experiență paradoxală, pe care de altfel o poți avea și cu anumiți oameni: îți fac o impresie plăcută la prima vedere (vizită/întâlnire), fără să te marcheze „intersecția”. Al doilea contact, survenit întâmplător sau nu, e de impact: după despărțire, simți că limitele sunt ale tale; dacă aveai răbdare și atenție, ai fi știut să privești în profunzime pentru a descoperi splendoarea. A treia întâlnire, mai mult ca sigur, se va desăvârși în... prietenie. Apoi, ți se face dor... Ni se face dor de anumite locuri, care se înscriu pe o hartă sentimentală, fără a fi locurile noastre natale sau în topurile atracțiilor turistice. Mie, de câțiva ani, când vine toamna, mi se face dor de satul Bogdana, din comuna Ștefan cel Mare, județul Bacău. De câțiva ani, în acel sat, în apropierea Mănăstirii Bogdana, se desfășoară Simpozionul „Zone strategice de creație”. Anul acesta, între 25 octombrie și 1 noiembrie, s-a desfășurat a cincea ediție. Delegată de Revista de cultură „Ateneu”, am petrecut aici două zile. În tabără, i-am întâlnit pe artiștii băcăuani – Dragoș Burlacu, Oana Gârbea, Geanina Ivu, Elena Lupașcu, Marius Crăiță-Mândră, Luminița Radu, Bianca Rotaru, Maria Vlad – și pe artistul bucureștean Dan Badea. Cel mai mult îmi place să-i privesc pe pictori lucrând; întotdeauna păstrez o minimă distanță, imperios necesară pentru a nu-i incomoda.

Deși dificil de redat prin

Violeta SAVU

Seninătate, solidaritate și emoții de toamnă

• Dan Badea, Bianca Rotaru, Elena Lupașcu, Geanina Ivu, Luminița Radu, Oana Gârbea, Ghiță Dohotaru (administrator „La Ferma Veche”), Marius Crăiță-Mândră, Dragoș Burlacu

cuvinte, mi-am notat din cele văzute: la Dragoș Burlacu, pe o pânză, într-un square occidental, o femeie în vârstă hrănea, dintr-un buzunar al unui parpalac cenușiu, porumbel, iar pe o pânză neterminată, un cerb își umplea contururile cu cromatica unei frunze roșiatice; pe pânza Geaninei Ivu stăteau aninate în cuier cojoace tradiționale (prin bogăția de culori și contrastele puternice s-a obținut sugestia de greutate a materialului); la Oana Gârbea, dimpotrivă, materialul devine... diafan, iar motivul cravatei conduce la ideea anecdotice rivalității masculin-feminin; Elena Lupașcu desenase amintirea ceremoniei petrecute cu câteva zile înainte în curtea mănăstirii, iar figurativul se completa cu linii abstracte, ce contribuiau la atmosfera de mister; la Dan Badea, abordările sunt psihologice; lucrările sale includ colaje, dar sunt dominate de figurativ: reprezentări de corpuri de adolescenți, surprinși cumva în „ralanti” – un recurs la memorie; la Marius Crăiță-Mândră întâlnim un subiect din psihologia socială: „Maga” se numește pictura sa, cu o cromatică vibrantă și texturi

tactile, dând impresia de tridimensional; Luminița Radu a început chiar aici o nouă etapă, cu lucrări religioase, puternice; am surprins-o lucrând la „Maica Domnului cu pruncul” (un tablou de dimensiuni mari, în cromatici cărămizii) în genunchi, la propriu, ceea ce mi-a relevat starea de smerenie; Bianca Rotaru are și ea abordări spirituale, continuând etapa despre *Graal*, așadar sacralitate și mister; artista a intensificat culorile, aducând laolaltă albastrul senin al cerului cu

violetul și griurile de toamnă, în vreme ce lumina se revarsă din obiectul sfânt; Maria Vlad, atașată de aparatul ei foto, a surprins instantanee de poveste.

Și poveste este tot ce se întâmplă în acest simpozion de creație artistică, desfășurat în colțul unui sat, cu rădăcini vechi și solide, un loc parcă vrăjit, căci e rupt de stridența și rumoarea orașelor. Aici liniștea e profundă, semnalul la telefonul mobil e absent; doar în spațiul de cazare al frumoasei pensiuni rustice „La

Ferma Veche” te poți conecta, prin wi-fi, la realitățile lumii. Cel mai bine a sintetizat artista Luminița Radu, într-o postare pe Facebook, sentimentul trăit aici: „O săptămână cu pace la Bogdana”.

Oare ce ne atrage la acest loc? Fiecare ediție a simpozionului s-a desfășurat în toamnă târzie, când pădurea e îmbrăcată în nuanțe vibrante de galben, roșu și portocaliu (indiferent de tehnica și stilul ales, aceste cromatici le-am observat în lucrările plasticienilor), iar lumina soarelui domol se strecoară printre frunzele tot mai subțiri ale copacilor (în toate compozițiile există revărsări de lumini și supralumini; în unele, și o tainică blândete). Solidaritatea între artiști conferă consistență și dinamism simpozionului. Vor veni austeritatea și frigul iernii, dar par foarte departe, căci focul din vatră deja arde la ceasul serilor răcoroase și, cel puțin la fel de intens, arde focul interior al artiștilor.

* Simpozionul *Zone strategice de creație*, ediția a V-a, este un proiect cofinanțat de Consiliul Județean Bacău, conform Legii nr. 350/2005. Echipa de implementare a proiectului: Geanina Ivu-Vlad (coordonator proiect) și Maria Vlad-Zaharia (asistent proiect). Pe 8 octombrie 2025, la Atelierul de creație Geanina Ivu/Liliana Dumitriu, s-a vernisat expoziția cu lucrări de artă create la această ediție.

3

Liviu FRANGA

Encolpius, Ascyrtos și Giton la han

(O ceată de elevi iese din școala de retorică și dă buzna în galeria cu coloane. Îl înconjoară pe Agamemno și joacă băza cu el. Înnebunit să afle cine tot dă pe la spate cu palmele în el, dascălul ametește deodată și cade fără cunoștință în mijlocul cercului de elevi. Profitând de hărmălaia creată, Encolpius fuge din galerie pe prima stradă alăturată școlii și se tot uită în dreapta și în stânga. Seară. Strada – pustie.)

ENCOLPIUS

Ascyrtos! Dragule, pe unde ești? Al dracului să fiu dacă mai știu care-i hanu' unde-am tras ieri.

(Apare din clar-obscurul străzii o băbuță. Îl mângâie dragăstos pe ceafă, cu mare admirație. De pe Encolpius cad stropi mari de sudoare. Băbuța îi mângâie din nou pletele, apoi, încet, fiecare umăr, dezgolindu-l. Îl face vânt cu palmele, la ceafă. Se tot miră cu ochii mari, măsurându-l din cap până-n picioare, fără să scoată o vorbă.)

Măicuță, știi cumva pe unde naiba stau? Că nu găsesc.

BĂBUȚA (încântată)

lubi-m-ar Venus cea frumoasă! Cum să nu?!

(Îl ia de mână și îl conduce spre fundul străzii. Se oprește în dreptul unei case cu etaj, având atârnată la intrare o lampă care dă o lumină slabă, portocalie. Pipăie perdeaua din dreptul ușii și intră în casă. La parter, dinăuntru se văd, într-o penumbra difuză, roșatică, niște bărbați dezbrăcați umblând pe furis, aplecați de spate, printre femei întinse, sumar îmbrăcate. Fiecare dintre ele se află în dreptul câte unei boxe, cu plăcuțe negre deasupra, purtând câte un nume.)

Aici, draguțule! Aicea stai.

(Encolpius își trage poalele tunicii peste față și o ia la fugă prin mijlocul lăpănarului, spre cealaltă intrare. Acolo mai-mai că se ciocnește de Ascyrtos, care se

Fragment (scenele 3 și 4) din comedia *Encolpius sau sacul cu povești romane*, o transpunere dramatică după romanul *Satyricon* de Titus Petronius Niger (sec. I. p. Chr.). Piesa face parte din *Trilogia antică*, din care a apărut până acum comedia *Măgarul de aur* (Eikon, 2016). Fragmentul de față (scenele 3 și 4) îl continuă pe cel publicat în *Ateneu* (numărul 671-672, iulie-august 2025, p. 11).

oprise în prag, uitându-se nedumerit într-o parte și în alta.)

ENCOLPIUS (gâfâind)

Păi ce faci, măi Ascyrtos?! De ore-n șir te cau! Unde te-ai ascuns?

ASCYRTOS (aproape să cadă, sprinjindu-se de Encolpius.)

Cum rătăceam prin tot orașul și deloc nu mai găseam pe unde naiba noi trăseserăm la han, veni la mine un bărbat simandicos. Și, pe un ton din cale-afară de mioros, mi-a propus să-mi arate drumul. Bun. Eu, atunci, pe loc am acceptat. M-a adus aici pe niște ulicioare cam zbanghii. Ce mi-a propus: la noapte, să-mpartim pătuțul și să ne iubim. Pe bani frumoși, mi-a zis. Că tot își închiriasse o odaie pe mai multe nopți. M-a-mpins în ea. Dar eu m-am smuls, i-am dat în bărbăție una, de s-a cocoșat. Și am tulit-o. Când, uite, ne-ntâlnirăm chiar aici, în prag... Da' Giton ăsta-al nostru pe unde-o fi? Mai știi?

ENCOLPIUS (zărindu-l într-un colț de stradă chiar pe Giton, care căuta și el hanul)

O, zei, zeițe, zeișori! Pe cine văd?! Hei, Giton, fă-te-ncoa'! E-aici cu mine și Ascyrtos!

GITON (de departe)

Ascyrtos?! Ooo! Să nu-l mai văd! Pe ticălos cu mâna mea în ștreang îl pun.

ENCOLPIUS

Păi, ce-a făcut?!

GITON

S-a dat la mine și m-a tăvălit, de am rămas stors ca lămâia și uscat ca un chibrit.

ENCOLPIUS (luându-l de piept pe Ascyrtos)

Așa?! Așaaa! Ce mi-ai făcut?! Ce mi-ai făcut?!

(Sare cu pumnii spre ochii lui Ascyrtos și îl strânge de gât.)

Nenorocitul, ai îndrăznit cumva să te atingi de nufărul curat al nopților pe care numai mie Giton mi le-a dăruit? Praf te fac. Acuma gata, nu-mi mai scapi.

ASCYRTOS (apucându-l și el de gât pe Encolpius)

...tu, tu praf pe mine?! Ce mai stai? Băi, sculă bleagă, tu? Hai, dă-i, că zici că poți. Mai slab ești ca muiera. Vlagă n-ai în tine nici cu limba pri' mprejur să-mi dai.

(Își cară vârtos pumni unul altuia. Giton sare și îi desparte.)

GITON

Oprîți-vă-ți, oprîți-vă-ți. Mai bine sus în odăită să urcăm și un vinuț d-aceia bun să închinăm!

4

(Cei trei, tot îmbrâncindu-se unul pe celălalt, urcă împleticiți într-o cămăruță a hanului, la etaj. Se prăbușesc în jurul unei mese. Giton le pune câte o cupă în față și scoate din dulap o sticlă pe jumătate

goală. Îi servește cu delicatețe și drag.)

ENCOLPIUS

La ora asta, Ascyrtos, nu cred că noi doi putem să mai continuăm așa. Propun deci noi doi să ne luăm bagajele și să ne îndreptăm pe drumuri diferite. Fiecare-n partea lui. Ne punem bețe-n roate... Ne certăm de o mie de ori pe zi... M-am săturat.

ASCYRTOS

Așa facem, da. Îns-am promis că o să mergem, azi, diseară, la cină la nobilul Trimalchio. Noi suntem cărturari aleși. Și chiar dacă – pe una și pe alta –, ei, ne mai și ciondănim, totuși-totuși cuvântul dat îl respectăm! Diseară, cum se-ntu-necă deci, vom merge la nobilul domn...

ENCOLPIUS, GITON (în cor)

Tri-mal-chi-o.

ASCYRTOS

Prea bine. Măine deci eu o să-mi iau calabalăcul, dacă zici, și-o să mă car. Căci mult am fost jignit. Și pe nedrept. Cu totul și cu totul pe nedrept. Dar azi, diseară, hai să mergem amândoi...

GITON

...amân...trei!

ENCOLPIUS, ASCYRTOS, GITON (în cor)

...la Tri-mal-chi-o!

ENCOLPIUS (către Ascyrtos)

Da-da. Tu, cară-te.

ASCYRTOS (întorcându-i spatele)

O locuință nouă și-un alt frate, nou și tandru și draguț-draguț, o să am. De mâine.

GITON

Mai e un pic până se-ntunecă de-a binelea. Haideti prin piață, dragii mei, ca să vedem ce am putea să cumpărăm. Că îmi cam ghiorțăie mațele, zău așa. Și, dacă nu, să șterpelim.

ASCYRTOS

Da' bine zici. Ia dă-mi mantaua din cuier, s-o pun pe mine. E seară și d-acu' e frig.

Orfeu și Euridice

(fragment din romanul în lucru „Orfeu și Euridice“)

Prima poveste de dragoste a talentatei pianiste Madeleine Cantacuzino a început pe când avea 20 de ani, într-o perioadă în care încă își descoperea identitatea și se lăsa purtată de idealurile tinereții, Matei Ghika, fiul celebrului matematician Alexandru Ghika, provenea dintr-o familie de boieri și domnitori valahi, o dinastie care purta în vene istoria unei întregi națiuni, era un bărbat de o frumusețe aparte, cu părul brunet ondulat, ochi verzi pătrunzători și o eleganță naturală, purta mereu ochelari cu rame de aur, care îi dădeau un aer intelectual și un ceas de buzunar rafinat, moștenit de la strămoșii săi, mulți prieteni îi spuneau lui Matei, economist la Banca Națională a României, că seamănă leit cu marele dramaturg Caragiale, cu toate acestea ceea ce o cucerise pe Madeleine nu fusese doar frumusețea sau aerul său nobil, ci felul în care îi vorbea despre lume, despre economia globală și despre subtilitățile vieții pe care doar cei ce studiaseră la Oxford le înțelegeau, povestea lor de dragoste a fost una intensă, plină de romantismul specific acelei perioade, Matei știa să fie galant, un cuceritor desăvârșit, trimițându-i scrisori parfumate și cadouri delicate, cărți rare, parfumi scumpe și buchete de trandafiri roșii, se plimbau adesea prin parcurile elegante ale Bucureștiului sau mergeau la teatre și concerte, serile și le petreceau în sălile aristocratice ale saloanelor literare, părea că nimic nu le putea tulbura fericirea, după trei ani de relație se logodiseră, pregătind încet-încet nunta ce urma să aibă loc la conacul Ghika, în toamna anului 1928, sub privirile aprobatoare ale familiilor, lucrurile au început însă să se schimbe treptat, Matei, care părea un bărbat perfect, și-a dezvăluit o latură a personalității pe care Madeleine nu o cunoscuse, era un jucător de poker înrăit, începutul fusese inofensiv, câteva nopți petrecute în cluburile selecte din București, alături de prietenii din cercurile nobiliare și din lumea politică, dar pe măsură ce timpul trecea jocul de cărți devenea tot mai acaparator, absențele de acasă fiind tot mai frecvente, deși încă îndrăgostită Madeleine începea să resimtă o neliniște adâncă, logodnicul ei dispărea adesea nopți întregi, întorcându-se în zorii zilei, obosit și deseori agitat, îi promitea mereu că va renunța la acest obicei, dar minciunile începeau să erodeze încrederea dintre ei, a refuzat să mai locuiască în aceeași casă cu el și totuși continua să-i scrie scrisori pline de dor și speranță, însă răspunsurile lui deveniseră tot mai scurte, uneori absente, până la urmă au decis să se despartă după cinci ani de relație, Madeleine a fost cea

care a luat inițiativa, conștientă că visurile ei de iubire nu mai aveau loc în viața unui bărbat copleșit de viciul jocurilor de noroc, deși despărțirea a fost dureroasă și amintirea lui Matei îi rămăsese multă vreme vie în suflet, a știut că decizia era cea corectă, el continua să joace poker și să ducă o viață dezordonată, iar Madeleine, cu inima rănită dar încăpățânată să găsească iubirea adevărată și-a făcut ordine în viață, fără să mai privească înapoi, patru ani mai târziu, într-o dimineață rece de martie, liniștea ei avea să fie zguduită de o știre pe care nu și-ar fi dorit niciodată să o citească, în 14 martie 1932 ziarul „Universul” titra cu litere mari pe prima pagină, ACCIDENT MORTAL ÎN APROPIEREA CASEI ARMATEI, TÂNĂRUL ECONOMIST MATEI GHIKA A DECEDAT ÎNTR-UN TRAGIC ACCIDENT, privirea i-a încremenit pe rândurile știrii, inima i se strângea cu o durere intensă, aproape ireală, textul descria în detaliu accidentul, în toiu noapții Matei, aflat la volanul automobilului său de lux, un „Rolls Royce” strălucitor și elegant, pierduse controlul în timp ce circula cu viteză mare pe bulevardul central din apropierea Casei Armatei, mașina intrase frontal într-un tramvai, impactul fusese devastator, zdrobind partea din față a automobilului și pe Matei cu totul, martorii descriau scena cu groază, fumul

gros se ridica de sub caroseria mașinii distruse, sticla farurilor sparte reflecta un peisaj haotic, oamenii de pe stradă priveau neputincioși cum pompierii încercau să scoată trupul lui Matei dintre fiarele contorsionate, din păcate nu mai fusese nimic de făcut, Matei Ghika își pierduse viața pe loc, Madeleine a tresărit citind acele rânduri cu litere îndoliate, gândurile i-au zburat înapoi la serile petrecute împreună, la promisiunile de viitor și la dezamăgirea trăită când drumurile lor s-au despărțit, imaginea fostului iubit cu părul negru cu cărlionți și ochii de smarald strălucitori în spatele ochelarilor cu rame de aur i se înfățișa clar în minte, nu-i venea să creadă că și-a găsit sfârșitul într-un asemenea mod, o ironie crudă a sortii pentru un bărbat ce părea atât de stăpân pe destinul său, îl cunoștea prea bine, știa că plecase probabil după o altă noapte pierdută la jocurile de noroc, cu mintea încețoșată de vinul roșu pe care-l savura întotdeauna cu prea multă patimă, „Rolls Royce-ul” pe care îl conducea, simbolul opulenței și al puterii, devenise acum metafora prăbușirii sale, un bărbat care avusese totul, inteligență, frumusețe, o carieră promițătoare și o familie influentă, ajunsese să-și piardă viața într-un accident absurd, prins între un tramvai și proprii demoni, ceasul său de buzu-

nar, odată un motiv de mândrie fusese găsit spart lângă el, într-o baltă de ulei și sânge, nu era doar o știre tragică pentru Madeleine, ci un punct final la o poveste neterminată, în momentul despărțirii rămăsese cu un gol în suflet, cu întrebări nerezolvate și cu regrete ascunse, în acea dimineață de primăvară mohorâtă toate aceste sentimente reveneau brusc la suprafață, privirea lui blândă și vocea caldă păreau să o urmărească în timp ce citea rândurile necruțătoare ale ziarului, ar fi putut viața lor să fie diferită dacă Matei alegea un alt drum, dacă ea ar fi încercat cu mai multă convingere să-l salveze din capcana în care căzuse?, cuvintele „a decedat pe loc” rezonau ca un ecou sumbru în mintea ei, viața lui Matei Ghika, un bărbat pe care odată îl iubise din toată inima se stinsese brutal, avea în suflet un amestec ciudat de tristețe și vinovăție, resimțea clar desfășurarea inexorabilă a destinului, un fir invizibil ce împletește viețile oamenilor în moduri neștiute, ghidându-le pașii și uneori curmându-le drumurile fără niciun avertisment, Madeleine așează pe coada pianului volumul lui Emil Cioran, „Cartea amăgirilor”, gândurile îi ricoșează în cele mai ascunse unghere ale ființei, există o ordine subtilă în haosul existenței, o simetrie nevăzută care pătrunde atât natura, cât și viața umană, o ordine ce poate fi deslușită în șirul lui Fibonacci, o secvență aparent simplă, în care fiecare număr se naște din suma celor de dinainte și care la o privire mai adâncă reflectă misterul ce guvernează întreaga realitate, aceeași ordine se regăsește în muzică, unde fiecare notă e urmată de alta, legată într-o progresie inevitabilă, urmând un traseu prestabilit în care logica și frumusețea coexistă, asemenea șirului lui Fibonacci muzica creează un spațiu în care ordinea și misterul se întâlnesc, însă această armonie matematică, de o frumusețe copleșitoare, poartă în sine și presimțirea sfârșitului, moartea nu este decât nota finală dintr-o simfonie, poate din înțelegerea faptului că totul se îndreaptă inevitabil spre soluție se ascunde adevărata esență a muzicii și a vieții, există o taină în felul în care melodia și moartea se împletesc, muzica în toată efemeritatea ei e o perpetuă reamintire a morții, fiecare notă pe care o auzi e un sunet care deja s-a stins, în timp ce cântă îți simți propriul timp scurgându-se în

neant, sunetul devine un ecou al finitudinii noastre, totul începe dintr-un punct de liniște, crește, vibrează și inevitabil se stinge, moartea în cele din urmă nu e doar un sfârșit, e o repetiție infinită a unei structuri divine, o etapă necesară în progresia naturală a lucrurilor, precum în șirul lui Fibonacci, fiecare pas ne duce mai aproape de ea, în același timp ne leagă de tot ce e viu și fremătător, în fața morții muzica devine o încercare disperată dar sublimă de a opri timpul, de a da sens momentelor ce se scurg, de a crea un sâmbure atemporal în inima efemerului, poate că în această tensiune dintre muzică și moarte regăsim sensul ultim al existenței, iată de ce trebuie să cântăm în fața inevitabilului, să îmbrățișăm finitudinea cu un acord final de frumusețe pură, în cuvintele unui poet român aproape necunoscut, Constantin Severin, *moartea e un motiv de a cânta*, Madeleine se cufundase într-o abstenență emoțională după dispariția lui Matei Ghika, evitând cu grijă orice întâlnire cu un alt bărbat, dar nu era ușor, frumusețea ei de ciută sfioasă dublată de talentul pianistic și gingașia cu care se purta în societate o transformau într-o pradă pentru admiratori, privirile lor o urmăreau pretutindeni, numărul celor ce încercau să-i câștige inima părea să crească cu fiecare zi, totuși Madeleine nu căuta atenția, dimpotrivă, părea să se retragă tot mai adânc în sine, refuzând cu blândețe toate invitațiile la cine, baluri sau plimbări, la fiecare concert îi erau expediate din public bilețele de amor, flori exotice îi împodobeau locuința, însă ea rămânea neclintită, evita orice apropiere sentimentală, temându-se că o nouă poveste de iubire ar putea să redeschidă răni vechi, rămase încă nevindecate, într-o seară de toamnă, în timp ce se întorcea acasă după un recital, a observat o umbră familiară urmărindu-i pașii pe străduțele luminate difuz din București, era Grigore Radu, un tânăr avocat ce încerca de multă vreme, fără succes, să-i atragă atenția, deși întâlnirile lor erau întotdeauna accidentale părea că prezența sa nu era nicio dată întâmplătoare, Grigore nu se mulțumea doar să o admire de la distanță, îi trimitea scrisori emoționante, în care se adresa mai degrabă sufletului decât frumuseții exterioare, scriind despre idealuri, artă și poezie începea să-i atingă coarda sensibilă,

• Valeriu Jabinschi – *Etern în lumină*

dar Madeleine încă ezita, povestea lor prinde contur într-o seară, la sfârșitul unui concert de gală în onoarea lui George Enescu, cu *Simfonia a III-a* a marelui compozitor în prim-plan, scrisă în anii tulburi ce au urmat Primului Război Mondial, o capodoperă de o frumusețe enigmatică și o complexitate tehnică ce-și trage seva din profunzimea sufletului uman și istoria zbuciumată a epocii, în ea Enescu își dezvăluie nu doar măiestria tehnică, ci și sensibilitatea unui artist martor al suferinței colective, al reconstrucției morale și al speranței fragile, concertul de gală dedicat lui Enescu scotea în evidență această simfonie nu doar ca pe o realizare a unui compozitor genial, ci o sinteză a unui spirit afectat de trauma războiului și de căutarea unui nou început, prima parte captează o energie densă, un vârtej de sunete și armonii tensionate, reflectând zbuciumul și haosul anilor de conflict, orchestrația masivă plină de nuanțe subtile și tonalități îndrăznețe creează un peisaj sonor ce amintește de luptele interioare și exterioare ale omului în fața unui destin incert, pe măsură ce simfonia avansează liniile melodice încep să se relaxeze, integrând până și tăcerea, apoi apare un sentiment de reconstrucție și redescoperire, compozitorul infuzează această secțiune cu motive lirice și acorduri ce par să respire aerul curat al unei lumi ce încearcă să se vindece, însă liniștea nu este completă, fiecare temă lirică poartă un subtext al durerii, o amintire a ceea ce a fost pierdut, în ciuda acestui substrat tragic lucrarea își continuă evoluția spre un final de o frumusețe sublimă, iar în ultima parte Enescu își concentrează geniul creativ într-un moment de *catharsis*, texturile orchestrale se îmbină într-o armonie radiantă iar corurile adaugă o dimensiune spirituală aproape sacră, maestrul român ne invită să contemplăm posibilitatea unei renașteri, atât a individului cât și a umanității, Madeleine gândea că *Simfonia a III-a* nu e doar o

bucată muzicală, ci un testament al rezistenței spiritului uman, o mărturie a complexităților emoționale pe care războiul și distrugerea le aduc cu ele, în acest context tragic Enescu reușind să creeze o punte între experiența personală a suferinței și o expresie artistică universală, în care fiecare ascultător poate găsi propriile răspunsuri la marile întrebări ale vieții, prin interpretarea de ținută a *Simfoniei a III-a* concertul de gală a reușit să transmită spectatorilor nu doar virtuozitatea muzicală a lui Enescu ci și un mesaj adânc, aproape filosofic, despre fragilitatea și puterea umană în fața istoriei, după ce au mai discutat despre pericolele ascunse din cercurile mondene ale Bucureștiului, Grigore, într-o tăcere apăsătoare îi spune noii prietene să-și aleagă cu grijă piesele pe care le cântă, deoarece unele au o putere malefică, îi vorbi apoi despre fratele său, tot pianist, *Mihai*, își începu el mărturisirea, *a fost unul dintre cei mai promițători pianiști din generația lui, avea o tehnică impecabilă, o sensibilitate rară și o pasiune de nestăvilit pentru muzică, însă a descoperit „Sonata no. 9 Op. 68” de Alexander Scriabin și a devenit obsedat, o cânta zi și noapte, refuza orice alt repertoriu, la început am crezut că e doar captivat de măiestria și complexitatea compoziției, dar pe măsură ce timpul trecea, el părea să se transforme, parcă sonata îl posedase*, Grigore se opri iar liniștea din încăpere deveni aproape palpabilă, intrigată Madeleine își aminti vag de încercările ei de a aborda aceeași sonată, *am dorit și eu să o interpretez, este enigmatică, plină de tensiuni nerezolvate și de o energie întunecată, în timp ce lucram la anumite pasaje aveam senzația că ceva din interiorul meu se frânge, parcă forțele ce se aflau dincolo de înțelegerea mea erau eliberate, la un moment dat chiar am simțit că mi se întoarce stomacul pe dos, o stare pe care nu o pot descrie decât ca pe o răvășire a tot ceea ce eram*, Grigore

păru surprins de revelația ei, dar continuă grav, *Mihai nu a renunțat, în fiecare zi cânta acea sonată și orice oră petrecută la pian părea să-l consume și mai mult, a început să fie distant, „paraliziile” mentale erau tot mai frecvente, muzica îl izola de restul lumii, un an mai târziu i-au descoperit leucemia, medicii nu au găsit nicio explicație clară pentru boală dar familia noastră, mai ales mama, a început să creadă că există o legătură între sonată și declinul lui Mihai, în acea compoziție există o neliniște, un rău subtil care te consumă*, lui Madeleine îi trecu un fior rece pe șira spinării, avusese și ea senzația stranie că sonata lui Scriabin o posedă, dar renunțase înainte ca lucrurile să devină prea apăsătoare, *unii spun*, adăugă Grigore, *că această sonată este compusă de Diavol, Scriabin însuși avea viziuni mistice, credea în legătura muzicii cu forțele cosmice iar „Sonata a 9-a” a fost compusă într-o perioadă în care părea că-și pierduse complet mințile, până și el o numea „Sonata Neagră”, nu a explicat niciodată de ce, dar câțiva critici și muzicieni au sugerat că întreaga compoziție ar fi un pact ascuns, o invocare a forțelor întunecate*, Madeleine murmură, *Diavol, greu de crezut dar senzația pe care o ai cântând sonata este aproape imposibil de descris, ți se pare că fiecare notă te trage în abis*, Grigore scruta adânc în ochii ei, *Mihai a cântat-o până în ultima clipă, a refuzat să o lase deoparte deși sănătatea lui se degrada rapid, era convins că sonata îi oferă ceva, că prin ea putea atinge o formă superioară de cunoaștere sau pur și simplu devenise prizonierul ei*, Madeleine nu răspunde imediat, se apropie de pian și deschise capacul, mângâind claviatura, în minte îi reveni cu claritate momentul în care cântase „Sonata a 9-a”, spațiul din jurul ei părea să se întunece, sunetele pianului deveneau un ecou într-un vast hău, *eu am refuzat să o includ în repertoriu, deși cei de la Filarmonica din Berlin mi-au cerut acest lucru*, spuse ea încet, *le-am spus că nu vreau să cânt ceva care mă face să am senzația că aș merge pe marginea unei prăpăstii*, Grigore își apropie scaunul de ea, *Mihai nu a mai cântat nimic altceva și a murit, parcă acea bucată muzicală nefastă ar fi fost compusă pentru sufletul lui, mai mult, cu câteva ore înainte de a muri ne-a rugat să-i punem partitura sonatei în sicriu*, un fior săgetă trupul lui Madeleine, în acel moment decizia ei deveni clară, trebuia să înțeleagă cândva misterul sonatei, să pătrundă în adâncurile întunecate ale compoziției, dar oare va reuși să iasă la suprafață întreagă?

Marian Sorin RĂDULESCU

Moartea domnului Lăzărescu. Sub semnul învierii

S-au împlinit 20 de ani de când *Moartea domnului Lăzărescu* a primit Premiul „Un Certain Regard” la Cannes, urmat de alte 30 de premii și nominalizări naționale și internaționale. Nu l-am înțeles atunci (fără să mă contrarieze neapărat), deși cel dintâi film românesc pe care l-am descoperit (la premiera sa din 1980) fusese *O lacrimă de fată* (primul lungmetraj independent al directorului de imagine de până atunci, Iosif Demian) și mai văzusem și alte câte-va în același registru: *Ilustre cu flori de câmp*, *Casa dintre câmpuri*, *Proba de microfon*, *Stop-cadru la masă*, *Duios Anastasia trecea*. Recunosc: nu am fost pregătit să-l (stră)văd atunci, în 2005. Așa cum nu am fost pregătit să primesc din toată inima filmele lui Lucian Pintilie. Și Puiu, și Pintilie mi se păreau, atunci, teribiliști. Credeam că exagerează, că vor numai să șocheze, să iasă în față cu orice preț, aducând pe ecran doar mizeria care se vede, care e numaidecât evidentă. Cele petrecute între timp mi-au arătat că greșeam. Că există, în filmele lor, o imensă compasiune și înțelegere pentru ființa zisă om, pentru „mizerabili”, iar nu o agendă ideologică generatoare de bătălii și demitizări, de rescriere a istoriei și mistificare. Aș spune chiar că discursul lor, din ceea ce oferă cinematografia românească, îmi pare cel mai articulat și mai ancorat în ceea ce – până la vremurile noastre ultra-relativiste – se chema rațiune, dreaptă cugetare și luare aminte la cele cu adevărat de folos pentru suflet, iar nu ucigătoare de suflet. În pofida aspectului lor adesea „scandalos” și a controverselor pe care mereu le-au stârnit.

Ferice de cei care l-au înțeles și l-au iubit de la început pe Cristi Puiu, de cei care nu s-au scandalizat apoi de ceea ce avea să afirme public – spre disconfortul celor deprinși să audă (și chiar să creadă) numai propagandă pe stil nou. Pentru că mai important decât tsunamiul produs în cinema românesc (și nu numai) de acest film (dar și de precedentul, *Marfa și banii*), mai presus chiar de toate celelalte filme pe care le-a făcut până acum (*Un cartuș de Kent și un pachet de cafea*, *Aurora*, *Keyserling*, *Sieranavada*, *Malmkrog*, *MMXX*), mi se pare altceva: ceea ce Cristi Puiu a găsit să spună, angro și la bucată, mai cu seamă în afara discuțiilor despre cum trebuie sau cum nu trebuie să arate un film. Atunci când – în ultimii cinci ani – a vorbit, de exemplu, despre libertate și amenințările la adresa ei, despre responsabilitate și amenințarea unui nou ev totalitar (de tip Huxley, subtil, iar nu de tip Orwell, pe față), mereu în răspăr cu „istoria oficială”, cu normele de „corectitudine” impuse și – datorită oportunismului și lipsei de curaj ale multor „apărători ai democrației” – autoimpuse. Greu de primit un asemenea „discurs vizionar” într-o lume „post-adevărat”, la fel cum greu de suportat a fost și mesajul realizatorului de televiziune Howard Beale (Peter Finch) din *Network/Rețeaua*, filmul-avertisment în regia lui Sydney Lumet, apărut în 1976, care nu oferea destindere, ci căuta să trezească din amorțire o lume devenită o „afacere”, în care „nu mai există națiuni, popoare, ruși, arabi, lumea a treia, occident”, ci doar „un sistem holistic absolut, o vastă, întretesută și multinațională dominație a dolarului”.

Moartea domnului Lăzărescu, *Aurora*, *Sieranavada* și *Malmkrog*, dincolo de etichetele reducionistas și tendențioase cu care diverși comentatori, cronicari, influențieri etc. le vor fi asociat, sunt variațiuni pe tema învierii. Domnul Lăzărescu (Ion Fiscuteanu) poartă numele celui despre care – din referatul evanghelic – aflăm că a fost înviat de Fiul Omului. A ajuns pe patul de operație (unde înțelegem că-și va da duhul) într-o zi de duminică – ziua Învierii. Viorel (Cristi Puiu), din *Aurora*, se predă poliției și abia atunci „înviază” și – asemenea lui Rodion Romanovici Rasolnikov – începe o nouă viață, mărturisindu-și fărădelegea. În *Sieranavada*, Sebi (Marin Grigore) îmbracă după datină un costum în care „înoată” la parastasul unchiului său. Apoi este așezat în capul mesei, lângă mătușa Nușa (Dana Dogaru), care ține rânduială pentru sufletul soțului ei defunct. Ceilalți membri ai familiei îi spun lui Sebi: „Bună ziua, bine-ai venit!”, iar el le răspunde: „Bună ziua, bine v-am găsit!” Semnele învierii le aflăm și în slujba de pomenire oficiată de preot, apoi în relatarea acestuia despre taximetristul „cu ochi mari și triști” care – cu trimitere indirectă la Dostoievski și a sa legendă a Marelui Inchizitor – se întreabă dacă Hristos nu cumva a venit a doua oară, dar oamenii (la fel ca prima oară) nu l-au recunoscut. În *Malmkrog*, mai ales în episodul V („Nikolai”), este adusă în discuție chestiunea morții: dacă omul e muritor și dacă după om rămân doar praful și pulberea, la ce bun să fii egoist ori, dimpotrivă, generos? Dacă sfârșitul e aici, la ce bun să fii moral? Prin urmare, lucrătorii viei – din pilda evanghelică citită și amplu comentată de Nikolai (Frédéric Schulz-Richard) – care l-au ucis pe fiul stăpânului acesteia nu au nicio vină. Filmele lui Cristi Puiu, dificile și extrem de provocatoare (atunci când aștepti doar acel gen de entertainment facil, acțiune cu deznodământ fericit și multă aventură), sunt un comentariu implicit la ceea ce înțelegem prin veșnicie, iertare, libertate morală, conștiință.

Marius MANTA: – O discuție-felger... Felicitări, Ovidiu, pentru întreaga activitate pe care o desfășori! Anul acesta s-a dovedit a fi unul de succes: ai împlinit câteva proiecte începute cu mai mult timp în urmă, au început altele noi. Vom vorbi despre cele mai importante. Să o luăm în ordine inversă. Încă o dată, felicitări pentru premiul primit din partea UAPR; e o recunoaștere de la cel mai înalt nivel cultural pentru seriozitatea demersurilor tale.

Ovidiu UNGUREANU: – Mulțumesc! Să fii laureat al premiilor UAPR, adică să fii recunoscut de ai tăi, de membrii Uniunii Artiștilor Plastici din România, adică de breasla ta, să ai un asemenea calificativ în fond, sigur că e mai mult decât onorabil. M-a bucurat mult, cred că fiecare ne-am dori o asemenea recunoaștere. Știi cum e: visezi la un astfel de premiu, ți-l dorești, însă drumul până la el e cu adevărat lung. E mare lucru să figurezi pe masa Consiliului director doar ca propunere, să fii nominalizat; cu atât mai mult sunt bucuros că premiul mi s-a decernat, că am fost prezent la Gala UAPR. Uite, îmi îngădui să folosesc termenii mei marinarști: am fost și pe val, am avut un vânt bun. Valul pleacă de undeva și se formează pentru a avea un moment de maximă frumusețe. Nu ajunge pentru o asemenea recunoaștere să faci o expoziție sau două; am împlinit niște proiecte și am fost propulsat de tot felul de aprecieri notabile. Mulțumesc încă o dată Consiliului director și colegilor mei, tuturor celor care au făcut din mine ceea ce sunt azi.

– Sar de la una la alta. Cum ziceam, am putea vorbi despre multe altele, însă te port cu vrerea ta tocmai la începutul anului, unde s-a întâmplat o minune la Galeria Romană din București.

Ovidiu Ungureanu:

„Intenționez să îmbogățim semnificativ la Centrul de Cultură George Apostu patrimoniul”

– Da, e vorba de expoziția de fotografie și film de autor, un proiect unic ce documentează procesul creativ al artistului Ion Grigorescu, prin mijloace foto-video „La locul faptei, cu Ion Grigorescu și Ovidiu Ungureanu”, avându-l invitat la eveniment pe criticul de artă Erwin Kessler. Este o privire poate indiscretă asupra momentului de creație, o incursiune în spațiul în care artistul se consumă pe sine în actul artistic. Cu Ion Grigorescu am avut bucuria să mă întâlnesc în 2016 și au urmat nouă ani de întâlniri *in situ*. Nu a fost încă de la început gândită sub forma unui proiect amplu, însă, cu timpul, toate drumurile au condus către o finalitate de tip performance, ceva cu adevărat inedit pentru spațiul nostru. Am avut roluri diferite: Ion Grigorescu – actant; eu, fotograf. Însă în lumea lui Ion Grigorescu nu poate intra oricine; eu am fost norocos să fiu ales. Și totuși odată ce te lasă în preajma lui, totul începe să prindă sens. Consider că la rândul lui a apreciat pe de-a-ntregul ceea ce făceam împreună. Am să-i mulțumesc cât trăiesc pentru oportunitatea de a-i fi fost alături; a fost o experiență completă. Evident că expoziția s-a bucurat de apreciere; am primit cuvinte care mi-au umplut sufletul.

– Oriunde ne-ar duce discuția, nu am dreptul să las la o parte o poveste pe care ai transformat-o

în realitate. Mă refer la „Fructul soarelui”, lucrarea lui George Apostu. În câteva cuvinte, cum ai reușit să o aduci acasă și dacă îți mai este ațintită privirea și asupra altor lucrări marca Apostu.

– Și aici s-au așezat în acord câteva aspecte. Mi-aduc aminte că cineva mi-a sugerat cu ceva timp în urmă că ar trebui să fac ceva concret pentru memoria lui George Apostu chiar la el acasă, la Centrul de Cultură „George Apostu”. Odată intrat pe porțile Centrului, să ai acest sentiment că vii acasă la el. Peste ceva timp, am auzit de „Fructul soarelui”, de starea sa deplorabilă în care se afla. De fapt, era căzut, oarecum abandonat. A început aventura: m-am dus către malul mării, acolo unde mă simt întotdeauna foarte bine și se pare că norocul îmi surâde mereu – reușesc să ajung la țarm. Pentru

mine e foarte important să ajung la țarm și de pe mare, și de pe uscat. Așadar, am mers la Costinești să văd la fața locului în ce condiții se află și de cine aparține exact. Inițial, cu sinceritate recunosc, mi-am zis că lucrurile sunt simple: e o operă căzută, care se poate încălca și pe care o pot aduce la Bacău fără prea multe peripecii. Dar lucrurile au evoluat cu totul altfel. În fapt, am ajuns la Consiliul Județean Constanța, unde am înțeles că nu prea ținea de ei. Nu veneam ca un simplu fotograf, ca un îndrăgostit de artă, ci eram un manager cu motivațiile la el și toate intențiile corecte; în plus, aveam avizul Ministerului Culturii, prin cabinetul doamnei Diana Ștefana Baciuna. Aveam să fiu trimis către Primăria Costinești, acolo unde, iarăși, nu am reușit mare lucru. Evident, știau de „Fructul soarelui”, dar mi-au precizat că nu le aparține. Pare puțin credibil, însă deodată a apărut în poveste numele unui arhitect tânăr cu inițiativă, Andrei Piciu, care de vreun an de zile a început să se ocupe de asemenea situri, cu lucrările aferente pe care vrea să le reabiliteze prin Asociația Salvarte. Am obținut numărul de telefon, l-am sunat de parcă ne-am fi știut de-o viață și mi-a explicat că ar fi intenționat să mute lucrarea din acel spațiu, însă să-i facă o replică pe care s-o plaseze în locul originalului cu niște artiști din zonă. În sfârșit,

am aflat până la urmă că se află în proprietatea BTT-ului (Biroul de Turism pentru Tineret); „Fructul soarelui” era așadar al lor. Am ajuns la doamna Elena Motoc, managerul Hotelului „Forum”. Domnia-sa făcea parte și din Consiliul director al BTT București. Era în plin sezon, numai grija mea nu o avea, însă i-am smuls niște promisiuni importante. Pe repede înainte, au urmat câteva ședințe și adunări AGA, unde m-am prezentat și mi-am motivat demersul. Trebuia să ajung cu „Fructul soarelui” acasă, la sărbătorirea celor 35 de ani ai Centrului. Și... da, am ajuns la propriu, fix cu o zi înainte, cu opera și documentele. La vremea aceea mai trebuia o ultimă ședință AGA extraordinară, care trebuia să găsească o formulă juridică să ni-l dea, să-l cedeze, să ni-l „doneze” cu titlu gratuit. Între timp, s-a întâmplat și asta, așa încât „Fructul soarelui” e realmente acasă cu acte, în curte la „Apostu”. Firește, urmează procesul de restaurare și amplasare. Mulțumesc tuturor celor implicați și sunt mulți, dar în mod special BTT București, prin directorul general Adrian Iacob și Ciobanu Ionel, președintele C.A.

– Mulțumesc, Ovidiu Ungureanu, pentru disponibilitate. Îți urez să îndeplinești și alte proiecte asemănătoare!

– Uite, sub semnul ineditului, îți voi mărturisi că intenționez să îmbogățim semnificativ la Centrul de Cultură „George Apostu” patrimoniul. S-ar părea că a noastră grădină cu sculpturi se va îmbogăți. În plus, să mai aibă circa opt opere din piatră făcute de George Apostu, lucrări din seria „Tată și fiu”. Mi-aș dori să avem o zonă George Apostu la Centru.

A consemnat
Marius MANTA

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Anul XXXVI, nr. 9, 2025

În acest număr au fost anunțați câștigătorii Premiilor „Apostrof” pe 2025. Printre laureați se numără: Premiul „I. Negoitescu”, acordat criticului Răzvan Voncu, Premiul „Radu Stanca”, obținut de Flavius Lucăcel, și Premiul „Nicolae Balotă”, înmănat lui Alex Moldovan.

Structurat în jurul unor rubrici consacrate, amintim: „Puncte de reper” deschide revista cu un articol despre „Eminescu, o nouă ediție-eveniment”, semnat de Ioan Cristescu, subliniind importanța reeditării și revalorificării operei eminesciene; „Poezia” este reprezentată de nume sonore precum Adrian Popescu și Veronica Pavel-Lerner, alături de voci tinere ca Alexandra Mureșan. „Dosar”-ul numărului aduce în prim plan o analiză psihologică și literară a femeii, intitulată sugestiv „Curtezana, amazoana și sfânta”, semnată chiar de redactorul-șef, Ion Vartic. Proză și eseu: contribuții de forță, cu texte de la Ruxandra Cesereanu și Savu Popa, iar „Reflecții”-le îi aparțin lui Ion Mureșan.

Anul XXXVI, nr. 10, 2025

În contextul împlinirii a 150 de ani de la nașterea Reginei Maria, Anca Hațiegan semnează articolul „Maria și Marioara sau Regina și actrița”. Textul explorează legătura de admirație reciprocă dintre Regină

și marea actriță Marioara Voiculescu. Un moment central al relației lor este rolul Salome, din piesa omonimă a lui Oscar Wilde (premiera din 1911), în care Marioara Voiculescu și-a atins consacrarea definitivă. Articolul dezvoltă faptul că, la acea vreme, costumele actriței pentru dansul celor șapte văluri, descris ca fiind „aproape goală”, a fost realizat după un desen al Principesei Maria înseși. Aceasta chiar a insistat pe lângă regizorul Alexandru Davila ca Marioara să joace „cu pânțelele gol”, fără maillot, o îndrăzneală considerată șocantă pentru epocă.

Dosarul aniversar îi este dedicat lui Livius Ciocârlie, la 90 de ani. Ion Vartic introduce un fragment dintr-o convorbire a scriitorului cu Mircea Bentea, în care Livius Ciocârlie disecă tema „inconștientului nostru imperial” sau „unei interioare țări evanescente”. Romancierul afirmă că se consideră „un om din imperiu”, dintr-unul mai degrabă iluzoriu, hrănit cu elemente de ambianță și cu nevoia unei epoci de aur. Ciocârlie se regăsește în spiritul vienez de la sfârșitul imperiului, caracterizat printr-o „mentalitate crepusculară, scepticism, nevroză și o curioasă atracție/respingere exercitată de vid”. De asemenea, el analizează notiunea evazivă de Europă Centrală, susținând că

starea de marginalitate a caracterizat întregul Imperiu Austro-Ungar, care era format, de fapt, dintr-o sumă de margini.

„In memoriam” și „Repere culturale”: Eugen Pavel și Sala Héritage.

Revista aduce un omagiu lingvistului, filologului și istoricului literar Eugen Pavel (1946–2025), care a fost cercetător la Institutul de Lingvistică „Sextil Pușcariu” și director al acestuia între 2011 și 2023. Tot din sfera culturală clujeană, articolul „Oda bucuriei” prezintă mutarea Academiei Naționale de Muzică „Gheorghe Dima” într-un nou campus universitar, un proiect emblematic de 27000 m². Noul sediu găzduiește o modernă sală de concerte, numită „Héritage”, cu 1000 de locuri și o acustică de standarde internaționale. Sala este dotată cu tehnologie unică la nivel mondial. Concertul inaugural a fost susținut de Orchestra Filarmonicii de Stat „Transilvania”, sub bagheta lui Cristian Mandeal, cu Simfonia a IX-a de Beethoven.

Secțiunea „Café Apostrof” prezintă două apariții editoriale notabile: Ion Stratan, *Opera poetică*, vol. 3 (Băbana, Ed. Rocart, 2025). Volumul este evidențiat pentru seria „Cimitirul de mașini”, poeme considerate antologice, care se remarcă prin lirism pur, gravitate și histri-onism, punând în balanță modernitatea și

revelațiile postmodernității. Cealaltă apariție editorială semnalată este o traducere din limba maghiară realizată de George Volceanov – cartea *Nu sunt aici*, de Karácsonyi Zsolt, apărută în 2025, la Editura Cartea Românească, București.

În ce privește cronicile literare, o amintim pe cea semnată de Roxana Croitoru, dedicată celei mai recente cărți semnate de Carmen Mihalache, „Gustul teatrului”, publicată de Editura Junimea. Dacă cineva nu posedă pasiune pentru teatru, aceasta îi va fi insuflată de Carmen Mihalache. Are perfectă dreptate Roxana Croitoru: „O viață și o carieră trăită frumos pentru frumos”.

Numărul include și o cronică literară despre recentul jurnal al lui Mircea Cărtărescu (2018-2024). Nu mai puțin interesant este „Dosar”-ul „Sebastian după Sebastian”. Bedros Horasangian scrie Actul III al piesei lui Mihail Sebastian, „Insula”, rămasă neterminată (doar două acte, dintre cele trei proiectate). Printre alte contribuții, despre postura auctorială a lui Ioan Groșan și o analiză a operei lui Dumitru Radu Popescu. Și, nu în ultimul rând, merită menționată rubrica Oanei Goia, „Vestiar”, unde apar consemnările critice ale proaspetelor apariții editoriale.

Sunt doar câteva consemnări dintr-o revistă care trezește interesul prin fiecare titlu publicat.

Dan PERȘA

Tocmai ce am aflat că în următorii 3-4 ani, din pricina A.I., „98 la sută dintre scriitori și autori vor dispărea“. Mă consider un autor norocos; nu mai am mult de trăit și nu voi vedea cum o să dispar din rândul lumii. E chiar un noroc chior! Asta dacă mă gândesc la sfârșit. Dacă mă gândesc la începuturi, îmi dau seama că stelele s-au așezat în așa fel încât calea mea prin literatură a fost marcată de momente faste. Încă de la începuturile vieții mele conștiente, literatura bună a fost prezentă, adusă de persoane cu totul speciale. Când aveam doar patru ani, locuiam cu chirie la mansarda casei familiei Căpitanu, pe Strada Păcii, am auzit pentru prima dată, povestită de un domn foarte în vârstă, mirosea puternic a tutun, avea părul alb și o barbă asjiderea, se numea Basarab, făcea parte din familia proprietarilor casei, am ascultat istoria Războiului Troian. Am fost atât de impresionat, încât am refuzat un dar din partea unor prieteni ai familiei mele – un cal de lemn, pe care te puteai legăna. Mai târziu, peste vreo trei ani, după ce ne-am mutat în cea mai misterioasă clădire din Bacău, aparținuse avocatului Anania, era prima clădire din beton armat construită în România prin 1903, am cunoscut fantezia deplină. Clădirea există și astăzi, lângă Liceul *Ferdinand*, fost *George Bacovia*, fost Școala Medie Mixtă, fost Liceul de Băieți, fost *Ferdinand*, pe strada acum Bacovia, dar care fusese Calea Moinești, mai înainte Filimon Sârbu, fostă Carmen Sylva. În acea fantezistă clădire, cu turnuri, terase, cămăruțe ocupate de porumbei și un subsol fabulos, în care se putea întâmpla orice îți imaginezi, s-a petrecut Marea mea Întâlnire cu

Eugen URICARU

Un autor norocos

La 30 de ani de serie nouă, revista noastră găzduise un grupaj de creații ale câtorva scriitori care „Au debutat în *Ateneu*“ (oct. 1994). Cu satisfacție constatăm că debutanți de atunci au devenit nume cunoscute în literatura română, unii dintre ei răsplățiți pentru calitatea scrisului.

Care a fost contextul debutului în „*Ateneu*“ (mentor, redactorul girant, frecventarea unui cenaclu, semnalare la „*Poșta redacției*“ etc.)?

În ce măsură a fost de bun augur prezența dv. în coloanele revistei băcăuane? (I.D.)

Ficțiunea izvorâtă din realitate. După cum am spus, clădirea Anania, unde în Primul Război Mondial a funcționat Statul major al Armatei Române, în camera în care locuiam, lucrase câțiva timp colonelul Ion Antonescu, aceea clădire era asemenea unui castel romantic, avea donjon, turnuri și turnulețe. La ultimul nivel erau niște cămăruțe în care se aciuaseră porumbei. Nu în toate. În trei dintre ele stătea o familie bizară, domnul Zopa, doamna Maria și tânărul Sandu care nu era Zopa, ci Hrenciuc. Adolescentul era și fotbalist la un club muncitoresc și fuma. Asta o exaspera pe mama sa, care în fiecare zi plângea și spunea că se omoară. În ciuda ei, adolescentul se plimba netulburat pe marginea terasei, cu țigara în colțul gurii. Asta era partea pitorească. Partea serioasă era că de fapt domnul Zopa credea că se ascunde acolo de mâna lungă a autorităților. Fusesse șeful Gărzii Financiare din Bucovina, bucată de țară înghițită de două ori de marea Uniune Sovietică. Prima dată înghițită ca despăgubire pentru

alipirea Basarabiei, a doua oară ca pradă de război. Domnul Zopa era inginer de drumuri și poduri, licențiat la Viena. Am aflat toate astea mult mai târziu decât momentul când l-am întâlnit. Eram o liotă de copii care scotoceau toate ungherele castelului. Așa am ajuns acolo, sus, la „chicinețe“, unde trăia bătrânul domn Zopa. Dintre toți copiii m-a ales pe mine să-i fiu confident. Așa a început drumul meu prin fantezii adevărate. Domnul Zopa căzuse prizonier la ruși ca ofițer austro-ungar. Prin 1916 rușii l-au luat din

lagărul siberian și l-au inclus într-o expediție geografică, și nu doar, care trebuia să găsească un drum din Pamir la Golful Persic. Pe acest drum trebuiau să vină munițiile și armele furnizate de Antanta. Domnul Zopa a fugit-evadat din expediție tocmai în Tibet, unde a răstăcit ani de zile, cunoscând o lume ce era plină de mistere și fantome. Apoi s-a întors prin India, Africa, Europa acasă. Pentru mine a fost o adevărată inițiere în secretele lumilor imaginate. Nu mai vorbesc despre lecțiile de istorie și de moralitate, cu exemple din trecutul românesc.

Din Castel, ne-am mutat la mahala, la casă, pe Câmpul Poștei, acum Miorița. O altă lume. Dar ceea ce m-a scos din reverii vârandu-mă în lecturi a fost o vecinătate. În capătul grădinutei noastre se afla o altă grădinuță, iar acolo venea des o personalitate adevărată. Poetul Ovidiu Genaru. Nu știam că e poet și nici ce înseamnă a fi poet. Eu mergeam la Biblioteca Orășenească și eram chiar cititor fruntaș. Citeam de-a valma romane de război, cărți

de călătorii, Eminescu și Mark Twain sau Daniel Defoe. Ovidiu Genaru mi-a deschis capul, care altfel era ca un stup în care bâzâiau cuvintele și ideile, ca albinele.

Așa am ieșit cumva în lume. La așa-numita Casă a Creației Populare se adunau toți cei atinși de filoxera literaturii, a scrisului. Acolo am debutat absolut, într-o culegere apărută prin strădania poetului Sergiu Adam. La școală, mergeam și la școală, îl aveam ca profesor de limba germană pe mult regretatul poet Mihail Sabin. Mergeam la cenaclul unde citeau dar mai ales discutau Vlad Sorianu, Cicerone Cernegura, George Bălăiță, Radu Cărneci, Horia Gane. Mai târziu i-am cunoscut bine pe Constantin Călin și George Genoiu. Pe Viorel Savin îl știam bine, recita poezii proprii și ale gloriilor lirice din lașul studentesc. Pe scurt, avusesem noroc din plin. Oamenii buni, talentați, binevoitori. Au reușit să editeze „*Ateneu*“ și asta a însemnat deschiderea unui nou orizont intelectual. La „*Ateneu*“ am publicat două povestiri, privegheat de George Bălăiță. A fost un moment norocos. Apoi lucrurile au luat o altă întorsătură. Se cam terminase cu norocul. Dar asta este o altă poveste. După declanșarea „*revoluției culturale*“ din 1971 am fost pus la punct de „*Lupta de clasă*“ și de ziarul local „*Steagul roșu*“. Prima mea carte a stat 5 ani la cenzură și am fost popularizat pe diferite căi ca un autor de „*proză cardiacă*“. Și totuși am fost un om norocos. Oamenii care m-au sprijinit în a găsi o cale proprie în literatură au fost minunați și exact aceia care trebuie! Le port o amintire caldă, recunoscătoare. Lor și „*Ateneului*“ de ieri și de azi.

– Ovidiu, se împlinesc 30 de ani de când a apărut nr. 1 al noii serii a Revistei „*Ateneu*“. Eram colegi. Ai amintiri?

– Amintiri foarte multe, din tinerețea mea și a ta. O parte din viața noastră este conținută în Revista „*Ateneu*“ și în grupul de scriitori care s-a format și afirmat aici – și nu numai aici: în literatura și cultura națională. [...] Atunci, în 1964, știam că o revistă nu se poate face fără ca unul din posibila echipă să nu concentreze întreaga voință a echipei. Într-un mediu literar și cultural – care probabil în următorii ani va fi mai amplu cercetat; trebuie să săpăm foarte adânc, până în anii aceia –, apariția revistei s-a datorat și dorinței unui grup de scriitori care începuseră să se afirme cu extrem de mare ambiție și cu destul talent. Era o temeritate să încerci să scoți o revistă de cultură în anii aceia. Lucrurile începuseră să se relaxeze oarecum – ideologic, evident –, și noi am simțit acest moment; l-am considerat atunci propice unei afirmări de grup, nu numai individual. Existau reviste de literatură, de cultură, în care noi deja publicaserăm; nu aveam chiar un nume, ci un numișor, dar cred că am vrut să ne implicăm în crearea unei atmosfere culturale și literare în această zonă. Anii nu erau ușori: existau probleme financiare, exista birocrăția aprobării unei astfel de publicații. Pe atunci, îmi amintesc bine, nici cei de la putere nu erau învățați cu așa ceva. Nu credeau că e posibil ca un anumit grup, dintr-o anumită zonă, să încerce să se constituie în jurul unei publicații. Tin

La centenar, din arhiva „*Ateneu*“

Ovidiu GENARU:

„Și hărnicia face parte din talent“*

mintea că aceleași eforturi le făceau cei de la „*Ramuri*“. Într-un fel, „*Ateneu*“ și „*Ramuri*“ au deschis în acei ani un drum pe care apoi au venit și alte grupuri culturale, literare: Brașovul cu „*Astra*“, Oradea cu „*Familia*“, Tg. Mureș, mult mai târziu, cu „*Vatra*“. Am fost un fel de pionieri. Anii care au urmat au confirmat că noi, cei adunați în jurul revistei, am creat un bun climat cultural. Revista avea (are și acum) un orizont destul de larg, nu era numai de literatură.

– A existat un mentor, desigur.

– Da. Îl știi și tu foarte bine: acel energic Radu Cărneci, care a reușit să-și folosească prestigiul în favoarea culturii, lucru pe care l-a făcut nu numai el; l-au făcut mulți intelectuali băcăuani, care și-au asumat o anumită responsabilitate personală.

– Revista v-a adunat. V-a și ajutat să deveniți în ale scrisului?

– Ca să ajungi scriitor, trebuie să fii un om foarte harnic; și hărnicia face parte

din talent. Un anume sacrificiu personal este necesar. Cei care au avut aceste calități și au beneficiat, în plus, de un spațiu de publicare, de afirmare și-au făcut un nume important în literatura română. Fără îndoială că un climat bun favorizează sau nu această afirmare. „*Ateneu*“ a creat un climat propice pentru literatură și cultură. Revista s-a ocupat mai puțin de politică și mai mult de cultură [...]; toate textele acelea pot fi citite și astăzi fără nicio pierdere.

– Ovidiu, nu tot scriitor ajungeai și fără „*Ateneu*“?

– Eu cred că da. Biblioteca, experiența noastră personală, socială, truda continuă, asumarea tuturor responsabilităților pe care le are un intelectual care vrea să facă ceva, climatul extraordinar existent la Revista „*Ateneu*“ ne-au ajutat foarte mult. Adu-ți aminte [...] că echipa era realmente gelozită de alte grupuri de scriitori din România acelor vremuri. Dar [...] am rămas dator cu câteva nume (ele

rezistă în literatură, așa cred eu, deși istoria literară va trebui să fie rescrisă într-o anume privință): George Bălăiță, Eugen Uricaru, Ioanid Romanescu, Radu Cărneci și încă mulți alții.

Ordinea nu este în mod obligatoriu aceea a valorii. Valoarea va fi stabilită de istoria literară; noi am înțeles de pe atunci că o revistă se face de către o echipă restrânsă care folosește un grup, un perimetru extrem de larg de colaboratori. Amintește-ți că în acești 30 de ani toate numele prestigioase ale culturii române au colaborat cu mare plăcere la Revista „*Ateneu*“. [...]

– Scrii carte vandabilă?

– Ei, carte vandabilă! Vezi, scriitorul este în fața a două variante: să scrie carte comercială, să fie vândut și deci să se îmbogățească sau să scrie carte de mare valoare și să aibă o cotă importantă în critică, dar să moară sărac. El trebuie să opteze. Este în fața unei noutăți extraordinare. Scriitorul nu este într-o criză de creație atunci când se află în fața unor șiruri de întrebări al căror răspuns nu va veni imediat. El trebuie să se detașeze. [...]

A consemnat
Stelian NANIANU

*„*Ateneu*“, Bacău, serie nouă, anul 31, nr. 10 (301), oct. 1994, p. 4.
(Transcriere: stud. Alexandra-Elena Șerban; prestație în cadrul practicii de specialitate.
A colaborat stud. Maria Bordanu.)

Motto: „Unde sunt oamenii? vorbi în cele din urmă micul prinț. Te simți cam singur în pustiu... – Singur te simți și printre oameni, zise șarpele.”
Antoine de Saint-Exupéry

Folclorul și singurătatea (I)

Folclorul are monopolul pionieratului în abordarea problematicii *singurătății*. Atunci când privim un desen rupestru din peșterile Altamirei, reprezentând, bunăoară, un singur individ, gândul ne trimite (și) către *singurătate*. Chiar și un simplu oftat al primilor oameni este un simptom al singurătății. Dintr-un *icos*, formă de tropar care face parte dintr-un canon, rostit în *Duminica Izgonirii lui Adam din Rai*, aflăm despre primul oftat al Omului: „Șezut-a Adam atunci în preajma desfătării raiului și a plâns și, cu mâinile bătându-și fața, zicea: «Îndurate, miruiește-mă pe mine cel căzut». Văzând Adam pe inger alungându-l și înclinând ușa dumnezeieștii grădini, tare a oftat și a zis: «Îndurate, miruiește-mă pe mine cel căzut»” (<https://www.egco.ro/2024/03/15/duminica-izgonirii-lui-adam-din-rai>).

Aceste considerații mă apropie de o perspectivă antropologică și metafizică, întrucât expresia mitico-folclorică este un mod original de a metaboliza trăirile fundamentale ale omului, printre care *singurătatea* ocupă un loc privilegiat. Un vânător solitar desenat pe o stâncă de unul dintre primii urmași ev-adamici este, în esență, un individ conștient de sine și de faptul că este „unul” într-un „întreg” care îi scapă, fuge de el. Singurătatea apare aici nu ca o lipsă fizică; ea este *prezență a unei absențe*, lipsa unui altul sau a unei ordini vizibile.

Folclorul este matricea arhetipurilor. Expresie colectivă a unui inconștient cultural, are numeroase semne timpurii care marchează singurătatea. *Eroii orfani sau izolați* ar fi unul dintre aceste semne. Făt-Frumos este deseori fiu de împărat crescut departe de părinți sau e copilul cel mic, marginalizat. Orfanul, abandonatul sau cel alungat este imaginea singurătății productive, a inițiatului. Singurătatea este aici condiția devenirii. Eminescianul „Făt-Frumos-din-Lacrimă” poartă în el tragedia unei singurătăți: „[...] împăratul trăia singur, ca un leu îmbătrânit, slăbit de lupte și suferințe” (Mihai Eminescu, „Basmе și poeme originale de inspirație folclorică”, București, Editura Garamond, 1995, p. 23), „împărăteasa sa, rămasă singură, plângea cu lacrimi de văduvie singurătatea ei” (*ibid.*). El este născut din suferința de a nu putea avea copii: „Înduplecată de rugăciunile împără-

sihăstriile amurgului

Ion FERCU

Singurătatea (2)

tesei îngenunchiate, pleoapele icoanei reci se umezără și o lacrimă curse din ochiul cel negru al mamei lui Dumnezeu. Împărăteasa se ridică în toată mărirea ei statură, atinse cu buza ei seacă lacrima cea rece și o supse în adâncul sufletului său. Din momentul acela ea purcase îngreunată. Trecu o lună, trecură două, trecură nouă, și împărăteasa făcu un fecior alb ca spuma laptelui, cu părul bălai ca razele lunii [...]. Și-i puse mama numele: Făt-Frumos-din-Lacrimă” (*ibid.*, p. 24). Tatăl său, ocupat cu războaiele, este deseori un absent, mama nu participă... clasic la educația lui. Vine pe lume ca un orfan, ca un rod al durerii, al dorinței. Eminescian, am zice... În romantismul eminescian, *orfanul* este un simbol al omului rupt de lume, al ființei predestinate suferinței și singurătății. Numele lui nu ne trimite neapărat la un tată, la o comunitate, la un loc anume, la o țară. El este întruchiparea unui destin folcloric transformat în mitologie eminesciană.

Motivul plânsului este semnul timpuriu prezent în balade și basme. Personajele plâng în singurătate, în natură, în pădure, cu tâmpla lipită de izvor, în necunoscut, în vise, în spații ale singurătății inițiatice. Este plânsul care nu așteaptă consolare, ci deschidere spre transcendență. În „Miorița”, se presupune că *fluierașul* pus nu este îngropat, ci aninat cumva pentru a permite vântului („când a bate”) să „răzbată” și să cânte, „strângând oile care l-or plânge” (Alexandru Surdu, „Semnificația pentadică a morții în *Miorița*”, în *Academica*, anul XXV, nr. 5, mai 2015, 295): „Fluieraș de os, / Mult zice duios; / Fluieraș de soc, / Mult zice cu foc! / Vântul, când a bate, / Prin ele-a răzbate / Ș-oile s-or strânge, / Pe mine m-or plânge / Cu lacrimi de sânge!” Vântul, oile, muzica naturii devin oblojitori ai singurătății și suferinței.

Cântecul doinit (doina românească) este poate expresia cea mai pură a unei singurătăți lirice, existențiale. Doina nu plânge după un obiect concret pierdut, ci sub presiunea unui divorț metafizic: dintre om și lume, dintre dorință și realitate, dintre om și viața sa. O ofrandă mută întregește tabloul acestor semne timpurii ale singurătății. „Eu de câte ori aud doina, îmi pare că aud Moldova plângând după gloria sa cea veche”, scrie Alecsandri. În unele colinde sau bocete, individul sin-

gur oferă ceva divinității sau lumii fără a aștepta răspuns. E o singurătate ritualică, în care actul simbolic (bocetul, colindul) devine punte între tăcere și sens.

Folclorul și mitul trăiesc Singurătatea înainte de limbajul filosofic, în mod visceral, simbolic, ritualic. Este o *singurătate pur arhetipală*, care nu e neapărat înțeleasă, dar este resimțită și transmisă, lasă urme. O succintă explorare comparativă a spectacolului măștilor singuraticului în diferite orizonturi ale unor tradiții folclorice, dar și mitice, dezvăluie esențe tulburătoare ale ființării umane, atribute surprinzătoare ale acestui „gol plin de sens”.

În tradițiile nordice (scandinave), de exemplu, Odin este poate prototipul solitudinii sacre. Pentru a dobândi înțelepciune, se autoexilează: se atârână de Yggdrasil, copacul gigantic al lumii, vreme de nouă nopți; singur cu el însuși, fără ajutor divin. El vrea, astfel, să cunoască rune, semne grafice (litere) ale scrierilor germanice vechi, care au fost folosite și ca semne magice sau cifre. Această retragere este o coborâre în singurătatea absolută, care devine izvor de cunoaștere, cale către inteligența supremă. Singurătatea este aici o condiție a revelației și a maturizării spirituale. Odin va fi invocat și de Eminescu: „Ce singur stau cu fruntea-ntunecată, / Ce nu pot plânge pentru că durerea / Ochii-mi a stors și sufletul meu aspru / L-a împietrit... la mine [...]. / Răzând Odin și ridicându-și cupa, / M-ar saluta” („Odin și poetul”). În compania lui Odin sunt aflate și leacuri eminesciene pentru singurătate și suferință: „Căci prin izvor de lacrimi mor dureri”... Nietzsche va trimite către Wotan (Wotan), zeul suprem al vechilor germani, nimeni altul decât Odin la scandinavi, în „Așa grăit-a Zarathustra”, în partea intitulată „Cântecul beției”, dar referirea explicită la Wotan apare într-un mod mai direct într-un fragment din anul 1888, aflat în *Caietele* postume, în care vorbește despre revenirea spiritului dionisiac și renașterea mitului germanic. Acolo spune: „Wotan trebuie să revină!” Găsim în acest context reflecții târzii ale sale despre concepții mitice ancestrale, arhetipale, forța irațional-instinctuală apropiată de spiritul dionisiac. Conceptul voinței de putere își va găsi și aici o sursă. Carl Gustav Jung,

în celebrul său eseu „Wotan” (1936), îl numește pe acesta „forță arhetipală care a pus din nou stăpânire pe sufletul german”. Aici, el formulează și întrebarea: „A fost oare doar filologul clasic din Nietzsche cel care a dus la numirea zeului Dionysos în loc de Wotan – sau s-a datorat poate întâlnirii sale fatidice cu Wagner?” (<https://www.philosopher.eu.translate.google.com/translate/essay-on-wotan-w-nietzsche-c-g-jung>).

„În tradițiile africane (Dogon, Yoruba...), eroul cultural (Nommo la dogoni, de pildă) apare adesea într-un cadru solitar înainte de a fonda comunitatea sau de a aduce un dar sacru. De asemenea, șamanul (sau griotul, povestitorul) trebuie să petreacă o perioadă de retragere în pustiu, în natură, în tăcere. Singurătatea este pregătirea pentru rolul social, o izolare creativă care precedă întoarcerea. Dogonii, grup etnic din zona platoului central al Republicii Mali, au singurătatea refugiată în ADN-ul lor. Ei trăiesc în unele dintre cele mai izolate sate din lume.” (<https://com.ro/ritualuri-funere-in-diferite-tari-ale-lumii>). Satele, oaze de singurătate, sunt accesibile doar prin poteci abrupte.

La inuiți, individul trăiește într-un mediu în care solitudinea este inevitabilă. Folclorul lor abundă în povestiri despre oameni care se îndepărtează de sat, de familie fie pentru a vâna, fie pentru a medita în singurătate. Această singurătate a cugetării a generat și o nuanțare de excepție a limbajului. Zăpada, bunăoară, pe care ei o corelează cu viața, hrana, dragostea, moartea și chiar cu exilul interior, are aproape o sută de nume (<https://www.diane.ro/2016/01/100-nume-zapada-eschimosi.html>): de la *tla* (zăpada obișnuită) sau *priyakli* (zăpada care pare să se ridice în ceruri), până la *ashtla* (zăpada așteptată să cadă). În unele variante folclorice, eroul devine animal (focă, lup), transformare care semnalează o ruptură cu comunitatea. Aici, singurătatea este o condiție cosmică, nu doar umană. Este un echilibru între ființă și mediu.

În tradițiile amerindiene (*Navajo*, *Lakota*), unul dintre cele mai semnificative ritualuri este *Vision Quest*-ul. Tânărul este trimis singur pe munte sau în pădure, fără hrană, fără foc, pentru patru zile și patru nopți. Acolo, în tăcere și frig, așteap-

tă o viziune, un semn de la spiritul său călăuzitor. El speră că astfel va fi ajutat să-și găsească scopul în viață, rolul în comunitate. Singurătatea este instrument de inițiere, spațiu în care eul se golește pentru a primi ceva mai înalt.

În „Britannica” (<https://www.britannica.com/translate.google.com/topic/Indigenous-peoples-of-the-Americas>), Richard Pallardy, editor pentru *Enciclopedia Britannica*, scrie că „în unele triburi, aproape toți tinerii se angajau în mod tradițional într-o formă de căutare a viziunilor, deoarece participarea la experiență era unul dintre ritualurile care marcau tranziția unui individ de la copilărie la vârsta adultă”.

La hinduși (Upanișade, folclorul rural), *rishi*-ul (înteptul) sau *sadhu*-ul trăiește retras în pădure, în peșteri sau sub copaci. Singurătatea nu e nici pedeapsă, nici nefericire, ci o alegere pentru eliberare. În poveștile folclorice, tânărul care fuge în pădure „ca să caute adevărul” este arhetipul căutătorului. Singurătatea este calea către *moksha*, eliberarea de iluzie. Heinrich Zimmer („Filosofia Indiei”, București, Editura Humanitas, 1997), amintind de cele patru scopuri ale vieții la hinduși (*artha*, *kama*, *dharma* și *moksha*), care vizează posesiile materiale, plăcerea și dragostea, datoriile religioase și morale, eliberarea spirituală, notează că *moksha* – „eliberare, evadare, libertate, punere în libertate; salvare, izbăvire; emancipare finală a sufletului” (*op. cit.*, p. 36) – înseamnă slobozirea, printr-o profundă meditație asupra ființei, de toate condiționările suferinței (*samsara*), este izbăvirea din prizonieratul eului, al dorinței, al iluziei (*maya*), al atașamentelor. În acest discurs al eliberării, singurătatea este prezentă ca expresie a unei rupturi interioare față de lume, a unui autoexil care ajută la realizarea distincției dintre ceea ce este iluzoriu și ceea ce reprezintă eternitatea. *Moksha*, căutând liniștea absolută, devine un loc al solitudinii absolute care generează o altă formă de singurătate, una care nu presupune absența altora, ci absența iluziei despre ceilalți și sine. Implicând o ieșire din relații, din dependențele afective, mentale, am putea spune că după ce hindușii realizează acest scop al vieții, nu mai rămâne decât tăcerea, care nu are nevoie de martori. Suntem în preajma unei singurătăți care a trecut din folclor în tratatele de filosofie. Heinrich Zimmer apreciază că *moksha* e considerată „ca fiind scopul ultim, binele omenesc final și, ca atare, este plasat și împotriva primelor trei” (*ibid.*) scopuri ale vieții (*artha*, *kama*, *dharma*) la hinduși.

Daniel-Ștefan POCOVNICU

Frați de cruce

În anii ceaușismului, mănăstirile Agapia și Văratec îmi păreau portaluri spre tărâmul duhovnicesc din nordul Moldovei. Orice exercițiu de recunoștință pentru părinți pleacă de la evidența că nicio dată din casă nu-mi lipsi orizontul acesta. Iar cele două simbolice „rezervații” de duh fură ținte alese pentru călătorii.

Despre climatul de respirație spiritual-culturală al celor două spații de cult ortodox cu frumusețe excepțională, am aflat mai târziu. Mai ales de la Grigore Ilisei. A cărui recentă carte, *Agapia și Văratec – cele două sate mănăstirești ale României: trăiri, testimonii, amintiri, impresii de viețuitor mirean* (Iasi, Doxologia, 2025), vine a completa perspectiva revelatorie. Deslușind altitudinea întâlnirii între credință și cultură.

E o ipostază a spiritului românesc prelungind, în miezul de duh al Moldovei, experiența similară a Rugului Aprins de la Mănăstirea Antim. Pusă în lumină de Grigore Ilisei, intelectual ieșean de cinst, ales prin naștere, ca fiu de preot, cu o fină sensibilitate a transcendentului. În vremuri când „elita” avea alte propensiuni, autorul nostru beneficia incomparabil de popasul prelung în cele două mănăstiri de predilecție. Parcă o nevăzută moștenire părintească definitorie. Înlesnindu-i accesul sufletească potrivit acelor locuri cu oameni dedicați: „Această trăire sub co-periș de știubei monahal ne-a deschis porți spre înțelegerea unui mod existențial paradigmatic. La Agapia și la Văratec are loc ceva neasemuit, o osmoză, în cadrele sacralului, între viața călugărească și cea mirenească. E o înfrățire benefică ambelor părți, care nu smintește rosturi, ci adaugă valori, când acestea consonază. Universul călugăresc se deschide spre laicitate, păstrându-și nealterată esența, substanța, iar mirenilor li se dăruiește acea curăție care în spațiul monastic supraviețuiește, biruind potrivniciile.” (*De ce o carte despre Agapia și Văratec? Temeiuri ale autorului*, pp. 18-19)

Transpare libertatea apropierei încununând alegerea personală. Răspuns singular la nevoia tihnei fără de care e aproape imposibil a merge pe Calea Împărăției. Nostalgia vocii interioare, cu rugăciunea călătorind între minte, inimă, trup. Actul culturii elaborându-se tot în culcuș de răgaz. Chiar între *ora et labora*. Într-un cuib, cuibar de vorbe frumoase, dulci moldovenești, prin care, rând după rând, își așterne Grigore Ilisei amintirile unei vieți îmbogățite consistent, pe cât duhovnicește, pe atât cultural, estetic: „Domnea acea tihnă tălmăduitoare și se alcătuia miraculos atmosfera cea mai prielnică scrisului, de care mă bucuram din plin. Descindeam solitar și mă instalam conforta-

bil în cuibul monahal atât de îmbietor, unde ne simțeam de fiecare dată ca acasă.” (*Popasurile ante- și postdecembriste la Agapia*, p. 42)

Scrisul acesta de taină, în atmosferă propice creației, cu metabolism monastic, arată cum viața de mirean împletește intim aerul mănăstirii în respirația cotidianului. El oferă indicul unui mod personal de a „desființa” etern, nu postmodern, modernitatea abruptă ca obsesie. Prin înrăurirea minunată pe care aparenta repetitivă a rugăciunii o are pentru percepția neobosit înnoitoare a artei: „Vibram ca de fiecare dată ca și cum am fi văzut prima oară...” (*ibid.*, p. 43)

Revenind periodic la Agapia, familia scriitorului se împărtașește din senzația proaspătă a intrării de obște în aceeași biserică. Revelație „implozivă” prin care credință și frumos ajută la spargerea barierei senzoriale a clipei detonate de năzuința unui *entaz*. Efortul memorialistic dobândește beneficiul subtil al „înșurubării” faste într-un soclu de fapte impregnate spiritual, sedimentate nepieritor în arealul celor două sate mănăstirești.

Eminescianul Văratec, de pildă, pune accent pe revenirea în fire a intelectualului evadat din întâmplare pe drumul necesar al crucii, împăcare tradițională cu *rânduiala*. Sfat cu tâlc de la ierarhul scriitor Bartolomeu Valeriu Anania. Chiar scriitura se dezvoltă atunci în disciplină spirituală a *intrării în rând*, lucrând vindicare de patima aleatorului: „Obişnuiesc să nu introduc cuvântul întâmplare în vocabularul meu, pentru că nu cred în el. Maică-mea avea o vorbă din bătrâni pe care o folosesc acum și-n limbajul Sfintei Scripturi: rânduială. Rânduiala vine de la rânduri, a intra în rând sau a reintra în rând. Deci a reintra într-o ordine. Iar când această rânduială este făcută de Dumnezeu însemnează că El este cel care aşază o anumită ordine în viața omului”.

(*Văratecul – tărâmul de creație al ierarhului scriitor Bartolomeu Valeriu Anania*, p. 147)

Grigore Ilisei probează că tentația neobosită, legitimă, a calofiliei, iubirea de frumos, se desface, aripă măiastră, din glasul filocalic al strădaniei căutând frumusețea iubirii divine. Cea deplină. Prototip absolut. La care, de privește, orice lucrător înaltă strădania în alte registre decât ale cotidianului, uzualului, rutinei.

O demonstrează relatarea meșteșugită oferită de criticul ajuns, iată, în mai puțin comuna galerie a marii arte adăpostite pe pereții bisericii și ai muzeului mănăstirii Agapia: „Îmi înstrunam cu emoție reavănă sufletul privind veșmântul cel prețios al picturii lui Grigorescu, cu notele ei de compoziție simfonică, împletind măiestrit, osmotic și original elemente bizantine, neoclasică, dar și realiste, etalând o vocație de plăsmuitor cu sunet propriu la cei 20 de ani cât avea pictorul...” (*O neașteptată și emoționantă întâlnire în Muzeul Mănăstirii Agapia*, p. 49)

De la Văratec, Grigore Ilisei propune culturii române memoria unei autorități indubitabile ce s-a îngrijorat organic, somatic, de vâltoarea acestei dureroase realități din care e cam greu a evada la beatitudinea împăciuitoare a rugă-

ciunii. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, icoană a culturii, pătimea înalt creștinește pentru rosturile fundamentale ale neamului: „Lipsa modelelor, batjocorirea celor existente într-o de neînțeles demitizare, fenomen atât de caracteristic tranziției noastre, o preocupau în cea mai mare măsură pe doamna Zoe Dumitrescu-Bușulenga. Suferea somatic când constata, și realitatea îi oferea zilnic materie primă cu îmbelșugare, că nedreapta scară a valorilor din comunism ajunsese a fi mai strâmbă în postcomunism. Folosesc acest cuvânt, pentru că mi se pare acoperitor în a defini un timp al confuziilor și nedeșlușirilor, pe care, de le vom depăși vreodată, vom trăi cu adevărat într-o democrație. Doamna Zoe a crezut în modele la fel cum credincioșii cred și se închină la icoane ca la chipuri ale Dumnezeirii. Modelele în lumea mirenilor sunt icoane lumești. În acestea regăsim zugrăvite acele figuri nimbate de exemplaritate.” (*Un model de cărturărie românească, Zoe Dumitrescu-Bușulenga*, p. 179)

Înveți așa a cuprinde amintirea firului propriei vieți prin povestea trecutului strecurat, filtrat semnificativ de ființa sensibilă a celuilalt. A unui călător pe care l-ai întâlnit în drumul lui întortocheat, luminat lămuritor cu amintiri. Frate de rememorare, evocare, privire întoarsă spre a recupera, cât se mai poate, din ce fu relevant, important, răsunător, poate chiar transformator pentru unul sau celălalt, de nu pentru amândoi. Câteodată împărtașind măcar rezonanța exotică a retrăirii cu tâlcul sporindu-și scânteia: „Nu e casă monahală în care să nu te întâlnești cu vremurile trecute, cu farmecul lor indelebil, prin fotografiile de odinioară, cu patina lor cafenie, cele ale maicilor în chiliile și așezămintele lor, ori în sobor, surprins la intervale de ani în ocolul cel mare al mănăstirii.” (*Cele două Agapii*, p. 35)

Însă opul de față propune, chiar din premise, o perspectivă schimbată, îmbunătățită simțitor prin povăța transfigurării. Prima pagină ține pe ea o sintagmă din *Efesenii* (5, 16): *răscumpărând vremea*. Mare rod al rugăciunii, de la care și memoria poate deprinde priceperea, meșteșugul smereniei. Ciopind în bârna propriului ochi cu unelte lucrătoare de admirație, recunoștință, gratitudine.

Se vedește astfel că, mai presus de orice solidaritate forțată memorialistic, cartea de față subliniază o *frăție de cruce*. Între PS Timotei Prahoveanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, și intelectualul de amplă respirație culturală Grigore Ilisei. Pe fondul unei îngemănări biografice, de altoire duhovnicească la același trunchi. De toată bucuria ilustrând contextul sinergiei spiritual-cultural de la care pornește textul acesta: „Cel care mi-a atras atenția asupra acestui fapt și m-a îndemnat să le orchestrez într-o bucoavnă a fost Vlădica Timotei, cronicar neobosit al monahismului nostru. Preasfinția Sa a stăruit să mă convingă de faptul că am datorita a da seamă de ceea ce s-a săvârșit în lăuntrul acestor vetre monahale, cu singularitatea modului lor de organizare și viețuire, prin împletirea existențelor călugărești și mirenești într-o monadă cu valoare patrimonială.” (*De ce o carte despre Agapia și Văratec? Temeiuri ale autorului*, p. 19)

Înrudirea adâncă se împlinește și aici în reeditarea primordialei simbioze inaugurale a literaturii în limba română. În timpuri aurale când distanța era nonsens. Fără ruptura subminând până azi neamul. Cât de puțin învățat va fi fost odinioară. Întărit însă temeinic prin credință, bun-simț, legătură profundă, participativă, liturgică și mistic, ce-l ținea aproape, îl unea ontologic cu Însuși Cuvântul. Viețuind pe sensibilă punte dintre glie și Cer. Nu întâmplător, PS Timotei Prahoveanul a lăsat formula *Predosloviei*. Deschizătoarea slovei în elan anagogic, ziditorul străvechii alianțe probate cu proprie scriitură: „Uneori, mireni pot atinge înălțimi duhovnicești aidoma monahilor. În momentele de profundă cercetare lăuntrică sau în clipele de har, trăirile lor devin o punte între viața de zi cu zi și lumea sfântă a rugăciunii neîncetate.” (*loc. cit.*, p. 11)

Într-o discuție recentă, Grigore Ilisei a ținut să accentueze că impulsul necesar organizării, finalizării și apariției acestui volum i-l datorează înaltului ierarh. Admirabil inclusiv pentru energia superioară ce-l poartă prin efortul lucrării fiecărei zile.

• Mănăstirea Agapia

Violeta Savu: – *Dragă Mari, cum te-ai prezenta prin cuvinte, din punct de vedere artistic, cuiva care nu cunoaște suficient activitatea ta?*

Mari BUCUR: – M-am născut în 1976, în Piatra-Neamț, unde am și făcut Liceul de Arte „Victor Brauner”, cu niște profesori minunați, dedicați și modești. Îi port cu mine mereu în tot ce fac, i-am asimilat, sunt primii mei formatori de frumos și încredere. Din 1995 am urmat Universitatea Națională de Arte București, unde mi-am ales profesorii după tiparul celor din Piatra: calzi și buni. Mi-am obținut licența după cinci ani, în 2000, cu o lucrare despre *Facerea Lumii*. În Bacău, orașul în care m-am mutat din 2001, sunt mulți artiști buni și harnici, lângă care am expus des. Am făcut zece expoziții personale, începând cu una de icoane pe lemn, în anul 2005, *Chipuri*; au urmat expoziții de pictură, în anul 2008, *Simțiri*; în 2012, o personală la Mall Bacău – HelloArt; în 2013, *Square*; în 2017, *Fireștenii*; în 2018, *Vițuiri și Mari Bucur – pictură*; în 2021, *Suntem valuri ale aceleiași mări, suntem frunze ale aceleiași copac, suntem flori ale aceleiași grădini*; anul acesta, *Raiul meu, un câpățut de lume*. În 2023, sub titlul *4NEST*, am expus împreună cu Katy Andrieș, Florența Bogdan și Anca Mihăilă. Particip doar la expoziții care îmi fac plăcere și vreau să scap de clasicele formate de expunere sau prezentări. Sunt membră a Uniunii Artiștilor Plastici din România, filiala Bacău, din anul 2010. Îmi place să citesc, să trăiesc în prezența animalelor și a păsărilor, care mă relaxează și-mi dau idei. Pictez doar pe muzică; cel mai mult îmi plac Mozart, ABBA, Queen și muzica tradițională din toată lumea. Îmi puteți scrie la adresa maribucurpictura@gmail.com și mă găsiți pe Facebook și Instagram, căutând simplu, cu numele meu.

– *Frumoase titluri ai la expoziții, poetice. E multă culoare și e destul de multă poveste în picturile tale. Care sunt resursele interioare care declanșează explozia de culori?*

– Îmi plac mult culorile, dar mai mult decât culorile, îmi plac nuanțele care se formează din culori. Mie îmi aduc bucurie. Îmi creează o stare după care tânjesc mereu. Culorile sunt viață. Te ridici dintr-un loc și faci câțiva pași și deja ochii tăi văd alte imagini, alte culori, alte forme. Lumina e cea care evidențiază, ne bucură, avem o stare bună; umbra, în schimb, întunericul, estompează valul de culori și subit devii mai meditativ, poate mai trist. Mie îmi fac bine culorile și nu mă mai satur de frumusețea lor. Asociez culorile cu latura pozitivă a vieții. Am

Mari BUCUR:

„În fața pânzei sunt, zilnic, într-un loc frumos”

câteva lucrări cu nuanțe de gri, negru, brun, la care-mi doresc să pun mereu o pată de culoare, să le reduc din tristețe...

– *Te desfășori la fel de bine atât pe pânze mici, cât și pe pânze de dimensiuni mari. Cum hotărăști de ce dimensiune va fi viitoarea lucrare? Se întâmplă să lucrezi simultan la o lucrare mică și la una mare?*

– Îmi place mult să lucrez pe mare: hârtie, pânză sau perete. Eu am terminat Artă murală, acolo am făcut frescă, sgraffito, icoană, alsecco, mozaic, tempera cu emulsie, desen după model în mărime naturală creion&cărbune, documentare – foi mici de desen – după plante, insecte, animale în peniță, acuarelă. Toate mă ajută acum să mă desfășor și pe mic, și pe mare. Într-o expoziție, după cum gândesc eu acum, e monoton să ai doar lucrări mari sau doar lucrări mici. Lucrez în același timp la câteva lucrări mici, 6 sau 8 pânzuțe, sau doar la una mare. Nu combin mari cu mici. În ziua respectivă aleg dimensiunea, după cum mă simt; pentru cele mari îmi trebuie energie multă.

– *Ținând cont că în arta contemporană se merge mult pe simplificare și minimalism, cum explici „aglomerarea” de imagini din lucrările tale?*

– E o etapă, o poveste din viața mea. Se întâmplă multe, prea multe pentru cum sunt eu; sunt și dragi, dar sunt și urâte; merg toate prea rapid, sunt concentrate, simplificate... Iar eu le adun pe pânze. Zi de zi un cântec de măcăleandru sau de codroș dimineața, cu un zgomot de drujbă, un fragment de poveste la piață între doi târgoveți și picăturile de rouă de pe fiecare firicel de iarbă, un metru pătrat de toporași în

curtea școlii și nepalezii care pun dale. Aud și văd în același timp vibrația unui loc care se trezește, crește cu fiecare oră. E altă trăire în fiecare zi, mă descompun și mă adun mereu, iar seara îmi aleg 6-7 culori, mereu altele, pun pe paletă câte un grăunte și povestesc ce mi-a rămas din zi. Voi simplifica și eu cu timpul, o să aleg doar sunetele și imaginile care-mi plac. Artă contemporană are la bază o idee, un concept. Tu poți să pui acolo și mult, și puțin.

– *În expoziția recentă, Raiul meu, un câpățut de lume, am descoperit că Mari Bucur e interesată și de arta ceva mai experimentală, de desfășurarea ideilor plastice pe suporturi atipice. Iar coperta Revistei Ateneu din iunie 2025 este ilustrată cu o pictură de-a ta. Mi-ai zis că e din perioada studenției tale. Lucrarea e mai abstractă față de cele din etapele ulterioare. Așadar, e mai veche această preocupare a ta pentru arta experimentală?*

– Învățam atunci la tehnici să folosim hârtia groasă pentru desen și pictură, o cașeram, măsuram 1 cm de jur împrejur și cu dosul caterului și rigla simulam o tăiere, apăsam ca să îndoim marginea pe care apoi o dădeam la dos cu aracet și o lipeam pe o planșetă mare, de 2 x 1,2 m; după ce aracetul se usca bine, dădeam foaia cu apă și iar așteptam să se usuce, iar rezultatul era o foaie perfect întinsă; era ușor să tragi linii drepte, fără riglă, să ștergi, să speli... Pictam cu emulsie de gălbenuș, ulei de in, oțet și miere, așa culorile erau extrem de prețioase, elegante. Nu am vândut lucrări din perioada de studenție, mi se spunea că-s frumoase, dar cam triste, pictam mult cu

albastru de Prusia și verde vestică, așa că am căutat alte moduri de exprimare, alte tehnici. Mi-am cumpărat o sută de culori acrilice, pânze, foiță și mixtion, șerlac, grunduri și-am lăsat tempera cu ou în mapă la păstrare pe câteva foi să-mi amintească de profii mei faini de atunci.

– *Ești căsătorită cu un reputat critic de artă, Iulian Bucur. Bănuiesc că de multe ori primul ochi care vede o nouă creație de-a ta este al soțului tău, adică ochiul ce ar putea fi sever, cel al unui critic de artă. Faptul acesta te incită sau te incomodează?*

– Mai degrabă îl întreb dacă se înțelege ce scriu. Ideea i-o povestesc și zice da, e bine sau aaaa, asta ai vrut să zici? Că nu s-a înțeles asta... După ce termin un text și-l pun pe Facebook, mă sună să-mi spună că acolo nu sună românește, să izolez ceva între virgule, să scot o virgulă care nu are ce căuta acolo... Referitor la artă, îmi zice doar să repet lucrări care i-au plăcut ca temă. Nu mă incomodează, a învățat să nu mai fie așa sever cu timpul; doar calitatea îl interesează, nu numai la mine, ci la oricare dintre artiștii pe care-i promovează. Pe Mara, fata mea, o întreb și-mi zice tare fain. Fiul meu, David, nu se bagă; el îmi spune doar că asta i-a plăcut, iar asta nu.

– *Ești artistă și mamă a doi copii. A fost dificil de-a lungul timpului să împaci dragostea ta pentru artă cu obligațiile de familie? Timpul necesar dedicat educației copiilor ți-a „mâncat” din timpul pentru creație?*

– Da, a fost cam greu, dar și tare, tare frumos. Acum mi-e dor constant de ei, sunt la școală de ani buni, adică plecați mereu, dar mă bucur că fac ce cred ei că e bine pentru ei. E firesc să ai și perioade mai lungi de pauză; se așază gândurile frumos după un timp, se țin idei noi, te maturizezi.

– *Din postările tale de pe Facebook, am observat că știi multe despre secretele și istoria icoanelor vechi creștine. De unde această pasiune? Când ai pictat pentru prima oară icoane?*

– Am pictat în facultate câteva icoane. Am învățat să aleg lemnul, partea pe care se pictează, cum se șlefuieste, cum se prepară: lipești mai întâi tifon cu clei de oase încălzit la baie, apoi faci un amestec de cretă, clei, apă, și timp de 7 zile, 7 straturi cu o pensulă lată dau pe verticală și pe orizontală. Și după atâta efort, pictam icoana. Cu emulsie de gălbenuș, miere, ulei de in și oțet. De la închis la deschis... de la întuneric, spre lumină. Mulțumesc celor care m-au învățat toate astea, erau minunați toți; acum nu mai sunt printre noi, pictează cerul.

– *Mi-e cunoscută dragostea ta pentru natură, ea se vede în multe dintre lucrările tale. Și în expoziția de grup 4Nest am remarcat la tine multe amintiri despre joc și joacă, destule secvențe duc cu gândul la o copilărie idilică, petrecută la bunici, aproape de natură...*

– Doamne-Doamne a creat așa frumos... Nu e zi să nu mă minunez de cum se nasc și cum apun cele vii, cum viața

au, cum viață dau... Am pus la un moment dat desene făcute de copii în lucrările mele, tare bine s-au integrat. Eu am copilărit la Piatra-Neamț, am stat doar la bloc, mă jucam mult afară în vacanțe: *Șotron, Omul negru, Țară, țară, vrem ostașii, Pătrățul, Coarda, Fazan...* Cred că mi-a rămas o nostalgie... și tot dezvolt și repet jocul în arta pe care o fac.

– *Te știu o iubitoare de cărți. Ce iubești mai mult: proza sau poezia?*

– Cum am starea. Poezia e frumoasă, când vrei să ascuți multe cuvinte frumoase adunate, așa ca o esență prețioasă, iar cu proza mă întind pe zile întregi. Fac parte din povestea pe care o citesc, sunt ca într-un vis în care aștept să fiu purtată fără să fac vreun efort fizic și mă minunez mereu cât de frumos sunt înșiruite toate, cum și-au găsit locul și simțirea...

– *Chiar am constatat la tine o lejeritate a cuvântului așternut pe hârtie. Ai scris vreodată poezii sau proză?*

– Nu am scris niciodată poezii. Îmi place mult să-mi povestesc lucrările. Cu fiecare am o legătură tare frumoasă și caldă. Le consider terminate când se așterne peste ele o pace, o lumină, câteodată chiar o vibrație. Știu când o lucrare e gata. Nu pot să povestesc mult, nu sunt așa construită, dar o părăsesc dau cu ușurință și cu plăcere.

– *Caietele pe care le aduci în expoziții, în care inviți vizitatorii să-și scrie impresiile ar putea fi un material catalizator pentru proză (povestire sau jurnal). Ce sunt pentru tine aceste Caiete?*

– E tare frumos ce primesc acolo. Martorii unei expoziții, care a fost la un moment dat. Scrisul de mână, pe care tot mai rar am ocazia să-l văd, mă înduioșează și-mi amintește de copilărie. Nu am timp să vorbesc despre lucrări cu lumea care-mi trece pragul expoziției și rămân nespuse atâtea gânduri frumoase și prețioase. M-am gândit că un caiet le păstrează, rezistă timpului. Le mulțumesc pentru puntea care se creează în timp; primim și dăm, oferim. Ne bucurăm împreună.

– *Multe dintre picturile tale sunt muzicale, armonia culorilor făcându-le să vibreze. Te-a inspirat vreodată o lucrare din literatură sau un fragment muzical?*

– Așa cum am zis deja, am zile când pictez doar cu muzică. Muzica instrumentelor e cea care mă inspiră cel mai mult; mă ajută. Orașul are o muzică a sa cu un zgomot de fundal amestecat, multe zgomete la un loc egale și dense pulsează la unison, mai aproape de tine; auzi câteva secunde un fâlfâit de aripi, un ciripit sau un scârțâit; sunt sunete care completează povestea lucrărilor mele... Da, armoniile muzicale fac schimb cu armoniile cromatice. Ne integrăm.

– *Am mai spus-o: arta ta mi se pare ca o terapie pentru suflet. Așa o gândești și tu, ca forță cathartică?*

– Eu cred că toată arta trebuie să fie terapie. Când ești lângă o lucrare expusă într-un anumit loc, ar fi plăcut să ai o stare bună, să-ți întreții gândurile și să le așezi la taifas cu lumea de acolo... De asta ținem artă în casă, la birou, în cabinet, nu?! E sigur terapie. Și pentru mine, după o zi grea cu muncă și stres, mă ajută gândul că am culori care îmi plac mult, le întind pe paletă și pornim în călătoria asta vie a stărilor, unde liniile se destramă, punctele se înmulțesc, cresc... Astfel, încet-încet apar motive de bucurie.

– *Picturile tale mă fac să călătoresc cu gândul în lumi fantastice. Tu ești o călătoare? Ce cauți să „vezi” într-o călătorie?*

– Cu mintea mă plimb cel mai mult, călătoresc unde aș ajunge mai greu. În fața pânzei, zilnic, sunt într-un loc frumos. Locurile cu dealuri, munte sau câmpie au pornit toate de la o imagine adevărată, existentă. Mie îmi plac poveștile care încep din viața reală și se transformă în textură, strălucire. Ador momentul zilei cald și cel rece al nopții, stelele și cerul plumburiu și reflexele lor... Vibrații.

– *La final, să-mi fie iertat că-ți adresez o întrebare-clisheu: ce proiecte ai?*

– Încep mereu ceva. Unele idei rămân doar cu mine, altele prind forme și apar în lucrări. Îmi place mult când vă aud pe voi cum îmi continuați poveștile oral sau în scris; câteodată sunt diferite de-ale mele, alteori seamănă și eu cred că de asta e așa frumoasă lumea, pentru că suntem diferiți și ne completăm prin ceea ce muncim și creăm. Un proiect ar fi să schimb în dreptul meu puțin lumea.

Dialog de
Violeta SAVU

Constantin ȚÎNTEANU

Pe o bancă, în Holland Park

„Aequilibrium”; expoziție de sculptură Maxim Dumitraș, Constantin Ținteanu, Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistică de la Veneția, 27 martie – 9 aprilie 2025

Privind în urmă, cu totul detașat de evenimentele de atunci, mă întreb dacă mai merită să povestesc ceva din ce s-a întâmplat. Poate că nu interesează pe nimeni. Poate nici măcar pe mine. Prin fața galeriei treceau zilnic mii de oameni în drumul lor de la gară spre zonele de interes turistic. La un moment dat devenise obositoare interacțiunea cu aceștia – erau copleșitori ca număr, chiar dacă cei mai mulți nu aruncau nici măcar o privire, fie și fugară, spre ceea ce aveam noi de oferit.

Este epuizant să tot explici „ce ai vrut să spui”, mai ales când e limpede că vorbele zboară pe alături – cu atât mai mult dacă repeți povestea la nesfârșit, fără niciun rost. De aceea am ajuns să joci teatrul, transformându-te într-un per-

sonaj cu o mie de roluri, dar nu din ipocrizie sau răutate, ci din simpla nevoie de evadare în alte narațiuni, mult mai ușor de suportat. Într-un fel bariera de limbaj devine în mod ciudat o binecuvântare și se transformă în refugiu, chiar baricadă în cazuri extreme. Absolut firesc, imaginea e dezvelită pe rând de toate vâlurile sale. Se deschide în cele din urmă înțelegerii elementul esențial, ușor de recunoscut în această postură binecuvântată, eliberată de tot ce-i inutil. Fără adaosuri, fără machiaj, doar acolo. Simbolurile rămân oricum universale, orice ar fi. Sau de circulație relativă măcar; ele se adresează tuturor celor care le primesc.

M-a descumpănit observația cuiva care s-a mirat că am ales ca motiv artistic efigia lui Traian.

Mi-a atras atenția că a fost un tiran care a curmat fără să clipească nenumărate vieți. Neavând intenția de a merge pe cartea latinității, nici să apelez la celelalte șabloane legate de subiect, am inventat pe loc un motiv care nu-mi trecuse prin minte până atunci: că oamenii răi ar trebui să fie imortalizați într-un *damnatio memoriae* inversat. Să ne amintim de ei măcar din când în când, fiindcă altfel am putea repeta aceleași fapte la nesfârșit. Nu era adevărul desigur, dar părea mai de bun simț decât invocarea lui Traian ca părinte al națiunii, ca strămoș al meu. Chiar dacă eu, aflat la acest capăt incert al fiului – despre care nimeni nu știe de câte ori a fost rupt – mă declaram, cu hotărâre, urmașul său.

Justificare

Contrariile nu pot exista unul fără celălalt. Un cunoscut dicton latin afirmă: *Si vis pacem, para bellum* (Dacă dorești pacea trebuie să te pregătești de război). În această cheie trebuie înțeles sculptorul în raport cu materia: chiar dacă o iubește, nu se ferește s-o atace în fel și chip, cu toată forța brută de care dispune. Doar prin agresivitate va ajunge la forma căutată. Prin urmare, echilibrul este rezultatul efortului conjugat al vectorilor opuși care se supraveghează reciproc. Astfel, sculptura trece aproape insesizabil de la starea amorfă, primară, la aceea în care solidul devine purtător de idei și spirit.

Expoziția *Aequilibrium* a reunit doi sculptori care au mai expus împreună. La întâlnire a venit și un al treilea actor: spațiul fizic, esențial pentru demersul propus. Conceptul expozițional a trebuit să se adapteze particularităților acestuia, ținând cont atât de punctele sale forte, cât și de limite. Așadar, cuvântul de ordine a fost dialogul sau, mai precis, o polifonie în care niciuna dintre voci nu o domină pe cealaltă. Nu era vorba de armonie, ci de coexistența controlată a disonanțelor.

Maxim Dumitraș a ocupat axul central al sălii cu *Toiegele de mai bine*, suspendate de tavan prin fire subțiri. Ele par instabile, fiind concepute să interacționeze liber cu vizitatorul, care este încurajat să le atingă. Lemnele strâmbe, împodobite cu scrieri indescifrabile – inventate special în acest scop – trimit la o formă de ritual contemporan. Respectând ceremonialul, „te încarci energetic” (așa ne asigură autorul), bucurându-te de un „mai bine” transmis de la o sursă aparent inepuizabilă.

Ce trebuie remarcat este alinierea muzicală a toiegeilor, care leagă capetele instalației – doi poli cu încărcătură simbolică majoră. La o extremitate se află *Sacoșa cu vise*, elaborată timp de luni întregi: un jurnal de emoții alcătuit din însemnări zilnice în culoare și linie. Ceea ce o face cu adevărat aparte, de la prima până la ultima filă, este

că poartă amprenta lui Emil Dumitraș, tatăl artistului, aflat atunci în amurgul vieții. Deși concepută ca un demers comun, lucrarea inversează rolurile tradiționale: bătrânul învață acum de la cel tânăr și se lasă condus. Coautori și tovarăși într-un parcurs inițiat, cei doi își urmează calea cu teamă, dar și cu speranță. Este o călătorie tot mai ezitantă, pe măsură ce seniorul se apropie de Marea Poartă: trecerea spre cealaltă lume. La capătul opus al configurației ne întâmpină o *Absență încercuită*, turnată în bronz și devenită fereastră. Prin golul său, interiorul – cu tot ce presupune – pătrunde în spațiul exterior, deplasând linia de demarcație dintre cele două planuri în stradă.

Dintr-o firească nevoie de închidere a cercului, prin alegerile făcute am înconjurat zona centrală cu o suită de sculpturi parietale – în majoritate sigle și embleme. Acestea sunt rezultatul cercetării susținute asupra unei teme recurente în practica mea; este vorba despre *Memoria*. Aducând împreună fragmente recuperate din locuri dintre cele mai diverse – rămășițe fizice ale activității umane, purtătoare de energii subtile care evocă pe cei dispăruți –, am încercat să inventez istorii alternative atunci când nu am reinterpretat-o pe cea oficială.

Astfel, în seria efigiilor, capul împăratului Traian, preluat de pe monedele romane, prin repetiție, se transformă într-o imagine generică, deschisă proiecției colective. Particularitățile se modifică subtil de la o piesă la alta, suferind mutații progresive. În timp, profilul decupat în tablă galvanizată sau lemn își pierde caracterul individual și capătă anonimitate. Devine un semn. Tocmai prin această golire de identitate se creează impresia că ar putea reprezenta pe oricare dintre noi. Seria *Est modus in rebus* analizează conceptul de „bună măsură” aplicată vieții cotidiene. Accentul cade pe liniștea interioară și pe modelarea conștientă a sinelui. Este, în esență, un proces de rafinare – rezultat al unei duble acțiuni: asupra materiei și, simultan, asupra propriei persoane. Un tip de asceză care implică muncă epuizantă, repetitivă, lipsită de recompensă imediată. În regimul auster autoimpus, orice deviere – fie spre stânga, fie spre dreapta –, orice încălcare a limitelor stabilite trebuie evitate cu orice preț. Scopul acestei abordări laborioase este atingerea ipostazei greu de dobândit, dar ușor de pierdut: starea de echilibru.

* * *

Astăzi, deși bătea vântul, nu a plouat. Nu mai știu dacă fac expoziții din convingere sau doar din inerție. Mă întreb care este limita dincolo de care toată această activitate devine dăunătoare, aducând mai mult rău decât bine. Tocmai s-a eliberat o bancă, aici, în *Holland Park*.

• urmare din pag. 32

Stavros CHRISTODOULOU:

„O întrebare pe care aş pune-o scriitorului este ce i-a plăcut mai mult: călătoria sau destinaţia?”

– În cel de-al treilea roman al dumneavoastră, *Three Fields of History*, relaţi problema Ciprului şi dezvăluţi rănilor provocate de invazia turcească. Nu s-au vindecat aceste răni? Mai inspiră subiectul scriitorii? Despre ce nu s-a scris suficient?

– În ultimul deceniu, mulţi scriitori ciprioţi, în special cei mai tineri, au scris despre tragedia din 1974, explorând-o din perspective diferite. Trei câmpuri ale istoriei aparţin acestei „literaturi a traumei”, concentrându-se pe memorie. Este primul roman care abordează subiectul tabu al violurilor comise în timpul invaziei turceşti, o problemă dureroasă lăsată neatinsă ani de zile, sub greutatea prejudecăţilor sociale. La întrebarea dacă totul a fost spus, răspunsul meu este în mod clar nu. Întrucât rana rămâne deschisă, literatura poate şi trebuie să continue să joace un rol important. Nu pentru a rezolva probleme, ci pentru a provoca întrebări care stărnesc atât reflecţie, cât şi emoţie.

– Astăzi, lumea este mai conectată. Blocurile politice nu mai există. Mai are romanul politic relevanţă? Nu dispăre odată cu regimurile?

– Cred că trăim într-o eră profund politică, în ciuda declinului partidelor tradiţionale. Populismul, care câştigă teren în Europa, este profund politic. Reţelele de socializare alimentează tot felul de influenţări care modelează politica, în sensul că influenţează conştiinţa colectivă. Trăim în vremuri incerte, şi cred că literatura are un rol important de jucat, nu neapărat ca ficţiune politică, ci ca spaţiu pentru reflecţie, interogare şi gândire critică.

– Este obișnuit ca jurnaliștii cu experiență să se orienteze către literatură? Ați studiat dreptul la Atena. Cum v-au format studiile ca scriitor? Ce ați dobândit din anii petrecuți în jurnalism, în Cipru și Grecia? Pot fi abilitățile de observare ale unui jurnalist un avantaj în creația literară?

– Editorul meu, care a fost un partener prețios în toate cărțile mele, mi-a spus odată ceva memorabil: „Jurnalismul a fost antrenamentul tău”. Adevărul este că prin jurnalism am parcurs mulți kilometri, o călătorie plină de experiențe și cuvinte. Dreptul mi-a contribuit la conturarea modului de gândire, dar numai până la un punct. Jurnalismul mi-a format personalitatea, împreună cu lecturile și dragostea mea pentru artă. Pe de altă parte, nu cred că jurnaliștii au un avantaj față de ceilalți. Dacă un scriitor are

ceva de spus, acest lucru se va vedea în munca sa. Aceasta este singura măsură. Studiile și pregătirea profesională sunt secundare.

– Literatura cipriotă a devenit destul de cunoscută în România datorită traducerilor efectuate începând cu 1989. Se poate spune același lucru și despre literatura românească din Cipru, unde există și o comunitate românească numeroasă?

– Nu pot răspunde în mod fiabil la această întrebare, deoarece nu cunosc imaginea completă. Ceea ce este important de menționat este că piața editorială din Cipru este foarte mică, iar mulți dintre noi, inclusiv eu, publicăm în Grecia. Îmi public cărțile la Kastaniotis Editions, una dintre cele mai consacrate edituri grecești. Știu

că autorii români sunt publicați în Grecia, dar nu pot spune în ce măsură.

– Odată cu dispariția cenzurii, valorile s-au inversat, nu întotdeauna în mod pozitiv. Astăzi, oricine poate publica orice. A reușit literatura cipriotă să mențină o disciplină a valorilor? A devenit critica literară mai riguroasă? Își mai îndeplinesc revistele literare rolul?

– După cum am menționat, literatura cipriotă nu poate fi văzută separat de literatura greacă. Acest lucru nu se datorează doar faptului că mulți scriitori greco-ciprioți au edituri grecești, ci și faptului că limba noastră este greacă, așa că ne adresăm publicului larg vorbitor de limbă greacă. Prin urmare, întrebarea dumneavoastră se aplică scenei literare grecești în ansamblu. În opinia mea, în ciuda crizei din... industrie, există oameni, companii și organizații care rezistă. Site-urile web literare, întrucât revistele tradiționale se luptă să supraviețuiască, joacă un rol important în promovarea lecturii. La fel și cluburile de carte, târgurile și festivalurile. Două exemple pe care le pot menționa, care acționează ca niște „plămâni” vitali pentru cărți, sunt Festivalul Chania (Creta) și Târgul de Carte de la Limassol. Ca scriitor care a participat la ambele, mă simt cu adevărat recunoscător că încă există oameni care luptă pentru a menține cărțile în viață, în ciuda dificultăților vremurilor noastre.

– Presa cipriotă experimentează bucuria sau durerea lumii digitale? Sunt cele două complementare sau în conflict?

– Este o iluzie să credem, mai ales pentru jurnaliștii profesioniști, că presa tradițională poate supraviețui fără lumea digitală. Sunt interconectate. Mass-media online aduce cititori și energie nouă jurnalismului. Personal, deși cariera mea a fost construită în „lumea veche”, nu am nicio problemă în a accepta că aceasta este noua realitate și cu siguranță viitorul. Deși cele mai recente evoluții în domeniul inteligenței artificiale se pot dovedi decisive, deoarece transformă radical peisajul comunicării, ceea ce spunem astăzi ar putea fi în curând depășit.

– „După 30 de ani de jurnalism, prefer scrisul literar pentru că nu are termene-limită sau limite de cuvinte. Este un fel de libertate de care mă bucur.” Este afirmația dumneavoastră. Poate fi ceva mai liber decât presa?! Nu ar fi periculos să existe?

– Am acum 35 de ani de experiență în jurnalism, deși lucrez și consultant în comunicare. În acel interviu mă refeream la aspectele tehnice ale jurnalismului: presiunea termenelor-limită și limitele de cuvinte atunci când scriu pentru ziare sau reviste. Literatura este exact opusul. Experimentez libertatea completă de a scrie oricând și cât de mult îmi doresc. Nu există reguli sau restricții, ci doar nevoia interioară de a mă exprima. Cât despre libertatea de exprimare în presă, da, sunt într-un tot de acord cu dumneavoastră că aceasta rămâne elementul cel mai valoros și esențial pentru orice jurnalist profesionist.

– În final, aş vrea să vă îmbrăcați din nou haina de jurnalist și să-l intervievați pe autorul Stavros Christodoulou. Care ar fi prima dumneavoastră întrebare? Și pe care nu ați pune-o niciodată?

– O întrebare pe care aş pune-o scriitorului este ce i-a plăcut mai mult: călătoria sau destinația? Pentru că, pe măsură ce trec anii, îmi dau seama că ceea ce mă fascinează cel mai mult este procesul de scriere, mai degrabă decât cartea finalizată. O întrebare care nu-mi place este „Care este mesajul cărții dumneavoastră?” Nu vreau să-mi analizez cărțile, chiar dacă înțeleg că asta face parte din meserie. Prefer ca cititorii să găsească singuri mesajul. Posibilitatea unor interpretări multiple este ceea ce face o carte fascinantă. Și trebuie să mărturisesc că cea mai mare bucurie a mea este atunci când o idee nouă apare din textul meu fără intenția mea, complet în afara a ceea ce mi-am propus ca autor.

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Un dicționar despre oneșteni de seamă

În *Personalități onestene* (București, Editura Amurg Sentimental, 2024), Cornel Simion Galben creionează portretele a nu mai puțin de 30 de personalități culturale, două criterii fiind determinante: cel al valorii și cel local. După cum menționează însuși autorul în cuvântul introductiv, au fost selecțate acei oneșteni „cu o biografie doldora de fapte, fie că s-au născut în așezarea de pe Valea Troțușului, fie că au venit pentru a se stabili aici sau a rămâne doar o perioadă, mânați de întortochelele vieții”. Există însă și un criteriu subiectiv: „Câțiva ani mi-am legat, la rândul-mi, destinul de orașul Nadiei Comănești și al generației sale de gimnaste celebre, de Cetatea Culturii în care poezii Constantin Th. Ciobanu și Gheorghe Izbășescu au pus în mișcare toată spuma scriitoricească a ultimei jumătăți de veac”, mărturisește Cornel Simion Galben, neobositul cărturar, născut pe 28 decembrie 1950, la București, stabilit mai târziu în municipiul Bacău, autorul a numeroase cărți de poezie, proză, publicistică. Ordinea de prezentare este cea alfabetică (primul loc în lexicon este ocupat de preotul Constantin Alupei).

Printre cei prezenți în dicționarul de față și care au depășit cu mult granița valorii locale, devenind veritabile personalități ale

culturii naționale, se numără Constantin Th. Ciobanu (profesor, metodist, poet), Mircea Dinutz (profesor, muzeograf, manager, redactor, critic și istoric literar, eseist, publicist), Gheorghe Izbășescu (profesor, poet, prozator, eseist, editor), Petre Vlase (maestru coregraf, manager, profesor, metodist). Citind întreaga lor biografie, aflăm că au fost mult mai mult decât se poate spune la o primă prezentare succintă.

Dintre cei care s-au remarcat la nivelul județului (și nu numai, unii dintre ei având apariții chiar pe plan internațional), i-am reținut pe Emilian Boghiu (profesoară, manageră, metodistă, prozatoare, eseistă), Constantin Donea (manager cultural, folclorist, poet), Alexandru Dumitru (poet, ofițer), Gabriela Gîrmacea (profesoară, critic și istoric literar, eseistă, traducătoare), Doinița Ioneț (profesoară, lector universitar, juristă, editor, poetă, prozatoare, publicistă), Gelu Măgureanu (poet, sociolog, inspector, publicist), Ion Cașin-Moraru (poet, prozator, publicist), Eugen Verman (prozator, jurnalist), Viorica Zaharia (artist plastic, asistentă medicală).

Un destin trist este cel al poetului Alexandru-Mălin Tacu, născut în 1969, la Onești; după unele informații, moare asasi-

nat, din motive politice, la 21/22 decembrie 1986. Cornel Galben conchide: „Un talent curmat la doar 17 ani de o moarte care nu a fost nici acum elucidată”.

Cu siguranță fiecare dintre cei 30 oneșteni de seamă selecțati merită să fie descoperit sau redescoperit, dar spațiul nu ne permite să-i menționăm pe toți. Cartea este bine documentată, fiecare portret fiind urmat de *Referințe* care, deși sunt numite „selectiv” de către autor, sunt deosebit de consistente, oferind o excelentă sursă de informație pentru cei interesați. M-am bucurat să întâlnesc adesea în aceste *referințe* titlatura Revistei *Ateneu* și numele redactorilor revistei: Carmen Mihalache, Ioan Dănilă, Adrian Jicu, Marius Manta, Dan Perșu și Violeta Savu.

În final, amintim că cele mai importante dicționare recente despre personalitățile județului Bacău poartă semnătura lui Cornel Simion Galben. El și-a dedicat aproape întreaga viață promovării personalităților locale, uneori neglijând alte proiecte de suflet. La împlinirea a 75 de ani, îi urăm multă sănătate, împliniri, inspirație și putere de muncă.

Violeta SAVU

Constantin GHERASIM

Despre conservatorism și nu numai...

Mare mi-a fost mirarea, la sfârșitul anilor '80 ai secolului trecut, să descopăr în biblioteca Muzeului de Istorie din Bacău o publicație pe cât de celebră în perioada interbelică, pe atât de uitată după Cel de-al Doilea Război Mondial, respectiv „Revista Fundațiilor Regale”. O revistă de artă, literatură și cultură, interzisă în regimul comunist ca multe altele, despre care, evident, elev de gimnaziu fiind, habar n-aveam. Mai mult, între rafturile îngheșuite și prăfuite cu mii de cărți păstrate, unele dintre ele în mod miraculos în discreta bibliotecă, am avut șansa de a răsfoi și a citi pagini despre oameni care nu existau nici în cărțile, nici în manualele apărute după 1950. Am cunoscut personalități și opere considerate la vremea lor esențiale, dar care, odată cu instalarea regimului comunist, au fost interzise, adică scoase din circuitul public. Pentru că, pe atunci, ideea principală era conectată la singurul adevăr pe care trebuia să și-l însușească tânăra generație, respectiv aceea că trecutul, prezentul și viitorul sunt legate de un singur partid și un singur om.

Evident că, asemenea oricărui adolescent curios, nu m-am sfiit să adresez întrebări profesorilor pe diferitele teme și nu mică mi-a fost surprinderea să observ mirare pe chipurile lor: deschideam o ușă care trebuia ținută închisă. Cu siguranță, unii dintre ei ar fi putut să-mi explice multe, însă frica – inerentă în viața și activitatea oamenilor de atunci, indiferent de poziție socială, îndeosebi în ultimii ani ai dictaturii comuniste – făcea ca dialogul pe teme precum boierii români și contribuția lor la realizarea Unirii Principatelor sau a României Mari, regalitatea și rolul ei în dezvoltarea țării, cultura ante- și interbelică să fie doar scurte întrevederi în pauzele dintre ore.

Anii au trecut și iată că, în mod deloc surprinzător, istoria, asemenea zeului Ianus, pare a privi cu aceeași patimă la trecut și la viitor. În aceste timpuri dificile, când teama pare a se reinstaura în societate, și dialogurile se poartă cu delicatețe pentru a nu ofensa nici măcar un cuib de viespi, își fac simțită prezența tineri profesioniști în domeniul lor de activitate, care își păstrează consecvența în ceea ce privește obiectivitatea, luciditatea și interesul nedisimulat față de istoria României. Nu istoria prezentată adesea eronat pe internet, pe site-uri precum Wikipedia sau alte asemenea, nici aceea pătimășă, interpretată într-un mod subiectiv dus uneori la extremă sub felurile impulsuri, ci aceea din arhive sau biblioteci, „sine ira et studio”, adică așa cum a fost. Unul dintre acești tineri este Simion-Alexandru Gavriș, cercetător al Institutului de Istorie „A.D. Xenopol” din Iași. Doctor în istorie (2010), cu lucrarea „Manolache Costache Epureanu – omul politic și epoca sa”, acesta revine în atenția publică grație volumului *Conservatorism, regionalism moldovenesc și alte mofturi de secol XIX*, apărut anul acesta la Editura Timpul din Iași.

Consistentă, atât prin conținut-

tul său bogat și complex, cât și prin numărul de pagini, cartea adună articole pe teme de istorie și istorie literară, discursuri parlamentare și texte de epocă puțin cunoscute, ca să nu spunem total necunoscute, publicate în prestigioasa revistă „Convorbiri literare”. În cele 540 de pagini, istoricul ieșean se apropie, cu realismul unui autentic cercetător al trecutului, de personaje marcante ale secolului XIX, despre care astăzi nu mai știm nimic sau aproape nimic, a căror existență și importanță au fost fie ascunse, fie eludate, până astăzi. De la conservatorii moldoveni Manolache Costache Epureanu, Grigorie Mihail Sturdza, cărorora autorul le-a dedicat monografii, Lascăr Catargiu și Apostol Arsachi, trece meticolos la Constantin N. Brăiloiu, Christian Tell, Alexandru N. Lahovari, Grigore Balș, fără a-l uita pe Ion Strat, primul rector al Universității „Al. I. Cuza” din Iași la vârsta de 24 de ani, care la 23 de ani a devenit „doctor în legi” al Universității din Berlin, reprezentant al României la Paris și Constantinopol, stins din viață la 43 de ani și înmormântat la Gioseni, un sat de oameni gospodari situat lângă municipiul Bacău.

Din panteonul personalităților care și-au pus amprenta pe istoria modernă a României, aduse la lumină din întunericul în care au fost îngropate în ultima perioadă, nu lipsesc antiunioniști, separatiști și regionaliști moldoveni precum Nicolae Istrati ori Teodor Boldur-Lătescu. Cititorul pasionat de realitățile sociale,

culturale, economice și politice din secolul XIX va mai întâlni nume consacrate precum Alexandru Ioan Cuza, regele Carol I, D.A. Sturdza și alții.

Volumul este bine încheiat, cititorul având ocazia să străbată momente cruciale ale istoriei românilor, de la mișcările revoluționare specifice anului 1848, la domnia lui Cuza, Unirea Principatelor, domnia lui Carol I, până la Primul Război Mondial. „Ceea ce se desprinde însă cu claritate din carte este politica de caracter pe care au dus-o marii, chiar și unii mai puțin cunoscuți, moldoveni. Ca mulți alți conservatori din alte colțuri ale lumii, conservatorii noștri nu au făcut politică de sistem, ci de caracter, pornind de la realitatea pe care nu le stătea în caracter să o ignore. Acolo unde pentru progresiștii bovarici substanță aveau doar proiecțiile ideologice, pentru cei mai mulți dintre oamenii acestei cărți contau în

primul rând starea de fapt confirmată istoric, natura lucrurilor și caracteristicile oamenilor. Fie că e vorba de proiecte referitoare la educație, la organizarea administrativă/comunală, la deficitul bugetar, la politica externă, desprinderea de realitate și zborurile imaginației erau întotdeauna drămluite de conservatori cu atenție la costurile și beneficiile lor reale, pe termen lung”, scrie Mircea Platon în prefața intitulată sugestiv „Album de familie cu strămoși uitați sau Despre rezistența morală a omului într-adevăr civilizat”.

Volumul lui Gavriș este structurat în opt capitole dense: „Generalități despre politica vremii: conservatori și liberali”, în care citim, printre altele, informații mai puțin cunoscute despre începutul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, despre „ce a fost instabilitatea guvernamentală și parlamentară (1866-1871) ori despre guvernarea Lascăr Catargiu (1871-1876)”. În capitolul „Episoade, structuri și idei conservatoare” luăm cunoștință despre „Conservatorii moldoveni din 1848”, „Conservatorismul românesc și Franța: Apostol Arsachi și Constantin N. Brăiloiu”, „Două ziare ieșene de la 1861: «Viitorul» și «Trecutul»”, „Când moldovenii au vrut să schimbe Constituția”, „Un proiect junimist de reorganizare a învățământului (1876)” și altele. Capitolul „Conservatorii: schițe de portret” ne aduce în atenție „Inteligența rece a unui pașoptist: Petre Mavrogheni (1819-1887)”, „Un om pentru multe anotimpuri: generalul Ioan Emanoil Florescu (1819 –

1893)”, „Cel dintâi rector al Universității din Iași și lumea politică”, „Politică, fantasmă și multe trimiteri savante: Nicolae Blamberg (1837-1896)” și așa mai departe. În capitolul „Părintele «trădător» al conservatorismului românesc: Manolache Costache Epureanu” ne întâlnim cu această personalitate a secolului XIX și rolul său, inclusiv în proiectul conservator de reformă agrară de la începutul domniei lui Cuza.

În cele 11 subcapitole referitoare la „Subiect și obiect de legendă: Prințul Grigore Mihail Sturdza” descoperim imaginea complexă și fascinantă a prințului Grigore Mihail Sturdza, încheiat cu un studiu despre cum a fost văzut acesta de contemporanii săi. Capitolul „Frânturi din viața unui lider: Lascăr Catargiu” ne arată cum România a descoperit stabilitatea guvernamentală odată cu lunga guvernare conservatoare condusă de Lascăr Catargiu din 1871-1876, în timpul căreia s-au organizat în 1871 alegeri de o corectitudine care, după cum remarcă autorul, l-ar fi lăsat pe Caragiale fără sursă de inspirație. Capitolul „Tu, Moldovă, țara mea: Regionaliști și regionalisme” aduce în prim plan nume precum Teodor Boldur-Lătescu, Nicoale Ceaur-Aslan, „separatiști”, conservatori moldoveni și munteni, o frescă generoasă și complexă a perioadei din care nu lipsește revolta din 3 aprilie 1866 de la Iași ori proiectul de la sfârșitul anului 1866 referitor la descentralizarea administrativă.

Ultimul capitol al cărții, „Vorbe, vorbe, vorbe...”, confirmă, așa cum avea să conchidă Mircea Platon, că „miza acestor admirabile miniaturi istoriografice scrise cu vervă literară și cu discernământ antrenat este mai largă punere în circulație a unor personaje esențiale trecute cu vederea, conștientizarea versantului conservator al României fără de care istoria noastră nu rămâne decât un munte vopsit pe o planșă de carton ieftin, decor de teatru de bălci”.

• Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU •

Leo BUTNARU

Vuiește Universul de interogații

Stelele sunt punctele de sub cocârjarea a tot atâtor semne de întrebare metafizice invizibile, ceea ce însă nu înseamnă că se poate face abstracție de ele – măcar la unele interogații ar trebui totuși să se răspundă... Când mă frământa acest gând, în sfârșit am izbutit să fac legătură telefonică – ce greu a fost! – cu Dumnezeu, prin mare minune răzbătând la Orange-ul din țării.

Dumnezeu a fost impecabil-irepetabil de politicos, ascultându-mi răbdător cam lungă întrebare despre cum se întâmplă chestia asta cu muzele, cu inspirația, în genere cu literatura – cum, de ce, din ce apare și pentru ce apare ea etcetera.

Apoi câteva clipe Dumnezeu tăcu în celular, după care mi-a spus că pe moment e cam ocupat, poate îi telefonez în altă zi sau noapte (în genere Dumnezeu nu doarme, veșnicia lui fiind de fapt o eternă insomnie)... „Bine... Mulțumesc, Doamne-Dumnezeule”, am zis. Și am

închis. Însă din vocea Atoateștiutorului simțeam eu că – iertare, Doamne! – nici El nu știe ce-i cu chestia despre care mă interesasem... Pentru ca peste câteva clipe să-mi sune telefonul: eram apelat de la un număr neidentificabil. „Eu sunt, fiule...”, se auzi în celular. Era Dumnezeu! „Știu la ce te gândești... Așa e... Ai dreptate – nu prea știu nici Eu ce-i cu chestia asta pe care voi o numiți literatură... Iertare, fiule... Asta e...”, spuse Domnul Dumnezeu, cu cuviincioasă modestie...

Am înțeles și mi-am zis că nu mai are rost să-l împovărez și cu o altă întrebare apăsătoare, cea cu inteligența artificială – cum, de ce, din ce apare și pentru ce apare ea etcetera. Iar cea mai răvășitoare întrebare destul de ramificată e dacă s-ar întâmpla sau ba ca și ea, IA, să înnebunească precum omul; dacă eventual ar ajunge și ea, IA, la Alzheimer sau dacă, Doamne ferește, ar avea accese de epilepsie ca Dostoievski, confundând

numele lui Gogol cu Google și chiar să prindă a striga că ea ar fi mai ceva decât Atoatecreatorul. Ce e totuși cu acest neo(i)realism cibernetice, IA, imprevizibil ca ieri-alaltăieri?

Iertare, Doamne-Dumnezeule, însă la grele ispite și întrebări ne dai... Te dai... Vuiește universul de interogații complicate, unele dintre ele stimulând versul, altele pur și simplu reversul tainelor, neștiutului, spusului (și supusului), tăcutului... Avem nevoie de Tine – Unicul care ai putea confirma existența tainițelor inspirației, intuiției, dezlănțuirilor firești ale firii omenești și ale celor aproape suprafirești ale Poeziei. Iar taina creației divine, dar și a celei omenești, este taina libertății, iar taina libertății e taina inspirației și motivației pentru creație. Mă gândesc, zic eu, unul dintre cei care oarecât ar fi conștient de faptul că, în fond și dintru început, Conștiința Lumii e mereu în supraîncordarea așteptării că, de la un Moment încolo, i s-ar putea releva (inocula?) energii supraumane, ce ar propulsa o în miez de taine metafizice, transcendente, presupunerile despre existența cărora le tot mestecă – iată, de mii și mii de ani! – ca pe niște dumicați în gura unui copil, în care abia prind să răsără dinții de lapte.

• Din pricina defrișărilor

Gheorghe GRIGURCU

„O idee dureroasă” (II)

Scriind în jurnal, stai de vorbă cu tine însuși. A.E.: „Nu cu cititorul?” Binevoind a mă citi, acesta s-ar putea să fie îndemnat la rândul său a sta de vorbă cu sine.

„Când începe să se miște un munte spre noi, ce contează că a fost rupt un fir de iarbă?” (Proverb chinez)

Scriptor. Lucruri prea simple pentru a părea adevărate, lucruri prea complexe pentru a părea adevărate. Inspirația se cuvine a le apropia de condiția adevăratului.

Moment negru. Ajuns la senectute înseamnă și a răcăi straturile necurate ale vieții. A le pune sub ochi, cu jenă, contrarietate, sarcasm, în virtutea unui impuls amplificat al deriziunii căruia nu-i mai poți face față doar, așa cum ai crezut, din interiorul ființei.

„Politica este arta de a-i consulta pe oameni în privința problemelor pe care nu le înțeleg deloc și de a-i împiedica să se ocupe de problemele care-i privesc direct.” (Valéry)

Amintiri aidoma unui metal încins. Nu le poți atinge cu degetul fără să te arzi.

„Pentru mine, Parisul a fost idolatria. Am obosit însă de el pentru că și eu, și orașul îmbătrânim. Vraja s-a sfârșit. Și motivul pentru care nu-l părăsesc este că am trăit în el patruzeci de ani. Nu mă mai inspiră însă. Chamfort scria înainte de Revoluția franceză: «Parisul, oraș al luminii, oraș al plăcerii, în care patru cincimi din locuitorii săi mor de tristețe». E un oraș trist. S-a degradat. S-a transformat într-un infern – sau într-un coșmar – pe care nu ajung să-l părăsesc. N-aș putea trăi în altă parte.” (Cioran)

A.E.: „Septembrie 2024. Vălvă multinominală în pregătirea alegerilor prezidențiale. Patru-cinci candidați cu șansă realistă. Dar încă, vai, șapte-opt de factură fantasmagorică. Oare cei în cauză nu-și dau seama? Sau nu cumva e ceva ascuns vederii publice? E ca și cum subsemnatul ar concura, fie și acum, pentru funcția de arbitru al echipei naționale de fotbal”.

Cum au putut Magii, Întelepții de la Răsărit, să afle de la o stea că Iisus Hristos este Împăratul? Ce i-a determinat și ce beneficii puteau spera de la închinarea în fața unui împărat care trăia departe de ei? De ce s-au încumetat să plece într-o călătorie dificilă, plină de primejdii, ținând cont de faptul că, oricât de neștiutori ar fi fost, știau că se vor închina unui împărat care abia se naște, într-o țară în care exista deja un rege? Cât și câte să-și asume doar pentru a i se închina unui prunc? La ce s-ar fi putut aștepta ținând cont că steaua i-a îndrumat și i-a adus la o peșteră, în fața Pruncului și a unei mame sărace? Fără nicio îndoială că riscurile erau bine cunoscute, ei fiind conștienți că erau pasibili și, probabil, pregătiți inclusiv de pedeapsa cu moartea. În mod normal, logic și rațional, magii ar fi trebuit să se închine, în cazul acestei călătorii, în primul rând regelui aflat în funcție, pentru a-și arăta respectul și considerația, conform oricărui protocol sau uzanțe. Însă nu s-a întâmplat așa.

Dincolo de orice speculație, este evident faptul că steaua care le-a arătat magilor Nașterea lui Mesia a fost o lucrare a lui Dumnezeu, Cel care le-a insuflat adevărul în suflet. Ajunși în Ierusalim, primul lucru pe care l-au făcut a fost să întrebe: „Unde este Cel ce S'a născut rege al Iudeilor?”

Constantin GHERASIM

Puterea sincerității și sărbătoarea Crăciunului

Că'n Răsărit văzutu-l-am steaua și am venit să l ne închinăm” (Matei 2, 2). Pur și simplu nu i-a interesat ce le vor spune oamenii liderilor politici sau religioși din oraș. Deși prezența și scopul lor au provocat tulburare atât la curtea imperială, cât și în oraș.

Nu și-au pus problema fricii de moarte, nici măcar în momentul când au fost chemați în taină de împăratul Irod. Pentru că orice invitație făcută în mod discret, mai ales când vine de la o autoritate superioară, ascunde ceva. Mintea și inima lor nu erau nici pregătite și nici orientate către viclenii politice, ambiții lumești. Magii i-au explicat lui Irod ce au văzut și ce știau. Trăirea lor launtrică, mesajul pe care-l primiseră de Sus și importanța acestuia depășeau sfera de înțelegere lumească și perversa diplomatie politică. Magii erau convinși că inclusiv Irod era dator să știe despre singurul eveniment istoric care avea să schimbe destinul omului. „Atunci Irod

i-a chemat în taină pe magii și a aflat limpede de la ei vremea când li se arătase steaua. Și trimițându-i la Betleem, le-a zis: «Mergeți și cercetați cu de-amănuntul despre prunc și dacă-l veți afla, dați-mi și mie de veste, pentru ca să vin și eu și să mă închin lui». Iar ei, ascultându-l pe rege, au plecat; și iată, steaua pe care o văzuseră în Răsărit mergea înaintea lor, până ce a venit și a stat deasupra locului unde era Pruncul. Și văzând ei steaua, s'au bucurat cu bucurie mare foarte” (Matei 2, 8-10).

Deși păgâni, veniți din Orientul îndepărtat, magii au demonstrat că sinceritatea îl apropie pe om de Dumnezeu. Dorința sinceră de a-L cunoaște pe Împărat i-a făcut să lase lumea lor pentru a se închina în lumea lui Mesia, în lumea Mântuitorului Iisus Hristos. Lumina înțelepciunii dumnezeiești s-a răstrânt în inimile lor, pentru că erau sincere și au ales să se închine Adevărului mai presus de

orice. Dincolo de toate greșelile pe care le poate săvârși, de toate răutățile pe care le împlinește cu sau fără voia sa, omul redevine apropiat și prieten al lui Dumnezeu când își dă seama că trebuie să fie sincer, că nu (se) poate minți. De aceea sărbătoarea Nașterii Domnului este sărbătoarea sincerității și de această sărbătoare se bucură cu adevărat doar oamenii sinceri și cei în care renaște dorința de a fi sinceri.

Asemenea magilor, sinceri și netemători, sunt copiii care cresc cu vârsta și înțelepciunea asemenea Pruncului Iisus. Asemenea magilor sunt mamele simple, tăcute și smerite, care indiferent de condițiile vieții se străduiesc să fie lumină, pace, bucurie și dragoste în familie. Asemenea magilor sunt bărbații cinstiți care se angajează zilnic să ocrotească familia de pericole. Asemenea magilor sunt oamenii săraci, a căror nădejde este Fiul Omului. Asemenea magilor sunt cei bogați care nu și-au legat mintea de bunurile pământești, ci, ca și aceia, își dăruiesc parte din averea lor Mântuitorului Hristos. Asemenea magilor sunt bolnavii singuratici, părăsiți, care trăiesc în suflet cu credința că Dumnezeu nu i-a uitat, că nu și-a întors fața de la ei și că încă îi iubește.

„Bacău – personalități ale locului”, ediția a V-a

Pe 12 noiembrie 2025, în Aula Universității „Vasile Alecsandri” s-a desfășurat evenimentul cultural „Bacău – personalități ale locului”. Ediția din acest an l-a avut ca invitat central pe Cornel Simion Galben, personalitate de seamă a vieții culturale băcăuane. Laudatio a fost rostită de criticul literar și universitar Adrian Jicu, identificându-l pe sărbătorit cu „un cercetător veritabil, client vechi al bibliotecilor și arhivelor, unde și-a petrecut o bună parte a vieții, căutând informații pentru cărțile sale dedicate personalităților din diverse domenii. E un gest firesc din partea băcăuanilor să-l omagieze și să-i arate recunoștința pentru tot ce a făcut și va face pentru promovarea spiritului locului”. Adrian Jicu a subliniat că Bacăul nu este mai prejos decât alte centre culturale din țară.

Pentru împlinirea unor vârste rotunde și pentru contribuția lor la viața artistică și culturală a Bacăului, au mai fost sărbătoriți: Gheorghe Bălătescu, Ioan Măric, Marius Manta, Dan Perșă, Cecilia Moldovan și Alexandru Dumitru. Muzica a fost prezentă printr-un recital simfonic, susținut de Cvartetul „Allegria” al Colegiului Național de Artă „George Apostu” din Bacău, coordonat de prof. Codrin-Emanuel Stan, și un recital folk, susținut de Mihai Teleagă. Profesorul și

artistul plastic Aurel Stanciu a prezentat albumul omagial „Măric 80”. Au susținut discursuri Vasile Isvoran, vicepreședintele Consiliului Județean Bacău, dr. Alin-Sebastian Popa, managerul Complexului Muzeal „Iulian Antonescu”, prof. univ. dr. ing. habil. Carol Schnakovszky, rectorul Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău, Dumitru Brăneanu, președintele filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor din România, și consilierul județean Ionel Bălan.

Manifestarea a fost remarcabilă datorită dinamismului ei, discursurilor susținute și, formal, „beneficiarilor”, care au primit, printr-o astfel de cere-

monie, recunoașterea comunității, atât de importantă pentru istoria culturală și socială. Prin acest eveniment anual, inițiatorii au reușit să producă solidaritate între intelectualii Bacăului.

Revista *Ateneu*, prin directoarea Carmen Mihalache, a oferit distincții și medalia „Centenar *Ateneu*” celor sărbătoriți și managerului Complexului Muzeal „Iulian Antonescu”, Alin-Sebastian Popa.

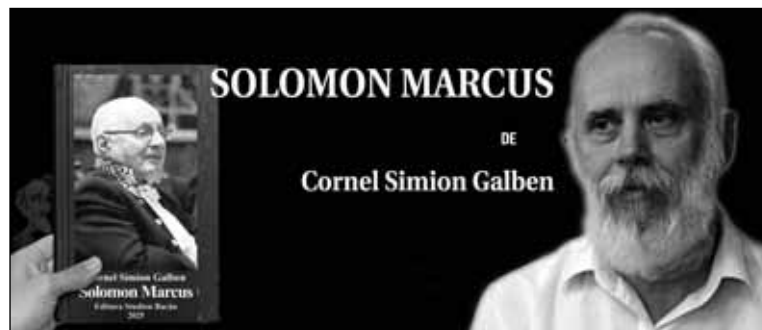
„Bacău – personalități ale locului” este un proiect inițiat de Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” și Serviciul Public Județean pentru Promovarea Turismului și Coordonarea Activității de Salvamont Bacău, în parteneriat cu Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, și este coordonat de poeta Mihaela Băbușanu și de jurnalistul Romulus-Dan Busnea. (A)

În mod previzibil și regretabil, centenarul Solomon Marcus a stat sub semnul nepăsării și al uitării. E o meteahnă românească să-i uităm foarte ușor pe cei care nu mai sunt printre noi. Este și cazul matematicianului Solomon Marcus, cunoscut pretutindeni în lume, din America de Sud până în Japonia, și din Canada până în Australia, dar uitat chiar aici, acasă, parcă pentru a confirma o vorbă care zice că nimeni nu-i profet în satul lui... Așa se face că, la 100 de ani de la nașterea lui (1 martie 1925, Strada Iernii, Bacău), doar Colegiul Național „Ferdinand I” a organizat o întâlnire dedicată elevului de odinioară, iar la inițiativa Bibliotecii Județene „Costache Sturdza” artistul olandez Karskione a realizat o impresionantă murală dedicată savantului, în cadrul Festivalului Național „George Bacovia”. În rest, o tăcere asurzitoare...

Este și motivul pentru care istoricul literar Cornel Simion Galben a scos, recent, o micro-monografie, intitulată *Solomon Marcus – magistrul universal* (Bacău, Editura Studion, 2025), în care a prins elementele definitorii pentru viața și opera uneia dintre cele mai importante personalități pe care Bacăul le-a dat vreodată. E o reparație necesară, așa

cum autorul mărturisește în prefața cărții, subliniind ideea datoriei pe care o avem față de ilustrul academician și față de moștenirea sa științifică: „Cu convingerea că Solomon Marcus merita mult mai mult, am sintetizat întreaga sa activitate într-un profil pe care l-am încredințat revistei *Vitaliu*, unde a și apărut în numărul din mai 2025, dar, cum circulația acestuia este destul de restrânsă, am decis că e nimerit să-l transfer și în pagini de carte, mai ușor de consultat în comparație cu formatul publicației editate de Centrul de Cultură „George Apostu””. Așadar, avem de-a face cu un profil extins, în care accentul cade pe informație și pe cifrele grăitoare pentru o activitate cu adevărat remarcabilă, tradusă în zeci de cărți (în domeniul matematicii, dar și în domenii

de graniță), sute de articole și studii științifice, peste 250 de conferințe și prelegeri (pe tot mapamondul), plus numeroase participări la alte manifestări culturale și științifice.

Deși succintă, lucrarea atinge și câteva aspecte referitoare la biografia savantului, ceea ce contrabalansează ariditatea materialului. Originea modestă a lui Solomon Marcus (tatăl era croitor), disponibilitatea ludică păstrată pe tot parcursul vieții, curiozitatea nesmintită și inventivitatea (de copil, scotea o

revistă a străzii unde locuia), faptul că a rămas repetent și a fost la un pas să renunțe la școală, umilințele din anii războiului (când adolescentul a trebuit să poarte steaua galbenă și să facă munci fizice istovitoare), arestul (dintr-o confuzie tragi-comică legată de „partizanii matematicii”) sunt doar câteva mostre biografice care colorează un destin excepțional, presărat cu greutăți pe care Solomon Marcus a știut să le depășească, prin muncă și ambiție, devenind un

matematician vizionar, care a intuit posibilitățile combinatorii ale științelor și a profesat transdisciplinaritatea. Nu s-a închis în turnul de fildeș al matematicilor superioare, ci a căutat să fie în contact cu oamenii și cu instituțiile, din convingerea adânc înrădăcinată că asta este menirea omului: de a împărtăși ceea ce știe pentru ca astfel să ajute la progresul umanității. A învățat asta de la profesorii săi străluciți (Miron Nicolescu, Octav Onicescu, Gheorghe Vrăncianu, Victor Vălcovici, Alexandru Ghika, Simion Stoilov, Grigore Moisil sau Dan Barbilian) și a devenit el însuși unul, un „magistru universal”, cum foarte frumos îl caracterizează Cornel Simion Galben, subliniind vocația sa pedagogică și disponibilitatea de a răspândi cunoașterea.

Evocând, la centenar, figura tutelară a lui Solomon Marcus, Cornel Simion Galben face un gest necesar și oportun: acela de a (re)aduce în prim-plan un băcăuan de excepție și de a atrage atenția asupra moștenirii sale științifice. Își adaugă astfel, în palmares, o nouă lucrare prin care confirmă că este un cercetător redutabil, unul dintre cei mai buni cunoscători ai istoriei locului.

Adrian JICU

După anii de ucenicie jurnalistică petrecuți, în timpul studenției, în redacția revistei *Opinia*, Vasile Arhire (n. 18 iulie 1959, Huși), cunoscuta voce și fostul director (timp de două decenii) al Radioului Iași, intră, iată, și în lumea autorilor de carte. Debutul editorial, *Fenomenul Penicilina* (Iași, Altius Academy, 2001), a fost urmat de *Curajul de a crede în victorie* (Iași, Timpul, 2007), *Ghici cine (re)vine la cină* (Iași, Junimea, 2017) și de *Istorie și „istorii” în Copou* (Iași, Junimea, 2021) – o incursiune nostalgică în ceea ce a însemnat fotbalul ieșean.

Cu siguranță, *Politehnica*, îndrăgita echipă din *Dulcele Târg*, nu a fost, nicăd, autoarea unui succes de răsunet, dar a reușit să creeze, în jurul său și pe gazon, atmosfera boemă specifică echipelor studențești de dinainte de 1989 (cu excepția Universității Craiova, unde cuvântul de ordine, în vremea lui Balaci și Cămătaru, a fost performanța). Dincolo de promovările și retrogradările succesive, fotbalul ieșean a însemnat, în epoca respectivă, perioada în care și-a creat legendele (Simionas, Dănilă, frații Romilă...), dar și formidabila școală de portari, care i-a dat pe Mircea Constantinescu, Vasile Iordache (considerat încă, de mulți, cel mai valoros goalkeeper al fotbalului nostru), Cătălin Bucu...

În cele 220 de pagini, volumul adună vibrațiile tribunei din Copou, generând emoții și deschizând apetitul cititorilor către cartea sportivă de calitate. În paranteză fie spus, aceasta nu lipsește din peisajul editorial actual, însă, nu o dată, dă senzația de (auto)sufocare prin subiecte și tematici limitate la rezonanța cu freamătul peluzei. Nu e cazul lui Vasile Arhire, care probează cu har de povestitor moldav și rară tenacitate (cuvintele aparțin dramaturgului Mircea

Cartea sportivă

Istории din Dulcele Târg...

Radu Iacoban, cel care semnează postfața, el însuși fost crainic-radio al stadioanelor din Iași și Bacău, ca și Grigore Ilisei, alt scriitor din partea locului care a cochetat cu sportul de pe gazon) *incursiunea mirabilă* în trecutul echipei politehniste. *Istoria* sa nu e o antologie de statistică searbădă, un anuar al Federației, ci se adresează direct inimii suporterului, singura care întreține cu exactitate amintirile fierbinți ale arenei.

Monografia sentimentală a autorului se bazează, în special, pe mărturiile și însemnările fotbaliștilor-simbol ai

Politehnicii: Vasile Simionas (*Cu Simionas, la centrul terenului*), Constantin Humă (*Mijlocașul metronom*), Incze IV (*Motoreta Iașului*), Lupulescu (*Un vârf de lance*), Mihai Romilă (*Mijlocașul cu plămâni de oțel*), Dănilă (*Tehnicianul rafinat, dar și fiul risipitor*), Anton și Ursu (*Străjerii apărării*). Sub condeii pasional și riguros al jurnalistului, se derulează mai multe secvențe empatice, din care nu lipsesc nici conexiunile cu fotbalul băcăuan, dintr-o vreme în care rivalitatea Moldovei, nu doar fotbalistică, era disputată între orașele de pe malurile Bistriței și ale Bahluiului. De pildă, Vasile Simionas, plecat dintre noi recent (2024), a debutat în fotbalul mare la Bacău, de unde s-a transferat la Politehnica Iași, printr-un schimb de jucători (poate cel mai inegal din istoria clubului băcăuan), pentru a urma facultatea, el fiind – aflăm tot din carte – un foarte bun elev și olimpic la matematică. Din perioada începuturilor sale pe gazonul băcăuan, fostul mare jucător își amintește, firește, de cei care au dat consistență formației din orașul lui Bacovia, la sfârșitul anilor '60, sub bagheta lui Dumitru Nicolae Nicușor, Ghiță, Dembroschi, Ene Daniel, Nunweiler IV, Rugiubei, Nedelcu și Vătafu... Așa cum ne și așteptam, amintirile despre Aristide Ghiță (portarul-hâtru, mereu pus pe glume) sunt cele mai savuroase: „La o oră de franceză, profesoara, încercând să-i stimuleze cunoștințele și imaginația, l-a

întrebat: «Mergi cu echipa în Franța, vezi o fată frumoasă și te îndrăgostești de ea. Cum îi spui că o iubești?» Și Ghiță, care era cursant la fără frecvență, a stat o clipă pe gânduri și, foarte serios și hotărât, a replicat: «Doamnă, nu pot să-i spun așa ceva, pentru că eu sunt înșurat!»

În celelalte pagini, aflăm despre multe altele care, un timp, au fost considerate subiecte tabu (în special de către foștii jucători și conducători de cluburi), cum ar fi statutul fotbaliștilor într-o perioadă de penurie și tăcută convulsie socială: „La vremea aceea, tentațiile erau puține și timpul liber, atât cât îl aveam, îl petreceam în familie sau cu colegii. [...] Condițiile nu excelau, dar pe ansamblu, ne satisfăceau. La cămin, stăteam doi în cameră, aveam cartelă de masă și mâncarea era foarte bună pentru sportivi. Aveam și o indemnizație lunară, care varia de la 1200 la 2000 lei (cât salariul unui profesor debutant). În lunile cu rezultate excelente, ridicam 5000 - 7000 lei. Pentru noi, părea să fie bine, dar la alte cluburi se câștiga adevărat, pentru a putea pune ceva și deoparte. La Jiul Petroșani, salariile lunare și prima pentru un meci ajungeau la 5000 lei (într-o singură lună, se puteau câștiga peste 20 000 lei, în timp ce Nicolae Ceaușescu avea un salariu de 12 000 lei și o indemnizație de conducere de 3000 lei – n.n.). Nu mai spun de Steaua și Dinamo...” (V. Simionas).

Așadar, o carte de nelipsit microbistului cu vocație de cititor, întrucât fotbalul se joacă în 11, uneori în 12 (cu tot cu arbitru!), dar fără al 13-lea, gazetarul sportiv, nu ar fi la fel de frumos. *Istoriile* lui Vasile Arhire o demonstrează din plin.

Leonard POPA

Se dedică acest expozeu profesorului Gheorghe Iorga, traducător din limba persană și bun cunoscător al culturii iraniene.

Motto: „Această carte relatează istoria perșilor din momentul sosirii lor în Platoul Iranian, în jurul anului 1000 î.H. și până în anii 330 î.H., când mărețul lor imperiu a fost ocupat, nimic și sugrumat de mâna de fier a lui Alexandru Macedon“

Lloyd Llewellyn-Jones

Între imperiile lumii antice, imperiul persan, deși nu figurează în cartea lui Paul Strathern, *Mărire și decădere*, a fost un imperiu cu o mare extindere teritorială, continuu aflat în războaie de cucerire și încercând să pătrundă în Europa. În 514 î.H., Darius I cel Mare întreprinde o expediție de cucerire în Scitia Minor, soldată cu un eșec fără luptă, perșii fiind nevoiți să se retragă din lipsă de hrană și apă. Pentru a traversa Bosforul, Androcles din Samos a ridicat un pod, iar o stâncă a fost sculptată în formă de tron pentru regele persan. O a doua campanie militară a lui Darius I este contra Greciei, în anul 490 î.H., perșii fiind învinși la Maraton, apoi în 480 î.H., Xerxes, fiul lui Darius I, este învins la Salamina de către Temistocle. Perșii, aflați într-o continuă expansiune, atacă lumea greacă încă din 494 î.H., când au distrus Miletul, iar Phrynichos a scris drama *Cucerirea Miletului*. Armata uriașă a lui Xerxes a trecut Bosforul pe un pod de vase, iar marea învolburată este biciuită de soldații lui Xerxes, care privește bătlia așezat într-un tron de argint. Printre soldații greci care au luptat la Maraton și Salamina s-a aflat Eschil, iar fratele său, Cinegerios, a murit la Maraton. În urma acestor bătlia, Eschil a scris *Persii* (472 î.H.). Xerxes părăsește lupta și îl lasă pe Mardonius la conducerea armatei. Mardonius moare în luptă, iar trupul său nu a fost găsit niciodată.

În fine, regele macedonian Filip al II-lea plănuia o invazie a Persiei, dar este asasinat de Pausanis, membru al gărzii regale. Chestiunea se complică deoarece în *România literară*, numărul 5 din 1978, în articolul *Mormântul de aur al lui Filip al II-lea al Macedoniei* este inserată ipoteza profesorului Manoles Andronikos de la Universitatea din Salonic că nu este exclus ca Filip „să fi murit asasinat de soția sa Olimpia și de însuși Alexandru, când acesta avea 20 de ani...“ După Filip II, Alexandru, fost elev al lui Aristotel, între ei existând și un schimb de scrisori, reia acest proiect al unui război împotriva perșilor, ca o revanșă tardivă la invaziile persane petrecute în urmă cu multe decenii.

Așadar, avem în fața noastră o carte masivă (415 p.), aparținând lui Lloyd Llewellyn-Jones, profesor de istorie antică la Universitatea din Cardiff, dedicată studenților săi. Cu această carte*, L.L.-Jones își face debutul pe piața cărții din România. Cartea în chestiune este secționată în trei părți: *Întemeierea imperiului*, *A fi pers și Imperiul târziu*, urmate de Epilog (*Trecut persan; prezent iranian*), însoțite de o listă a ilustrațiilor, o hartă a Imperiului Persan, un arbore genealogic, bibliografie selectivă, abrevieri, indice. După un Prolog – *Persepolis 488 î.H.* – și o introducere în care se amintesc câțiva dintre istoricii care au scris despre Persia antică, se trece la întemeierea imperiului. Dintre români, prințul George-Valentin Bibescu s-a deplasat în 1905 la Teheran pentru a oferi șahului per-

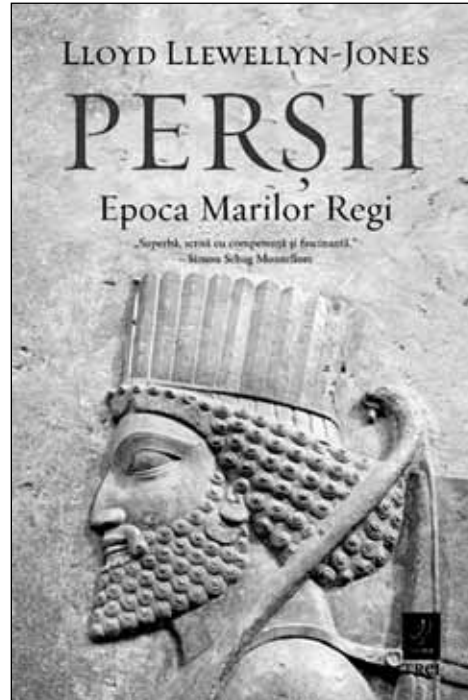
Ionel SAVITESCU

Epoca marilor regi persani

san o distincție din partea regelui Carol I. În urma călătoriei, Claude Anet și Martha Bibescu scriu câte o carte.

Întemeietor al imperiului persan este socotit Cyrus II cel Mare (559-530), care a cucerit Media, Lidia, Babilonul: „Era zvelt și chipeș, avea acel tip de frumusețe pe care îl întâlnești doar la bărbații perși. [...] Măinile îi erau tăbăcite și aspre, căci treizeci de ani la rând strânsese între degete hăturile neargăsite ale cailor săi și tecile de lemn ale lăncilor și întinsese corzile arcurilor“ (p. 65). Cyrus era renumit pentru memoria sa prodigioasă. Se spune că ar fi cunoscut numele tuturor soldaților din armata sa. A cucerit Ecbatana, Sardis și Babilonul: „Babilonul, *bijuteria orașelor*, cu bulevardele sale largi, palatele, templele, grădinile și piețele sale publice, tărugurile și casele îngrămădite unele în altele pe străzi șerpuitoare – acest oraș nu-și avea egal în lumea antică în dimensiune și în splendoare. Era unica metropolă încă plină de viață a Antichității“ (p. 77). Palatul de Sud adăpostea *Grădina Suspendată*, construite de Nabucodonosor pentru soția sa din Media, Amitis (Semiramida). În Babilon se găseau multe trofee luate din Templul lui Solomon din Ierusalim. Israelul a fost cucerit de asirieni (721 î.H.), când cele zece triburi dispar din istorie, apoi de babilonieni (597 și 586 î.H.), conduși de Nabucodonosor, care i-a deportat pe iudei în Babilon, unde deprind pasiunea cărților și a limbilor străine. În 538 î.H., Cyrus le permite evreilor să revină în Israel și să-și refacă templul. Unii evrei au refuzat să se întoarcă în Israel. Din 539 î.H. datează celebrul *Cilindru* al lui Cyrus, ce consemnează evenimentele epocii: „Acesta este cel mai impresionant document de relații publice al Antichității“ (p. 80). *Cilindrul lui Cyrus* este considerat „prima declarație a drepturilor omului“ (p. 84). În 530 î.H., Cyrus, după ce-și rezolvase problema succesiunii la tron, pornește într-o campanie contra mesageților, conduși de regina Tomyris. După o zi de luptă, Cyrus cade mort și este luat de Tomyris și decapitat, iar capul îi este afundat într-un vas plin cu sânge de om. Tomyris spune: „Cyrus, atât de nesătul de sânge, o să te fac să te sature“ (p. 94). Acest sfârșit al lui Cyrus este relatat de cronicarul moldovean Miron Costin în poemul *Viața lumii*. Concluzia lui L.L.-Jones: „Cyrus a fost un conducător extraordinar. A fost deopotrivă un geniu militar și un politician pragmatic. În doar două decenii, a reușit să-și transforme micul regat într-un imperiu mondial. Teritorii disparate geografic și cultural au fost reunite sub auctoritatea sa unificatoare. [...] Realizările lui Cyrus au fost și rămân incredibile“ (p. 97).

Cambises II, urmașul lui Cyrus, este apreciat de istorici în mod diferit, dar reușește să cucerească Egiptul. Cambises moare pe neașteptate, înjunghiindu-se din greșală cu pumnalul său. A fost umbrat de Cyrus cel Mare și Darius cel Mare. Cambises este urmat de Bardya, fratele său. Apoi, tronul este ocupat de Darius cel Mare, care alipește la imperiul său India. În jur de anul 500 î.H., Darius sapă un canal care să lege Nilul de Marea Roșie. La

pagina 127, aflăm ce credea Darius despre el însuși. Imperiul persan era împărțit în satrapii. În timpul lui Darius I existau 36 de satrapii, legate între ele prin drumuri bune și un sistem poștal de excepție. Se introduc monedele de aur și de argint. În funcție de anotimp, curtea persană se deplasa la Ecbatana, Susa și Persepolis. Aceste deplasări erau costisitoare datorită numărului mare de persoane care-l însoțeau pe rege. Mari constructori, regii ahemenizi (Darius I, Xerxes, Artaxerxes I) au îmbogățit capitalele imperiului cu palate ce uimesc prin dimensiuni și înzestrări. Bunăoară, în palatul de la Persepolis exista o sală de audiențe (apadana) înaltă de 22 de metri: „Aici se desfășurau cele mai importante ceremonii regale. Să intri în aceste întunecate locuri sfinte ale maiestuoasei săli trebuia să fi fost o experiență incredibilă pentru oricare diplomat, curtean sau petiționar. *Apadana* era centrul maiestății și fusese concepută ca loc de desfășurare a recepțiilor și festivalurilor Marilor Regi“ (p. 169). Orice rege persan dispunea de o curte numeroasă, formată din rude apropiate și un harem, ce includea soții legitime, concubine și sclave. De asemenea, regii persani aveau zeci de copii concepuți cu soțiile și concubinele lor. Regii persani organizau banchete în onoarea lor, iar maiestria și-o dovedeau la vânătoare și în războaie.

Sistemul religios al Ahemenizilor avea în centrul său pe zeul Ahura Mazda, apreciat de Darius cel Mare: „Un mare zeu este Ahura Mazda, cel care a creat acest pământ, care a creat cerul nesfârșit, care a creat omul, care a creat fericirea pentru om“ (p. 210). În concepția lui Darius cel Mare, Ahura Mazda era un Domn înțelept, un Creator „exclusiv al binelui în lume“ (p. 210). Pentru a-și proteja Creația, Ahura Mazda a creat un grup de șase „preafericiți nemuritori“, care apărau Creația lui Ahura Mazda de Angra Mainyu (Ahriman), care conducea forțele demonice. Perșii considerau că judecata finală, din viața de apoi, va avea loc pe miticul pod Chimvat, subțire ca o lamă de cuțit (v. Mircea Eliade), care despărțea lumea celor vii

de lumea morților. Profetul lui Ahura Mazda este Zarathustra (Zoroastru sau Zardost, în persana modernă): „În comparație cu Mahomed, Iisus, Budha sau chiar Moise, Zarathustra este un personaj izolat, greu de definit în spațiu și timp. Cu toate acestea, ca personaje în istoria gândirii religioase, Zarathustra este la fel de important ca toți ceilalți profeti“ (p. 212). Conform tradiției, Zarathustra s-ar fi născut în anul 600 î.H., iar după părerea specialiștilor, în anul 1000 sau 1200 î.H.; rolul lui Zarathustra era de a reforma și a perfecționa o religie deja existentă. Cerea respingerea Minciunii și slujirea Adevărului, având trei principii de bază: *gânduri bune, vorbe bune, fapte bune*. Platon, în schimb, spunea: *Bine, Adevăr, Frumos*. Nu se știe când a murit Zarathustra. După o tradiție, ar fi murit la vârsta de 77 de ani, înconjurat de familie. O altă tradiție pretinde că a fost asasinat pentru că schimbase vechea ordine religioasă. Zarathustra a impresionat încă din Antichitate pe Platon și Aristotel, iar în epoca modernă pe Voltaire, Rameau și Nietzsche. Ahura Mazda era slujit de niște preoți numiți magi, formând o castă de elită. Probabil că dintre aceștia s-au ivit magii Balthazar, Melchior și Gaspar, care, călăuziți de o stea, au anunțat nașterea lui Iisus Hristos.

Partea a doua a volumului – *Imperiul târziu* – descrie decăderea imperiului persan și înfrângerea perșilor la Maraton și Salamina. Însă perșii nu se considerau învinși, pentru că cuceriseră și umiliseră Atena, iar la Termopile se pare că au învins pe spartanii conduși de regele Leonida. În ultimii ani de domnie, Xerxes este preocupat de noi proiecte de construcții. Temistocle, învingătorul de la Salamina, își găsește refugiul la curtea persană. În 465 î.H., în al 21-lea an de domnie, Xerxes este asasinat de un fiu al său: „Cel puțin șapte dintre cei doisprezece Mari Regi ahemenizi și-au cunoscut moartea din mâinile unui asasin (doar trei monarhi s-au bucurat de luxul de a muri de moarte bună), iar la acest număr putem adăuga și uciderea (sau execuția) a cel puțin doi prinți moștenitori“ (p. 274). În 464 î.H., Artaxerxes I devine Mare Rege. La curtea persană femeile jucau un rol important, multe fiind implicate în politica imperiului. De aceleași puteri se bucurau și eunucii. Ca peste tot moartea era mijlocul de înlăturare a dușmanilor. Perșii foloseau execuția prin decapitare, tragerea în țeață, îngroparea de viu, sufocarea în cenușă, supliciul bărcii.

Darius II este urmat de fiul său Arsicas, care domnește sub numele de Artaxerxes II. Acesta se confruntă cu fratele său Cyrus cel Tânăr la Cunaxa (3 septembrie 401), bătlia descrisă de Xenofon în *Anabasis*: „Marele eșec al Ahemenizilor a fost neputința lor finală de a rezolva problema succesiunii la tron și de a pregăti un transfer metodic de la o domnie la alta“ (p. 333). Artaxerxes II este urmat de fiul său Ochus, care domnește sub numele de Artaxerxes III. Acesta își începe domnia prin execuția rudelor apropiate, încât Plutarh a scris că Artaxerxes al III-lea „i-a întrecut pe toți în cruzime și în sete

de sânge“ (p. 335). Artaxerxes III este otrăvit de eunucul Bagoas. Acest eunuc l-a asasinat și pe fiul lui Artaxerxes III, Arșu, care domnise doi ani sub numele de Artaxerxes IV. Prințul Artasiyata este investit rege sub numele de Darius III. Din acest moment, prăbușirea Imperiului Persan nu mai poate fi oprită. Alexandru Macedon (356 – 323) continuă planul tatălui său, Filip II, și invadează Persia, învingându-l pe Darius III în trei bătălii: Granicos, Issos și Gaugamela. Darius III este asasinat de satrapul Bessus al Bactriei, care devine rege cu numele de Artaxerxes V. Prins de Alexandru Macedon, este executat. Prin aceste victorii, Alexandru devine stăpânul Asiei. Din păcate, Alexandru a permis ca Persepolis să fie jefuit și incendiat, iar palatele splendide devin niște ruine.

În afară de autorii antici, se poate consulta dintre cei moderni cartea lui Barry Strauss, *Mari comandanți. Alexandru, Hannibal, Cezar și arta conducerii*. În sfârșit, Epilogul este o trecere în revistă a Persiei ahemenide și a Iranului modern. După Alexandru cel Mare, Persia este condusă un timp de Seleucizi, apoi de Sassanizi, care s-au socotit urmași ai Marilor Regi, apoi în 651 dinastia Sassanidă cade în mâinile arabilor, Iranul devenind un stat islamic. Din această epocă se remarcă istoricul Al-Tabari și poetul Firdousi, care a scris *Şahname*, în care sunt evocați aproximativ 50 de regi.

În fine, pe 12 octombrie 1971, Mohamed Reza Şah Pahlavi după 27 de ani de domnie, pregătea un discurs în memoria lui Cyrus cel Mare, de la a cărui întemeiere a Imperiului Persan se împlineau 2 500 de ani. Deci Iranul a avut trei dinastii: Teispidă, Ahemenidă și Pahlavi, şahul Reza fiind al doilea și ultimul rege al dinastiei Pahlavi (1925-1979). La Pasargade au fost invitați șefi de stat, diplomați, oficialități. În 1971, şahul Reza avea 50 de ani: „Cărunt, chipeș, distins, însă sobru și iute la mână, şahul chiar arăta ca un om complet stăpân al propriei țări și al propriului destin“ (p. 377). La 16 ianuarie 1979, monarhia persană își încetează existența. Şahul, bolnav de cancer, părăsește Iranul și se stinge la Cairo pe 27 iunie 1980. Iranul devine o Republică Islamică condusă de Ayatollahul Khomeini care, după ce vizitează în 1988 ruinele de Persepolis, își dă acordul să fie păstrate. În 2016 au loc manifestații în memoria lui Cyrus cel Mare. Şahul Reza dăruise ONU-ului o replică a Cilindrului lui Cyrus cel Mare, iar în 2009 British Museum a împrumutat Muzeului Național al Iranului Cilindrul autentic scris în akkadiană.

Ce s-ar putea adăuga? Doar că lucrarea profesorului britanic Lloyd Llewellyn-Jones este o valoroasă reconstituire a istoriei statului iranian: „Cyrus și Marii Regi antici sunt personalități deosebit de mândre și probabil chiar simboluri ale ambiției, pentru că astăzi ei sunt cei care reprezintă tot ce înseamnă să fii iranian, să fii persan. Lungă fie domnia Marilor Regi“ (p. 388).

*Lloyd Llewellyn-Jones, *Perșii. Epoca Marilor Regi*, traducere din limba engleză de Smaranda Cîmpeanu, București, Editura Trei, 2024, 415 p.

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

Dincolo de Vămile Pustiei (II)

Vorbind despre experiența spirituală între Infern și Imne, cercetătoarea se referă la ceea ce se consideră volumul de ascensiune dinspre Infern spre *imnele iluminatorii*, *Vămile pustiei*, unde se face legătura între cele două etape ale liricii lui Ioan Alexandru: poezia expresionistă, vâscoasă, materială și poezia iluminată, jertitoare, chistică. Abordarea liricii propovăduirii se dorește a fi o ilustrare a faptului că respectivele etape ale creației lirice nu pot fi separate definitiv. Astfel, Ioana Alexandra Dalalau observă că teme și simboluri întâlnite în primele volume expresioniste sunt reluate, sub alte forme, și în partea a doua a liricii, fiind combinate cu noi și profunde experiențe spirituale. În acest sens, întreaga creație a lui Ioan Alexandru este văzută a fi o expresie a sufletului rural, a lumii satului imaginat ca centru al universului, al iubirii ca sentiment primordial.

Trasarea unei *vămi* între domeniul laic și cel al religiosului nu a fost niciodată evidentă în poezia lui Ioan Alexandru, creștinii bucurându-se mereu de prezența lui Dumnezeu atât pe Pământ, cât și în Cer. Personalitățile istorice cărora poetul le închină imne de laudă, grație tehnicilor aluzive și asocia-

ve, sunt Împăratul Justinian, Ștefan cel Mare, Avram Iancu, Constantin Brâncoveanu, Alexandru cel Bun, Ștefan, Mihai, Horea. Prin intermediul lor, s-a creat un univers sugestiv în ceea ce privește istoria și personalitățile istorice care s-au remarcat prin credință sau iubire față de patrie. Ceea ce reține Ioana Alexandra Dalalau este plasarea imaginarului poetic atât într-un spațiu acreditat printr-o întreagă experiență spirituală, cât și în spațiul concret permisibil memoriei istorice și tradiționale. La rândul lor, regiunile istorice ale României păstrează sfințenia datorită luminii ce împresoară locurile și oamenii. Poetul însuși se simte născut din graiul pelicanului, al lui Hristos, fiind împresurat de miresme de garoafe, cruci de busuioac.

În ultima parte a studiului, autoarea analizează experiența spirituală ce transpare punctual din volumele *Imnele Transilvaniei*, *Imnele Țării Românești*, *Imnele Moldovei*, *Imnele iubirii* și *Imnele Putnei*. Acestea sunt spații poetice locuite de mama, tata, lelea Teodosia, Ioan Daniil, lelea Marie, lelea Ana, lelea Susană, tata bătrân Ioan, moldoveanca, mocanii, Iancu. Toți aceștia sunt exemple de țărani români care au reușit să tră-

iască potrivit firii, în rosturile strămoșești, ca oameni ai pământului și ai cerului pe care-i caracterizează așezarea sufletească și dimensiunea firescului. Ioana Alexandra Dalalau nu uită să menționeze că o mare parte a unor astfel de poeme au drept sursă de inspirație povești, versete și personaje din Vechiul Testament care au experimentat prețuirea și bunăvoința unui Dumnezeu judecător, poetul dovedindu-se un excelent cunoscător al Bibliei.

În cercetarea creației lui Ioan Alexandru, ocupă un loc bine delimitat simbolistica animalelor, care ține de experiența spirituală lirică a sinelui, fiind reprezentări atât ale lumii interioare, cât și concretizări ale relației natură-om-Dumnezeu. Vietăți fabuloase, domestice sau sălbatice, cu puternică încărcătură spirituală (inorogul, măgarul, mielul, vulturul, boul, cocorii, mierla, porumbelul, leul și puii de leu, pasărea Ghiți, privighetoarea, cerbul), ce participă uneori la un ceremonial de atmosferă mistică, sunt elemente ale decorului *imnelor*. Se face referire și la imnele cu tematică specifică jertfei lui Constantin Brâncoveanu, știindu-se că Ioan Alexandru a avut o nespusă admirație față de familia domnitorului. Drept dovadă stau nu doar eseurile, volumul dedicat martirilor și poemele răsfire în toate volumele de *Imne*, ci și mărturiile apropiatilor.

În anexa la carte este consemnat un interviu cu Costion Nicolescu, care a fost unul dintre prietenii poetului (și căruia îi scapă la un moment dat o apreciere nepotrivită: „o perioadă a versurilor geniale, de mare suflu poetic, care s-ar întinde până la *Imnele Bucuriei*“). Cred că la întrebarea pusă „Dacă ne uităm la partea a doua a liricii, observăm că Ioan Alexandru a fost un poet fecund. A scris mult, poeme lungi, într-un timp relativ scurt. Este această fecunditate benefică esteticii?“ ar fi trebuit să reflecteze cercetătoarea însăși mai îndelungat și să răspundă răspicat. Deși nu riscăm să dăm naștere la confuzii vorbind despre poezie, creație sau lirică „alexandrină“, așa cum face

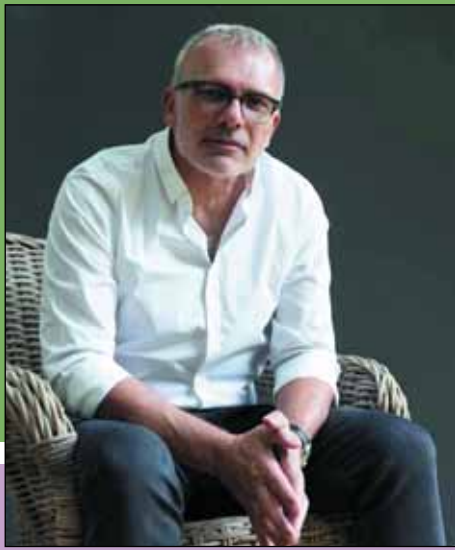
Ioana Alexandra Dalalau, ar fi trebuit ca acest termen să fie evitat, la fel ca și formulări de tipul „eseistica și lirica ioan-alexandrină“.

Din moment ce veni vorba despre poezia „alexandrină“, m-aș fi așteptat să văd care este profilul distinct al lui Ioan Alexandru între ceilalți poeți ai noștri de factură religioasă (Daniel Turcea, de exemplu, pentru a aminti cel mai cunoscut nume). Apoi, în privința experienței isihaste la care se referă autoarea studiului, mă întreb dacă tiparul latent, preexistent, al textului sacru, anulează sau nu hazardul, efemerul, căutarea înfrigurată, frisonul mistic aleatoriu, instaurând, fără echivoc, plenitudinea spirituală într-un regim de abandon isihast constant din partea lui Ioan Alexandru. În aceste condiții, autenticitatea poeziei sale rezidă într-o constantă afirmare în sfera realului a noii identități asumate, aceea de *homo religiosus*, fără tăgadă, egal cu sine însuși, imperturbabil? Am în vedere afirmația autoarei potrivit căreia experiența spirituală este ceea ce caracterizează universul liric al poetului Ioan Alexandru, de la începutul până la sfârșitul operei. Oricum, Ioana Alexandra Dalalau se dovedește a fi o foarte bună identificatoare și decodificatoare a liniilor de forță ale creației poetului supus cercetării sale. Ea citește cu profesionalism creația supusă cercetării, acordând atenție oricărui aspect de formă și de fond care ar putea-o interesa.

În concluzie, *Poezia lui Ioan Alexandru. Hermeneutica experienței spirituale* este un studiu aplicat, cu un fond documentar și bibliografic amplu și bine utilizat, într-un orizont interpretativ ridicat și uneori empatetic. La bibliografie ar mai fi trebuit să fie consultate și alte surse, precum volumele din *Dicționarul analitic de opere literare românești* (coordonator Ion Pop); *Literatura română sub comunism. 1948-1964* (2010), de Eugen Negrici; *Istoria literaturii române contemporane. 1941-2000* (2005), de Alex Ștefănescu; *Psalmii în literatura română* (2004), de Al. Andriescu; *Valori creștine în poezia românească* (2009), de Ion Buzăși (chiar dacă sunt consultate alte patru surse ale acestui istoric literar). Este îmbucurător faptul că, la un sfert de veac de la trecerea lui Ioan Alexandru dincolo de *vămile pustiei*, există tineri care sunt interesați de opera acestui poet cu profil distinct în cadrul generației noastre de poeți postbelici.

• Mari Bucur – Căzute din cer

Stavros CHRISTODOULOU (Cipru):

„O întrebare pe care aş pune-o scriitorului este ce i-a plăcut mai mult: călătoria sau destinația?”

Stavros Christodoulou este unul dintre cei mai cunoscuți scriitori și jurnaliști ciprioți actuali. S-a născut în 1963, la Nicosia. A studiat dreptul la Atena (fără să profeseze) și a lucrat ulterior ca jurnalist. Este editorialist al

celui mai important cotidian din insulă, *Phileleftheros*. Primul său roman, *Hotel Național* (2016), a fost nominalizat la Premiul de Stat pentru Literatură din Cipru. A doua sa carte, *Ziua în care râul a înghețat* (2018), a câștigat Premiul de Stat pentru Literatură din Cipru și Premiul Uniunii Europene pen-

tru Literatură. Al treilea roman, *Istoria în trei clipe*, a apărut în 2020 la Editura Kastaniotis. Nuvele ale sale au fost incluse în diverse antologii, cea mai recentă fiind *Le Grand Tour: Autoportrait de l'Europe par ses écrivains* (Paris, Éditions Grasset, 2022). Traducerea romanului *Hotel Național*,

care plasează acțiunea în societatea românească de dinainte și de după 1989, este semnată de Christina Christodoulou-Todea, fondatoare, în 1995, la Nicosia, a Alianței Românilor din Cipru.

Interviu și prezentare de
Leonard POPA

Leonard Popa: – *Primul dumneavoastră roman, Hotel Național, publicat în 2016 și tradus în limba română (Omonia, 2022), oferă un portret al societății românești de dinainte de 1989 și aduce povestea în prezent (2014, capitole datate). Ați cunoscut direct România de dinainte de 1989?*

Stavros Christodoulou: – În primul rând, vreau să spun cât de profund emoționant a fost pentru mine să văd *Hotel Național* publicat în limba română. La evenimentul de lansare de la București, pe care mi-l amintesc cu mare emoție, am spus: „Simt că această carte se întoarce în patria sa literară”. Acest lucru a fost posibil datorită a două personalități remarcabile: editoarea Elena Lazăr și traducătoarea Christina Christodoulou-Todea. Ca să răspund la întrebarea dumneavoastră: da, am amintiri personale despre România de dinainte de 1989. Sunt de neșters și mi-au modelat modul de gândire atât politic, cât și ca persoană. Tatăl meu a studiat la București în anii 1950 și a menținut legături foarte strânse cu România. Am călătorit acolo ca familie de două ori în anii 1970, iar mai târziu, în 1985, când eram student, am vizitat Bucureștiul singur. Acea călătorie mi-a deschis ochii asupra a ceea ce se întâmpla cu adevărat în spatele fațadei regimului socialist.

– *V-ați născut la Nicosia în 1963 și ați trăit tragedia războiului insular din 1974, un subiect abordat de mulți autori ciprioți. Totuși, Hotel Național se concentrează mai mult pe evenimentele românești, deși conține și referințe la istoria cipriotă. A fost viața socială românească mai captivantă din perspectivă literară? Cum au perceput ciprioții evenimentele din România? Relațiile erau bune încă din 1960, dar contactele nu erau foarte frecvente.*

– Trauma anului 1974 este prezentă în carte, dar, așa cum observați pe bună dreptate, accentul principal este pus pe realitatea românească, din anii 1950 până în al doilea deceniu al secolului XXI, când perso-

najul principal se întoarce la București pentru a relua firul vieții sale. Am mai spus că *Hotel Național* este o carte despre cei luați de vânturile istoriei. În centrul său se află marea aventură a stângii europene, cu toate dezamăgirile, deziluziile și... prăbușirea unei ideologii zdrobite de mașinăria puterii. Regimul Ceaușescu mi-a oferit material pentru a explora întrebări care mă preocupă ca scriitor, cum ar fi „experimentul” socialismului realist.

– *Am citit romanul dumneavoastră după Cortina de fier, de Vesna Goldsworthy... Nu l-am citit neapărat ca pe un roman politic, ci mai degrabă ca pe o poveste despre dezintegrarea individuală și colectivă în timpul tranziției dintre lumi, ulterioară prăbușirii blocului comunist. Protagonistul, Grigoris Michael (nume de cod, Orestis), devine agent al autorităților române, rol care continuă chiar și după căderea comunismului. Cipru era o țară neutră, un rol la care aspira și Ceaușescu pentru România, urmând modelul iugoslav, dar fără a-l finaliza niciodată. Cum a fost resimțit un astfel de moment istoric în propria dumneavoastră țară? A modelat destine, așa cum se întâmplă în roman?*

– Cipru și România au urmat căi politice complet diferite. „Neutralitatea”, pe care o menționați, în Cipru a avut legătură cu supraviețuirea ca stat, după independența din 1960 față de dominația colonială britanică. În România, unde Ceaușescu s-a distanțat de Uniunea Sovietică, ceea ce a apărut a fost un regim autoritar, dur, în numele socialismului. Românii nu au suferit doar din lipsa bunurilor materiale, ci și din absența sufocantă a libertății. Grigoris Michael, personajul principal din carte, a îmbrățișat ideologia socialistă cu o viziune romantică a unei lumi mai bune doar pentru a deveni un pion al sistemului. Acest lucru i-a afectat relația cu celălalt personaj central, Thodoris, una dintre victimele regimului. Ceea ce am încercat să fac în *Hotel Național* nu a

fost să mă opresc la suprafața evenimentelor, ci să aprofundez întrebările existențiale care se ascund sub poveste.

– *„Toată viața e o țară străină” este primul motto al romanului Hotel Național, un citat din Jack Kerouac, una dintre figurile de marcă ale Generației Beat, cunoscut și pentru spiritul său anti-sistem. A fost 1989 o reflecție întârziată a acestei tendințe anticonformiste? Personajele dumneavoastră sunt învinse de noua realitate politică. Într-o era post-comunistă plină de nostalgie. Doar oportuniștii trecutului au reușit să exploateze la maximum binefacerile. Grigoris și Thodoris au rămas cu „satisfacția de a fi trăit zece vieți într-una singură”. Dar nu s-au simplificat prea mult*

lucrurile, astăzi, trăind mai puțin? Ce mai poate inspira romancierul contemporan?

– Regimul s-a prăbușit în 1989 ca un fruct putred, așa cum era inevitabil să se întâmple. Când puterea nu are legitimitate populară, este doar o chestiune de timp până când va fi discreditată și va dezlănțui valuri de furie. Întrebarea era cine a reușit să se urce în trenul noii ere și cine nu. Thodoris și soția sa au rămas la margine, fără nostalgie pentru trecut, ca și cum soarta ar fi pus o pauză în viața lor, lăsând doar supraviețuirea ca preocupare. Grigoris însă a beneficiat de căderea regimului. Dintr-o marionetă a devenit un om de afaceri puternic, lăsat să se lupte doar cu conștiința sa. Nu sunt sigur că viața de astăzi este mai simplă. Aș spune că s-a

schimbat. Lumea noastră rămâne complexă, dilemele morale pur și simplu purtând nume noi. Ca scriitor, sunt interesat de această nouă realitate, pe care încerc să o explorez în cărțile mele. De exemplu, ascensiunea violenței de extremă dreaptă în *Black Flamingo* sau amenințarea uitării care ne șterge rezistența morală, în *Three Fields of History*.

– *În 2018 ați publicat romanul Ziua în care râul a înghețat, câștigător atât al Premiului Uniunii Europene pentru Literatură, cât și al Premiului de Stat din Cipru. Nu a fost încă publicat în limba română, deși după succesul romanului Hotel Național mulți îl așteaptă. Cartea urmărește o poveste cu tentă politistă, care începe la Budapesta, în februarie 1985. În frigul cumplit, râul îngheață și o profecție se aude la nașterea lui Janos, personajul principal, „o sămânță rea, vești proaste. Douăzeci și șapte de ani mai târziu, acesta este arestat la Atena ca principal suspect în uciderea celebrului pictor Miltos Andrianou. Ca romancier, ce vă atrage mai mult: povestea sau personajele?*

– *Ziua în care râul a înghețat*, un roman noir cu acțiunea plasată la Budapesta și Atena, a fost tradus în mai multe țări balcanice. Premiul Uniunii Europene a jucat un rol important în aceste traduceri, așa că sper că va exista și interes pentru o ediție în limba română. Nu există nimic mai satisfăcător pentru un scriitor decât să vadă o carte depășind granițele naționale. Cât despre întrebarea dumneavoastră, poveste sau personaje, aș spune personajele, chiar dacă lucrez într-o tradiție narativă care pune accentul pe intrigă. Dezvoltarea personajelor este în centrul operei mele. Scopul meu este întotdeauna să explorez lumea interioară a protagoniștilor mei. Personajele servesc drept canale prin care cititorul poate accesa ceea ce se află dincolo de desfășurarea liniară a poveștii.

• continuare în pag. 26

